

D.M.A.S.I

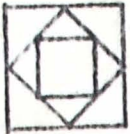
24.B

inv 593

593

IV
30

D.M.A.S.I.

DIRECȚIA MONUMENTELOR,
ANSAMBLURILOR ȘI
SITURILOR ISTORICE

BIBLIOTECA

Cota cărții: IV 80 . . .

Inventar: 593 . . .

ARHITECTURA POPULARA
ROMINEASCA
DOBROGEA

Coperta

Arh. ADR. GHEORGHIU și Arh. M. POSSA

Machetaj

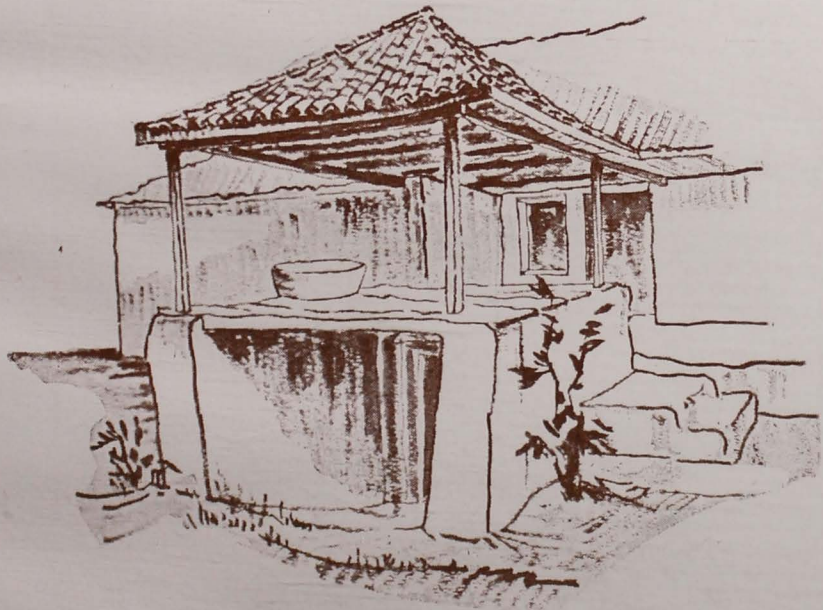
Arh. FL. STĂNCULESCU și Arh. T. OTETELEȘANU

FL. STANCOULESCU, AD. GHEORGHIU, P. STAHL, P. PETRESCU

D. M. I.
BIBLIOTECA
inv. 593
Cota

DM1
88

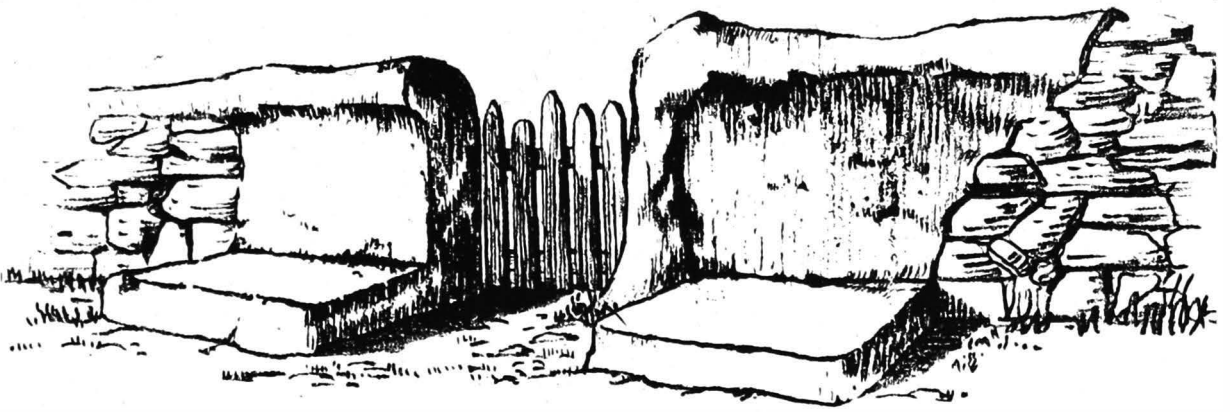
ARHITECTURA A POPULARĂ ROMÎNEASCĂ

DOBROGEA

D.M.A.S.I.
BIBLIOTECA
Nr. inv. 593

1. Rînnicul de Jos. Bânci de lut la poarta gospodăriei lui Gheorghe Pavel

INTRODUCERE

n lucrarea de față se prezintă arhitectura populară din întregul teritoriu al Dobrogei. Așadar, ea depășește actuala delimitare administrativă a regiunii Constanța cu raionul de la nord, Măcin, care face parte din regiunea Galați și nu cuprinde raionul Fetești de dincolo de Dunăre.

Considerațiile care au determinat această împărțire sînt următoarele :

Dobrogea constituie un ținut geografic bine conturat, care nu se poate trata decît unitar, din punct de vedere al manifestărilor de artă populară.

Sistemele de construcție, aspectul general și viața din această parte a țării, au caractere specifice ce se întîlnesc pe tot cuprinsul dobrogean.

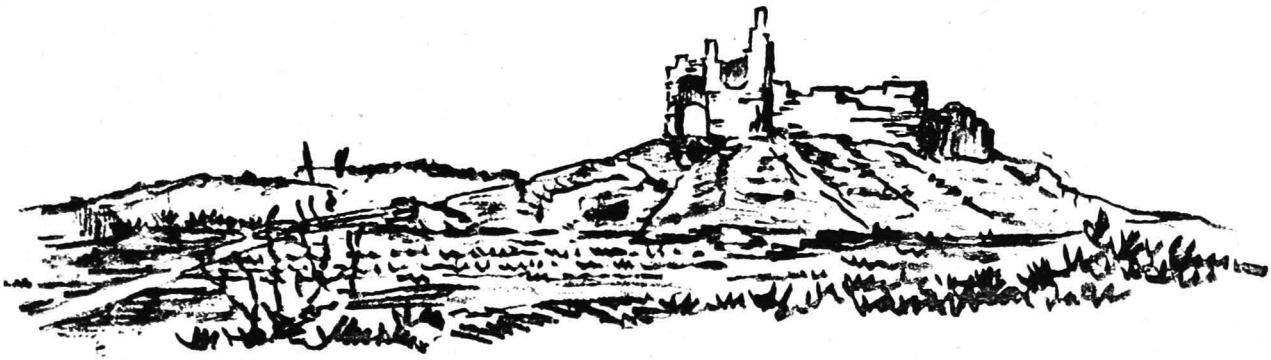
Arhitectura populară din raionul de la nord, Măcin, își întinde influența și în regiunea Galați, însă aici, în Dobrogea, i se poate studia focarul de formație. De asemenea, raionul Fetești, care din punct de vedere administrativ face parte din regiunea Constanța, ca manifestare de artă populară se încadrează normal în stepa Bărăganului, cu toate că se găsesc elemente asemănătoare și în Dobrogea.

Din aceleași considerente, materialul prezentat nu s-a împărțit pe microregiuni ; deci cercetarea se poate face în ansamblu. Deosebiri de aspect dintre partea de sud, cea de centru și cea de nord a Dobrogei reies destul de clar din desfășurarea prezentării, fără a mai fi nevoie să se facă demarcări rigide.

Materialul utilizat în acest volum a fost, în bună parte, cules cu ocazia documentării regionale, făcute în 1950 de Ministerul Construcțiilor, cu ajutorul unui colectiv de specialiști, prin serviciul de sistematizări regionale (azi la I.C.S.O.R.). De asemenea s-au folosit și culegerile ulterioare făcute de Institutul de proiectări a construcțiilor, de Institutul de arhitectură și de colectivul de elaborare.

2. Babadag. Uliță pietruită între case vechi, acoperite cu olane, ducînd spre geamie

4. Enisala. Ruinele vechii cetăți geneveze, dominând drumul de la Jurilofca spre Babadag, la marginea lacului Razelm

SCURTĂ DESCRIERE

Dobrogea, ținutul dintre ape, este ca o peninsulă mărginită pe două laturi de marele fluviu Dunărea, iar pe altă latură de Marea Neagră.

Apele formează, ca totdeauna, mai mult o legătură între țarmuri decât o barieră, așa s-a întâmplat și în Dobrogea.

În timpurile vechi, marea a adus pe țărmul dobrogean civilizația greacă și romană care a zidit aici așezări omenești și cetăți temeinice: Callatis (Mangalia), Tomis (Constanța), Histria, Halmagia (Enisala), Noviadunum (Isaccea), Arrobium (Măcin), Capidava, Axiopolis (Cernavodă), Tropaeum Trajani (Adamclisi) și multe altele.

La fel, Dunărea cu bălțile ei nu au format un obstacol pentru păstorii cu turme de oi care coborînd din Carpați au pătruns cu încetul și au rămas pe pământul dobrogean, înjghebînd așezări și trecînd și la agricultură.

Aceleași bălți ca și întreaga Deltă și lacurile dinspre Mare au atras și reținut pe malurile lor sau pe grinduri o numeroasă populație de pescari.

Între ape, pământul dobrogean se înalță ca o etajare de podișuri de la Dunăre și Mare către centru, cu văi neregulate, culminînd spre nord, în *horstul* dobrogean, cu munții roși de vremuri ai Măcinului. Întregul podiș dobrogean este străbătut pe la mijloc în direcția vest-est de valea Carasu, singura legătură mai bună și directă între cîmpia Bărăganului și Mare. De-alungul acestei văi s-au întins și Valul lui Traian și căile de comunicație de azi și centrele mai importante ale Dobrogei de sud: Cernavoda, Medgidia și Constanța. Pentru că nordul Dobrogei, cu lacurile, delta, cotul Dunării, și munții, își are alte centre: Babadagul, Tulcea, Măcinul și Hirșova.

Față de întregul teritoriu al republicii noastre, Dobrogea are un aspect specific, putîndu-se caracteriza ca ținutul contrastelor.

Este un ținut înconjurat de apă și totodată lipsit de ape în interior. Trei pîrîiașe la nord, cînd nu seacă, sînt în cele din urmă absorbite de scocurile grădinilor de zarzavat.

Nu numai solul, dar și subsolul este extrem de sărac în apă. Apa se găsește numai în anumite locuri, puțină și de cele mai multe ori de proastă calitate. În sud doar, de la Adamclisi către Ostrov, câteva izvoare bogate au îngăduit statornicirea câtorva sate.

S-ar părea că pământul dobrogean este continuarea șesului dunărean al Bărăganului, dar toată suprafața Dobrogei, de la sud la nord și de la răsărit la apus, este cutată în toate direcțiile de dealuri și de văi. Din plină pustă brăileană, trecînd peste Dunăre, în Dobrogea apar brusc înălțimile vulcanice cu carierele de granit de la Carcaliu și Turcoaia. Peste tot în Dobrogea, sub un strat subțire vegetal se găsește piatră cochiliferă, bună de zidit, așa că mai toate satele dobrogene își au „canaraua” (cariera) lor de piatră.

Clima este excesivă și prezintă nenumărate surprize : luni și anotimpuri întregi de secetă, pentru ca într-un ceas să se descarce o mare cantitate de apă, producînd inundații.

Vînturile sînt năprasnice, vara și iarna, iarna înzăpezind văi și măturînd dealuri, vara ridicînd nori de praf și vîrtejuri, uscînd totul în drum, cum este vîntul de sud, pe care localnicii l-au numit „Sărăcilă”.

Ținutul este lipsit de păduri ; călătorul poate străbate zeci de kilometri fără să zărească o tufă sau un copac și deodată, spre nord, apar masive de tei și stejari.

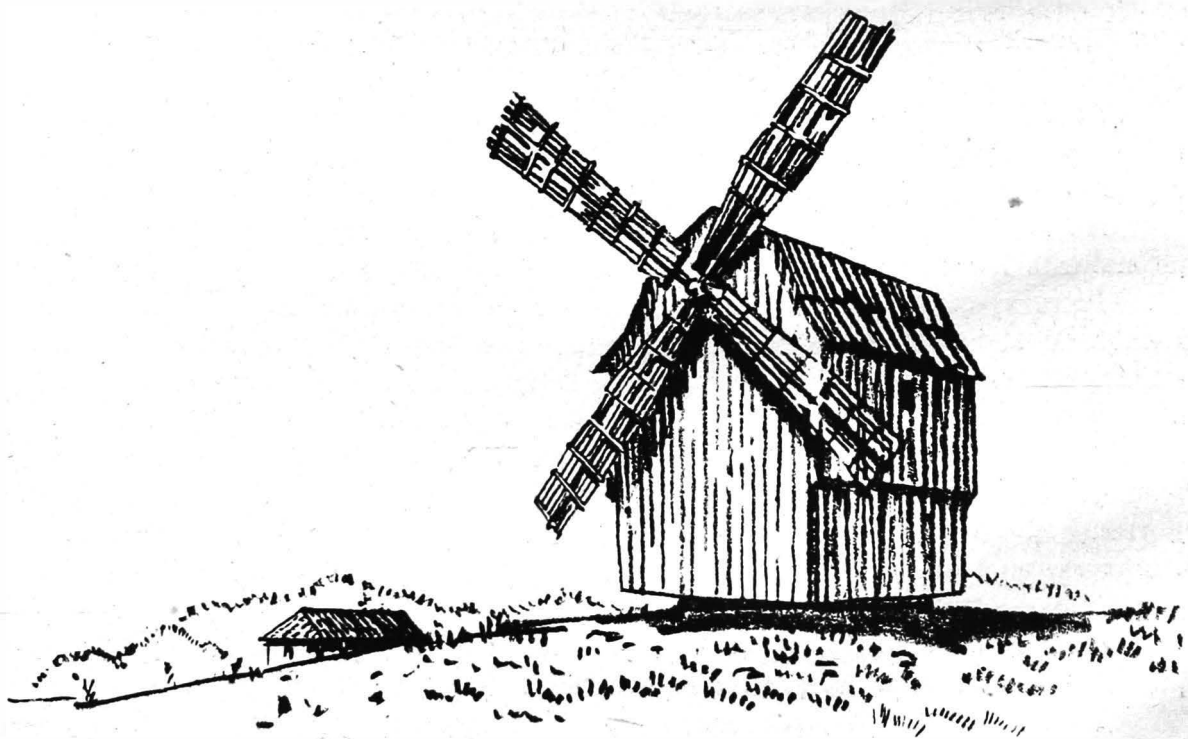
Ținutul are pământ bogat dar producția slabă din cauza climei.

Este ținutul turmelor de oi și al pășunilor uscate mai tot timpul anului.

Este ținutul zidurilor în piatră și în lut, al învelitorilor de olane și stuf.

Este ținutul luminilor mediteraniene și al negurilor nordice.

Este ținutul marilor contraste.

5. Mahmudia. Moară de vînt cu patru pale, construită din scinduri, avînd două balcoane laterale închise

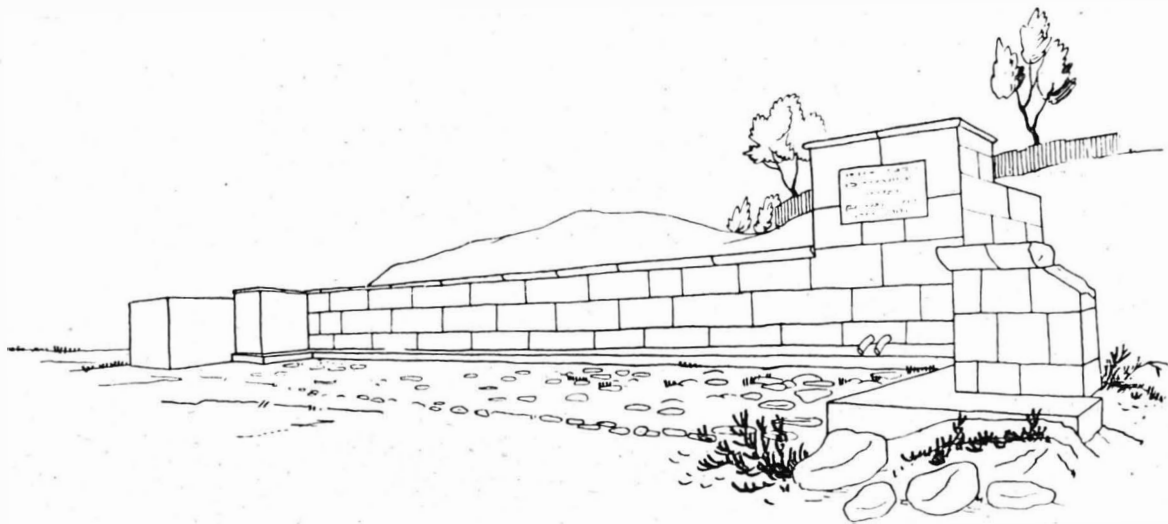
6. Cărpiniș. Peisaj din sudul Dobrogei : sub maluri inalte de loess, locul de adunare al vitelor la adăpat, la marginea satului, în fața cișmelei de piatră cu jgheab foarte lung

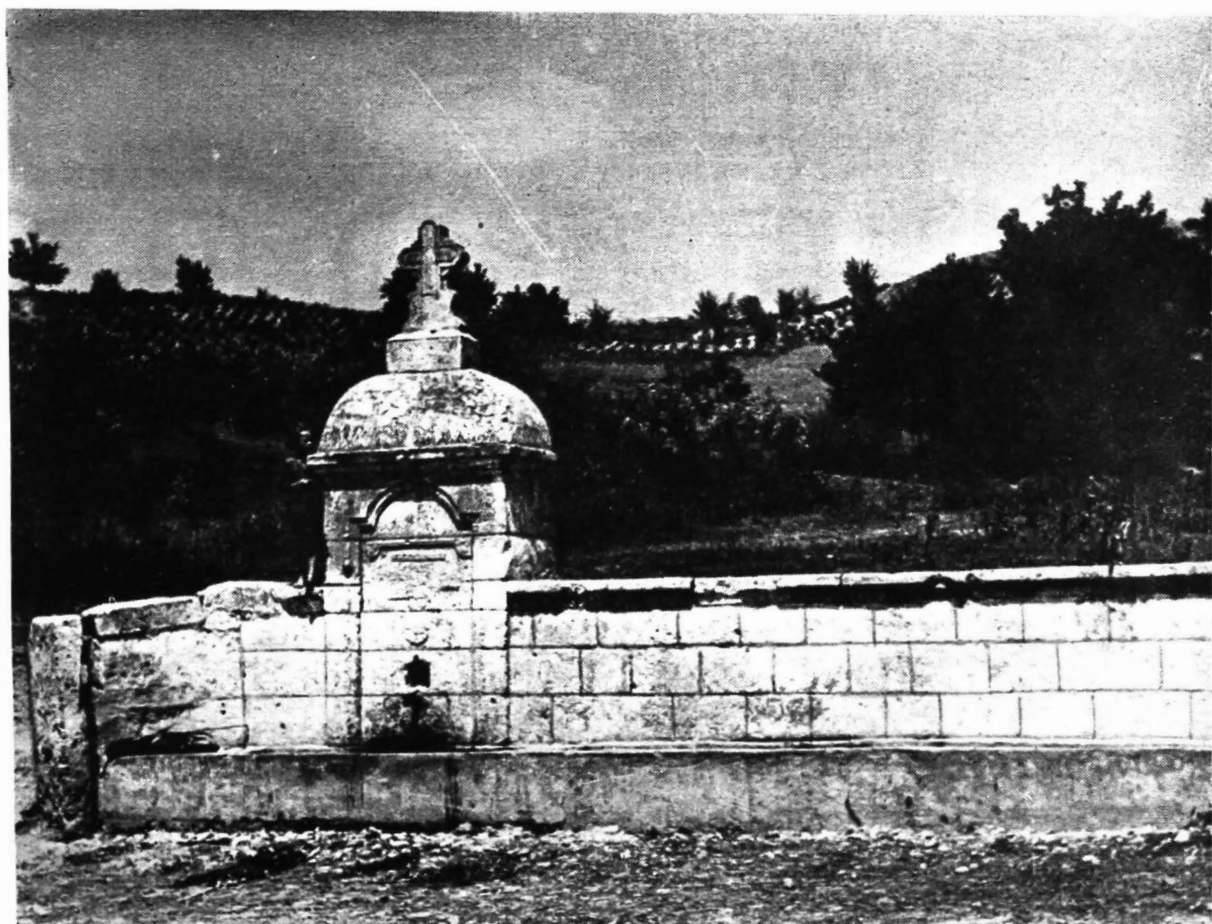
7. Enisala. Moară de vînt cu patru pale și un singur balcon deschis pe partea opusă, așezată pe un mal de loess, în bătaia vînturilor de nord-est

8. Enisala. Ruinele cetății genoveze construită din piatră pe vîrfurile pietros al dealului, cu turnul ce străjuia intrarea

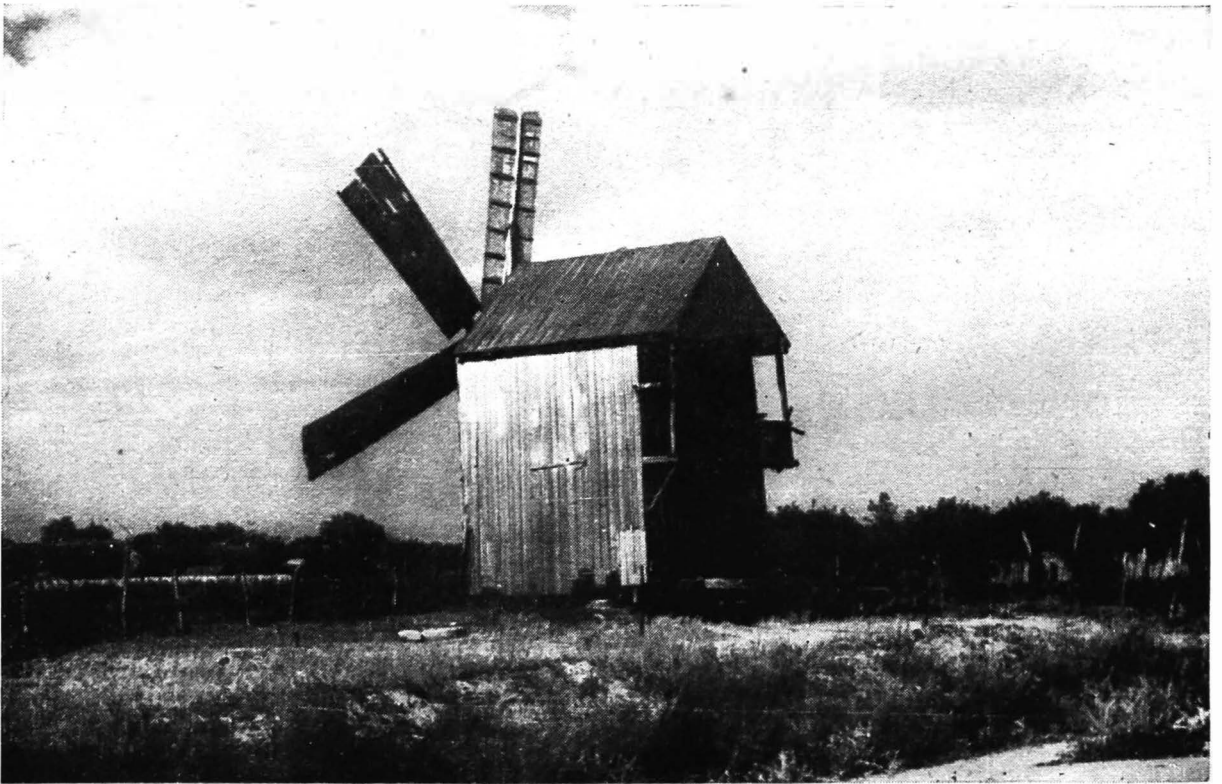
9. Mireasa. Cișmea de piatră din centrul Dobrogei, cu jgheab lung sub zidul înalt de sprijin al malului

10. Carvanul Mare. Detaliu de cișmea din sud. Corpul cișmelii, dezvoltat în înălțime, complet din piatră, cu profile sculptate și o cruce în vîrf

11. Cruce veche de piatră sculptată, la margine de drum,
în apropiere de Hirșova

12. Somova. Moară de vânt cu șase pale și balcon deschis, în consolă,
pe partea opusă

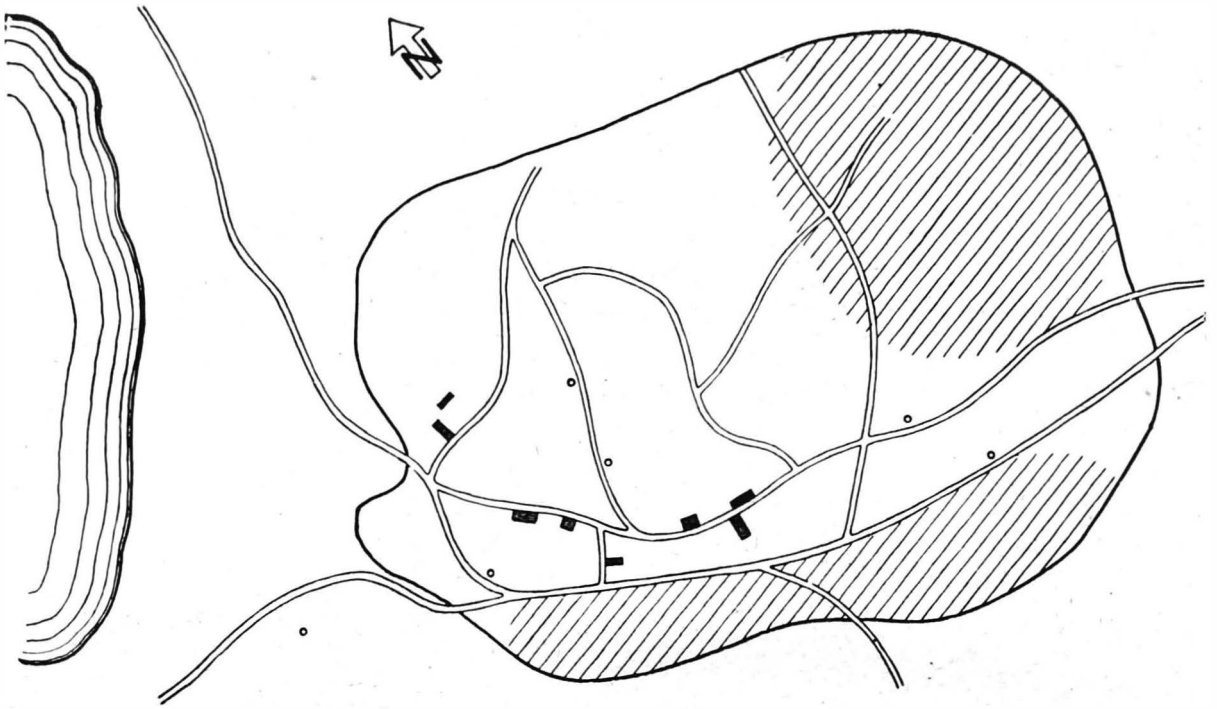

13. Peisaj din Deltă. Cherhana mică
lingă lacul Roșuleț, barcă pescărească și
snopul de stuf — material de învelitori
și garduri

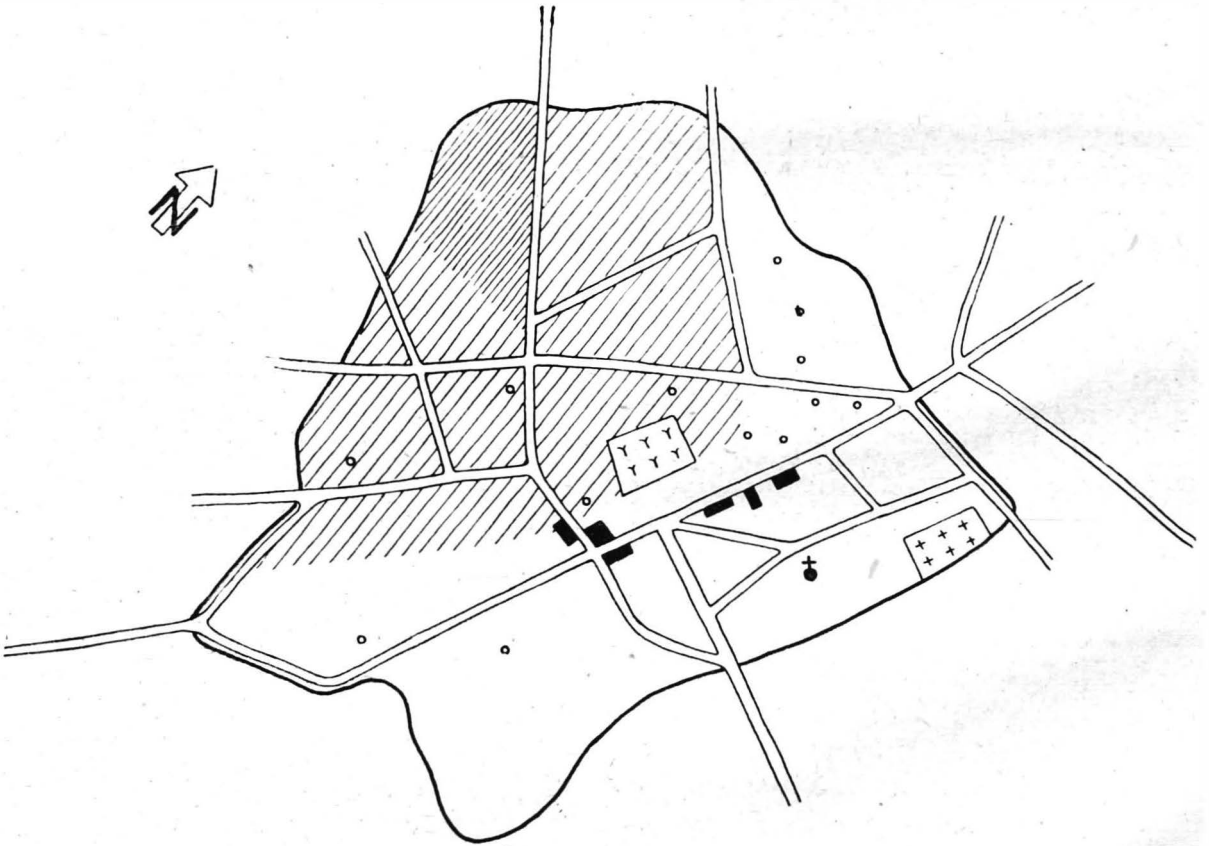
POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE OMENEȘTI

Ca și fenomenele naturale descrise, învălmășită este și populația. Dobrogea a fost culoarul de trecere al popoarelor migratorii, al transhumanțelor, răscruce de întâlniri și de conviețuire între naționalități: români, greci, turci, tătari, țigani, bulgari, lipoveni, germani, macedoneni. Fiecare cu obiceiurile și datinele ei, fiecare cu religia și felul ei de viață și fiecare naționalitate într-o continuă mișcare: români mocani purtându-și turmele de oi vara și iarna între șes și munte și fixându-se adesea pe văile apelor; coloniști stabilindu-se într-o parte și goniți de climă în altă parte; macedoneni atrași mereu de mirajul unei vieți mai bune și mai liniștite; turci și bulgari, țigani șătrari, lipoveni pescari, etc. Colonizări făcute în trecut fără chibzuială, sub asupriri și neînțelegeri și totuși toate aceste naționalități înfrățite în muncă și în lupta împotriva vitregiilor naturii și ale timpurilor.

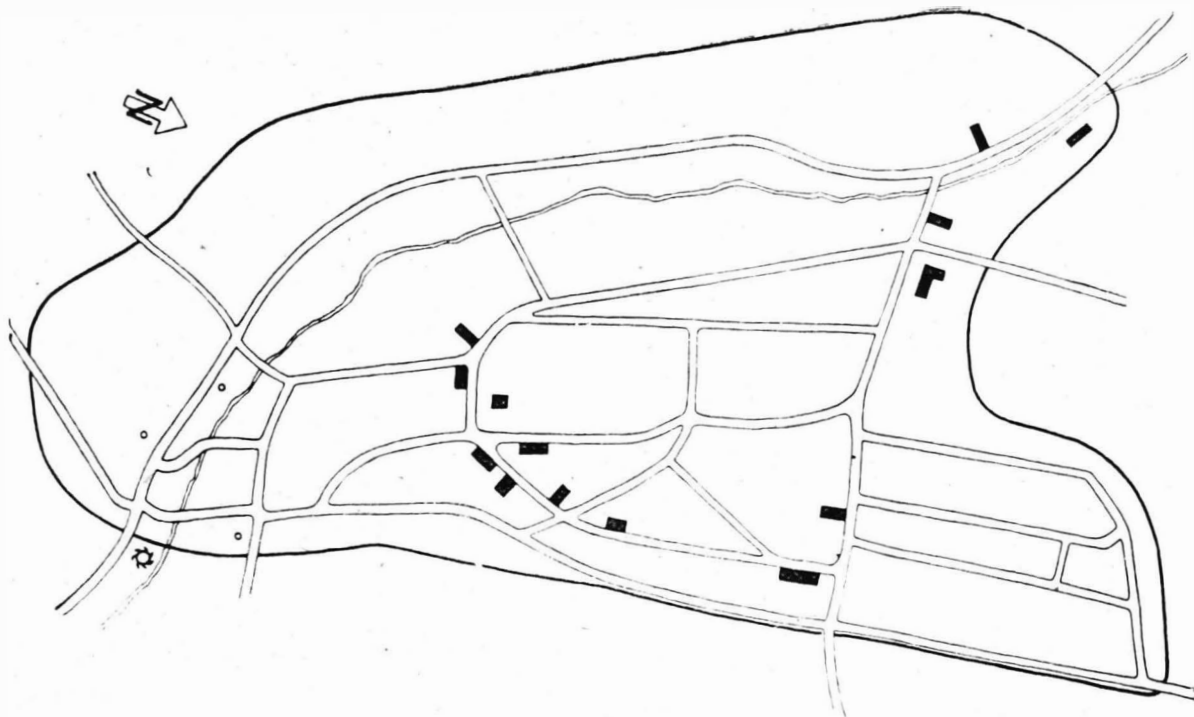
Așezările omenești dobrogene — sate, cătune, orașe — s-au încheșat fie pe marginile apelor — la mare sau la Dunăre — fie în „derèle” (văi), sau mai rar, ceva mai sus, în „ceair”. Cele vechi au forme neregulate, cu străzi sinuoase, ogrăzi largi și contururi neregulate, în care acareturile sînt amplasate după o socoteală ciudată, înțeleasă poate doar de cel care le-a croit.

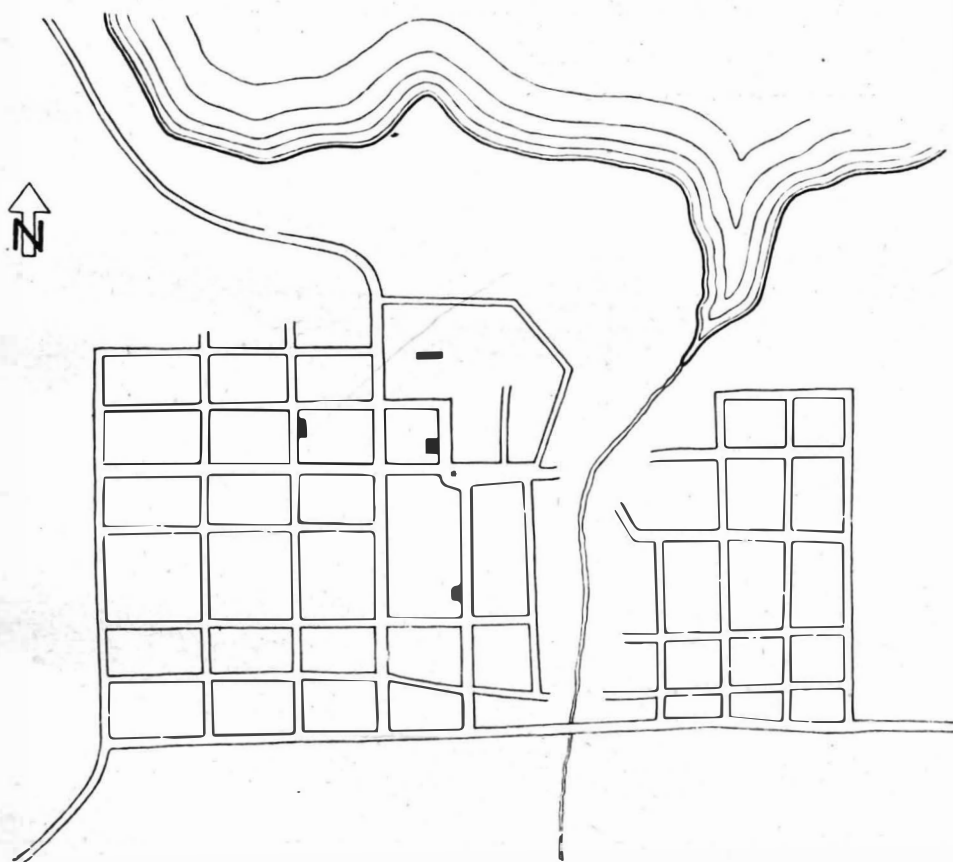
14. Gîrlița. Sat areolar la marginea lacului, cu străzi sinuoase, neregulate urmărind relieful. Hașurat : cartier turcesc; cerculețe : fîntîni

15. Cuiungiuc. Sat areolar cu străzi drepte în textură liberă. Hașuri rare : cartier turcesc; hașuri dese : cartier țigănesc; cerculețe : fîntîni

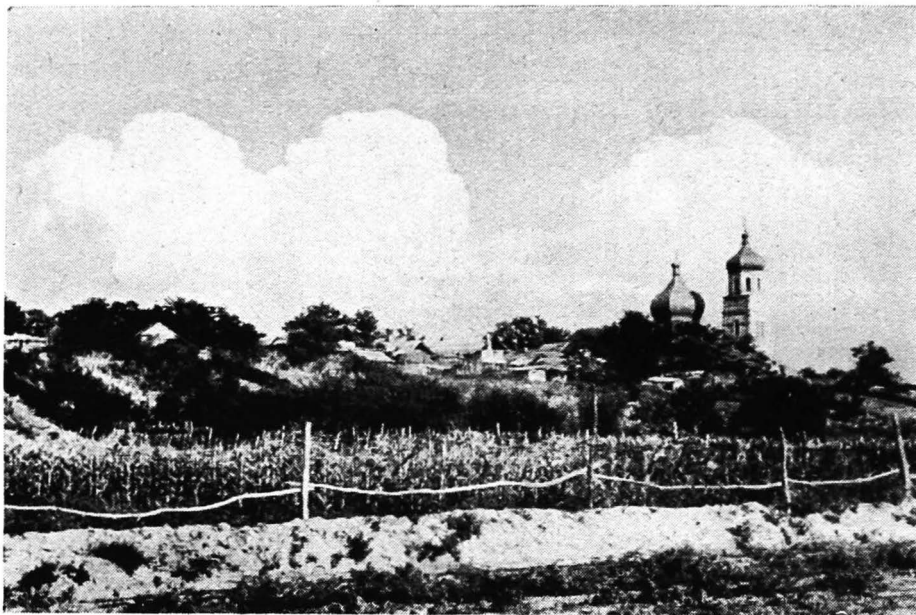
16. Băneasa. Sat de vale, areolar, cu textură liberă, marcind o tendință de organizare în funcție de relief. Cerculețe : cișmele

17. Limanul. Sat cu textură regulată de străzi rectangulare, despărțit în două de o viroagă a Limanului Mangaliei

Satele mari, noi, după 1900, sînt concepute după un plan cu străzi drepte, formînd o evadatură regulată. În satele de coloniști, loturile individuale sînt drept-ughiulare și uniforme ca suprafață (1 800 — 2 800 m² fiecare).

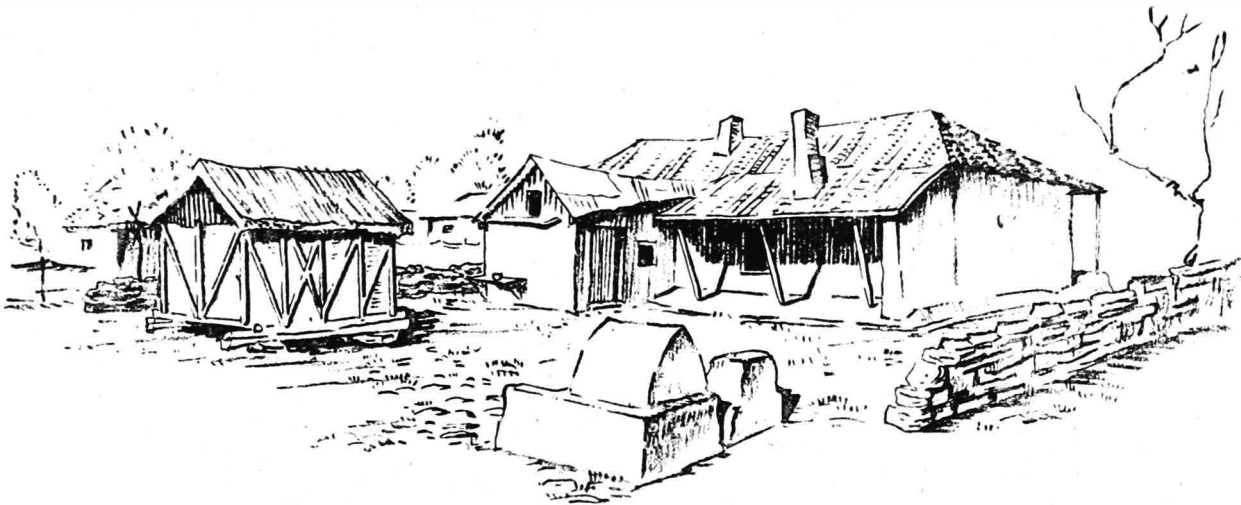
Satele dobrogene sînt adunate ca formă și plasate pe lîngă o sursă de apă, iar structura gospodăriilor este în general afinată.

18. Vedere asupra satului lipovenese Ghindărești, pe malul Dunării la sud de Hirșova, cu vegetație destul de bogată

19. Ghindărești. Dru-meagul ce urcă din va-lea Dunării spre sat

20. Chilia Veche. Interior de gospodărie cu împrejurire joasă de piatră. Grajdul legat în spatele casei, cuptorul de pline din lut și porumbarul din nuiele, sînt singurele acareturi

GOSPODĂRIILE

M

odul în care este întocmită gospodăria țărănească din vatra satului, în Dobrogea, prezintă numeroase și variate forme.

Variațiile se manifestă pe raioane cît și pe naționalități; dar și în cadrul aceleiași naționalități, în același sat chiar gospodăriile pot prezenta de la an la an, aspecte diferite.

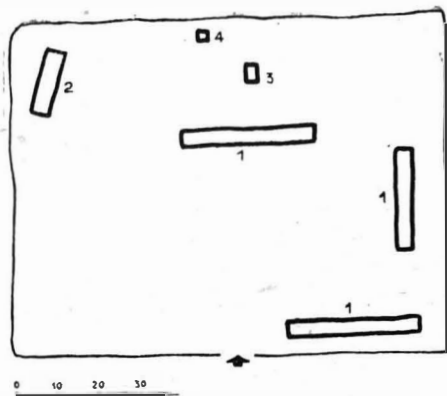
În Dobrogea se găsesec puține acareturi împrejurul casei, în curtea gospodăriei. Pentru cereale se întrebuițau odinioară gropi în formă de pungă, săpate în pămînt și arse.

Acum recoltele se țin într-o încăperei a casei, sau se transportă cît mai curînd la schelele dunărene sau maritime. Magaziile de cereale nu apar decît ca rare excepții. De asemenea nici pătule de porumb nu se întîlnesc prea des în această regiune, decît prin gospodăriile de pe lîngă Dunăre și mai ales în raionul Adamclisi.

Grajdul, care constituie unul din cele mai însemnate acareturi dobrogene, are dimensiuni și amplasamente foarte variate. Grajdurile sînt construite de obicei din piatră aparentă sau tencuită, sînt joase în streășină și în loc de ferestre au adesea o mică deschidere în dimensiune de 30—40 cm.

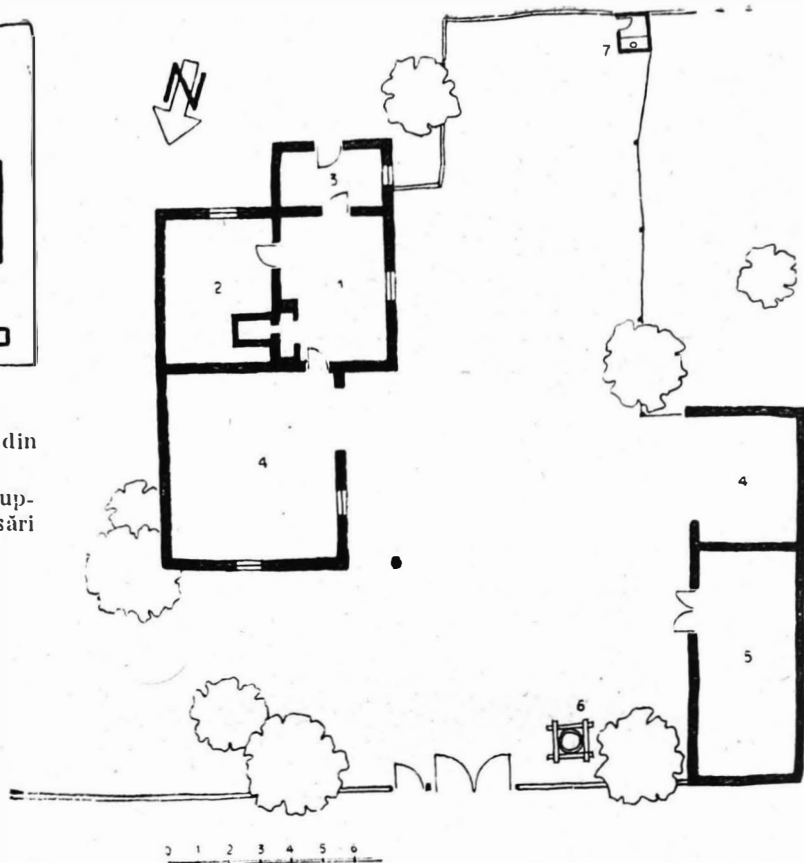
Grajdul este destul de dezvoltat ca mărime, în regiunile mai bogate depășînd volumul casei. Așezarea lui în gospodărie vădește teama de hoți și de lupi și prezintă următoarele situații :

- a) Grajdul așezat sub locuință, mai ales în sud.
- b) Grajdul lipit de casă, uneori cu o ușă de trecere din casă direct în grajd.
- c) Grajdul așezat în fața casei, la vederea gospodarului (caz obișnuit la populația tătărăscă).

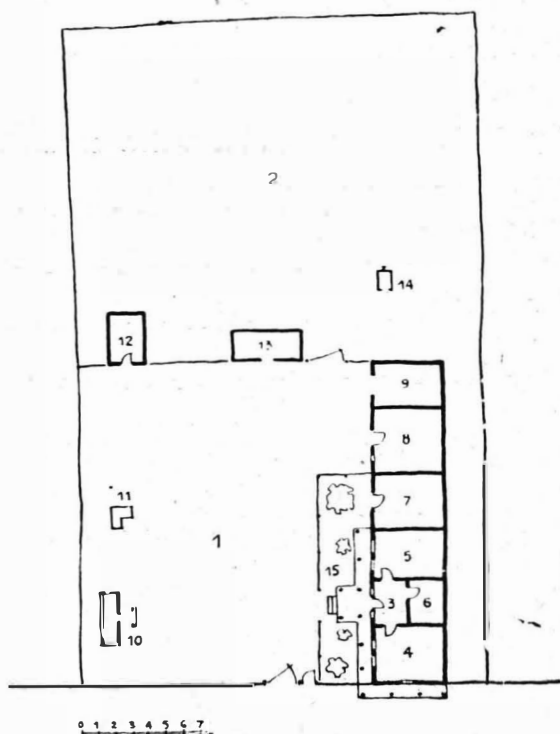
21. Schemă de gospodărie tătărăscă din centrul Dobrogei.

1 — case de locuit ; 2 — grajd ; 3 — cup-tor de pîine ; 4 — coteț de păsări

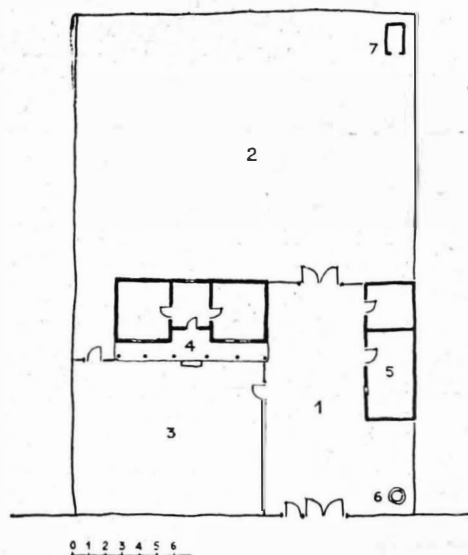
22. Vama veche. Gospodărie tătărăscă în sudul Dobrogei, cu casa retrasă. Grajdul așezat în fața casei, la stradă.

1 — tindă ; 2 — odaie ; 3 — cămară ; 4 — șopron ; 5 — grajd ; 6 — fântină ; 7 — latrină

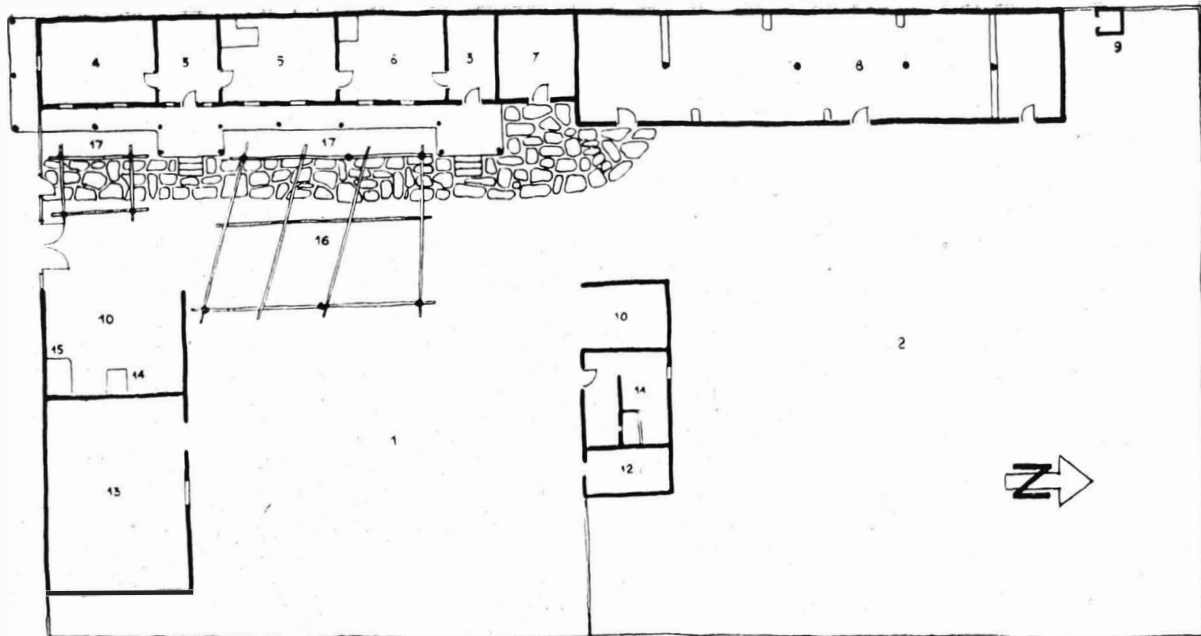
23. Ghindărești. Gospodărie lipovenească cu lotul împărțit în două și parte din acareturi în prelungirea casei cu fațada îngustă la stradă.

1 — curte ; 2 — grădină ; 3 — sală ; 4 — odaie de finut ; 5 — odaie de dormit ; 6 — bucătărie ; 7 — magazie ; 8 — grajd ; 9 — furaje ; 10 — porumbar ; 11 — cuptor ; 12 — baie ; 13 — curnic (coteț) ; 14 — latrină ; 15 — flori

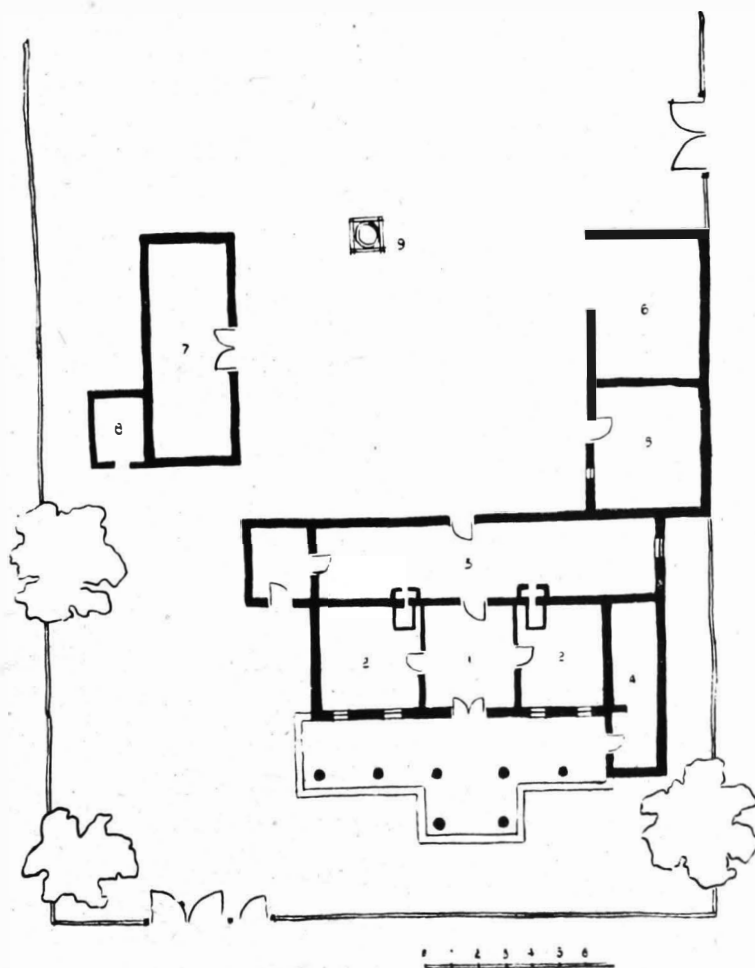
24. Seimenii Mici. Gospodărie românească cu lotul împărțit în trei. Casa retrasă, cu fața la stradă — acareturi puține.

1 — curte ; 2 — grădină zarzavat ; 3 — grădină flori ; 4 — locuință ; 5 — grajd ; 6 — fântină cu vârtej ; 7 — latrină

25. Slava Cercheză. Gospodăria lui Marfa Filat. Casa cu două balcoane, dezvoltată în lungime, este continuată cu grajdul care se întinde în grădină.

1 – curte; 2 – grădină; 3 – sală; 4 – odaie de *linut*; 5 – odaie de dormit; 6 – bucatărie; 7 – magazie; 8 – *salomnic* (grajd); 9 – latrină; 10 – *sallin* (șopron); 11 – baie; 12 – coteț; 13 – *camască* (magazie); 14 – intrare la beci; 15 – sobă de gătit; 16 – viță de vie; 17 – flori

26. Independența. Gospodărie de colonist, din sud. Casa dezvoltată, puțin retrasă, cu fața la stradă. În spate, acareturile grupate în jurul curții.

1 – sală; 2 – cameră; 3 – bucatărie și depozit în chiler; 4 – cămară; 5 – grajd; 6 – șopron; 7 – *saia* (grajd oi); 8 – coteț păsări; 9 – fântină

d) Grajdul așezat perpendicular pe linia casei, către fundul curții, dar în apropiere de casă (caz întâlnit mai ales în satele de coloniști împrăștiți aici după primul război mondial).

e) Grajdul în linie cu casa, despărțit printr-un șopron pentru vehicule.

Nu există la grajduri nici o altă amenajare în afară de iesle; de obicei pardoselile se fac din pământ bătut.

În afară de grajduri, în gospodării se mai găsesc șoproane pentru vehicule și unelte agricole, așezate fie în continuarea grajdurilor, fie separat, sau în continuare de pantă la unul din acareturi, sau la casă. Șoproanele sînt deschise pe o latură sau două.

Unele gospodării au cotețe de păsări, cocine de porci și șoproane de pleavă, dar acestea au forme întîmplătoare și nu reprezintă un tipic.

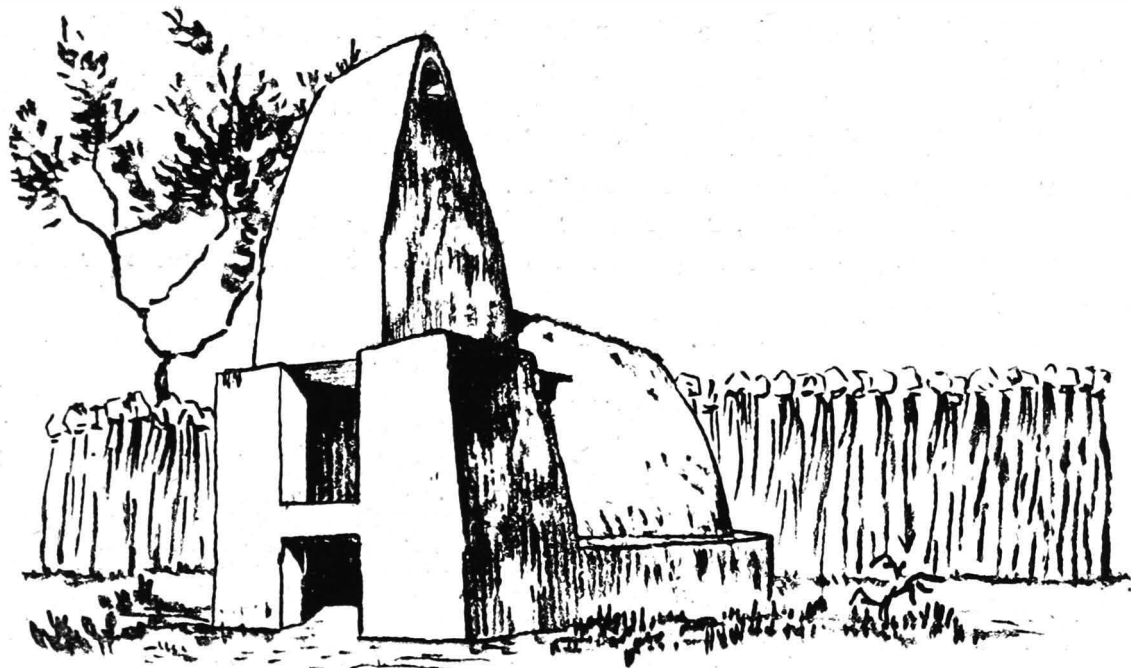
Mai peste tot însă, se întîlnesc în curtea gospodăriilor dobrogene, cuptoare de pîine lipite cu lut, foarte interesante ca formă și variate ca aspect. Cel mai complet tip este format din trei părți: cuptorul pentru copt pîine; vatra pentru pregătit mîncarea, cu spațiul din fața ei prevăzut cu ziduri pentru apărarea focului de bătaia vîntului și lîngă ziduri o banchetă, tot de lut. Deoarece fumul de la cuptor se întoarce tot către gura de foc, către vatră, concentrarea fumurilor se rezolvă aici printr-o boltă înălțată la 2,00—2,20 m, terminată sus în con sau piramidă, cu găuri pentru fum.

Gospodăriile dobrogene capătă în unele părți o frumoasă și interesantă înfățișare, datorită împrejmuirii dinspre stradă, executată din piatră zidită cu lut și lipită tot cu lut, sau lăsată aparent și numai deasupra lipită cu lut amestecat cu var stins.

În părțile dunărene din Deltă și bălți se întîlnește un alt fel de împrejmuire, făcută din trestie înfiptă în pământ și împletită la partea superioară.

27. Gospodărie tătărească cu casa și acareturile în linie

28. Ilgani de Jos. Cuptor de piine in gospodăria lui Constantin Damian, construit din lut cu bolți înalte, în special hornul

SISTEME DE CONSTRUCȚII

Principalele materiale ce intră în sistemele de construcție dobrogeană sînt : piatra, lutul, lemnul, olanele și trestia. Dintre toate, utilizarea lutului s-a răspîndit peste tot în Dobrogea, iar meșteșugul aplicării lui este atît de perfecționat, încît imprimă arhitecturii populare din acest ținut, caracteristica sa dominantă.

Lutul se întrebuițează în următoarele forme :

a) Amestecat cu paie, ierburi fibroase, cîlți sau pleavă, formînd ceea ce localnicii numesc ciamur. Amestecarea se face prin călcare de către oameni, cînd este nevoie de cantități mai mici, sau prin călcare cu caii, cînd se prepară cantități mai mari.

Ciamurul se întrebuițează la confecționarea pereților, fie direct, așezîndu-se în straturi de 20—25 cm, fie în chirpici. Calupurile de chirpici se fac din ciamur pus în forme și apoi uscat. Dimensiunile obișnuite în Dobrogea sînt $10 \times 20 \times 40$ cm.

Ciamurul se întrebuițează și ca mortar pentru zidăriile de piatră, de chirpici sau de cărămidă arsă ; de asemenea și pentru tencuieli, pentru bulgărit pereții de nulele sau de trestie, pentru pardoseli și pentru învelitorile de pămînt.

Ciamurul se folosește nu numai la construcția caselor și acareturilor, dar și la construcția cuptoarelor de piine, plitelor de gătit, sobelor de încălzit.

Tot din ciamur se mai fac : împrejmuiri, bănci la fațadele dispre stradă ale caselor (ca la casele lipovenești) sau chiar la baza împrejmuirilor în dreapta și stînga porții, trepte de scară, cotețe pentru ciini și păsări, magazii de cereale sau tizic, cum numesc localnicii turtele făcute din paie și bălegar, uscate la soare vara și întrebuițate pentru foc iarna.

Lutul pentru confecționarea ciamurului trebuie să conțină puțin nisip iar paiele trebuie să fie mai tocate (cum sînt cele rezultate din treeratul griului cu cail sau tăvălugul).

b) Amestecat cu bălegar de cal se folosește la drișcuitul pereților, la sclivisitul prispelor, cuptoarelor, etc.

c) Amestecul cu var (se stinge varul în lutul preparat cu apă în exces) se folosește la drișcuitul părților superioare ale împrejmuirilor de piatră sau chirpici, și chiar al pereților, acolo unde apele de ploaie pot aduce stricăciuni, deoarece s-a constatat că este rezistent la intemperii.

Piatra este mai des întrebuițată în raioanele Adamclisi, Negru Vodă, Medgidia. Din piatră se construiesc case de locuit, acareturi, împrejmuiri. Piatra se scoate din „canara” în formă de lespezi cu latura de 30—50 cm și grosimea de 10—15 cm, ea se cioplește cu toporul și se zidește cu ciamur în ziduri de circa 40 cm grosime. Se lasă aparentă, cînd zidăria este făcută mai îngrijit, cu straturi regulate, sau se tencuiește cu ciamur. Mai peste tot în Dobrogea, piatra este materialul de fundație și de soclu.

Mai rar se întîlnește zidăria de cărămidă arsă, folosind ciamurul ca mortar.

Pereții de gard de nuiete sau de trestie, bulgăriți cu ciamur pe o parte și pe alta, se întîlnesc cîteodată pe lîngă Dunăre, Delta și lacuri. Nu este însă un sistem prea răspîndit printre dobrogeni.

29. Ruinele unei case de ciamur, dărîmată de viitura apelor în Delta

30. Ciucurova. Casă în construcție din chirpici, din care sînt făcuți și stîlpii și arcele balconului

Se mai întrebuițează în Dobrogea zidăria mixtă, din chirpici cu cărămidă arsă, pe fundație de piatră: 2—3 rînduri de cărămidă intercalată între două sau mai multe rînduri de chirpici, zidite cu ciamur. Profilele de sub streășină sînt făcute adesea din cărămidă arsă; cîteodată și arcele de la prispă sau ferestre sînt din cărămidă arsă.

Totuși dobrogeanul își construiește arcele cele mai complicate tot din chirpici.

Zidurile de ciamur, de chirpici, de piatră sau mixte se sprijină pe fundații și soclu — foarte reduse — de piatră zidite cu lut, dar de multe ori se așază direct pe pămîntul curățit și puțin netezit, urmărind (ca la casele tătărești) undulațiile mici ale terenului.

Tencuitul se face cu mortar de pămînt amestecat cu pleavă sau paie tocate peste care se dă un tinci din argilă amestecată cu bălegar, uneori și cu puțin var. Văruiala se face lăsînd anume suprafețe în culoarea tinciului (mai ales la soclu).

Tavanele se fac în mod obișnuit din grinzi de lemn peste care se bat scînduri și se așterne un strat de ciamur, iar pe dedesubt o căptușeală de trestie cu drișcuială de ciamur.

Sistemul de susținere al acoperișului se făcea de obicei din lemn rotund, destul de subțire; căpriorii prinși pe grinzi la streășină și susținuți pe scaune la coamă și lateral.

Învelitoarea de olane era înainte vreme mai peste tot întrebuițată în Dobrogea. Meșterii tătari și turci făceau și ardeau olanele pe loc. Acest meșteșug a dispărut însă astăzi.

31. Crucea. Împrejmuire de piatră zidită cu lut și acoperită cu lipitură de lut amestecat cu var

Olanele se așezau pe o astereală, zidindu-se cu ciamur, sau se așezau pe căpriori puși des, cît lățimea unui olan. Căpriorii aceștia erau mai mult niște ramuri mai groase (6—10 cm). Peste căpriori se întindea un strat de paie pe care se potriveau olanele, așezîndu-se între căpriori.

Bălțile Dunării ca și cele din Deltă, cît și lacurile cu apă dulce de pe lîngă mare, produc trestie în mari cantități, astfel că locuitorii Dobrogei își pot procura ușor acest material pentru învelitul caselor și acareturilor.

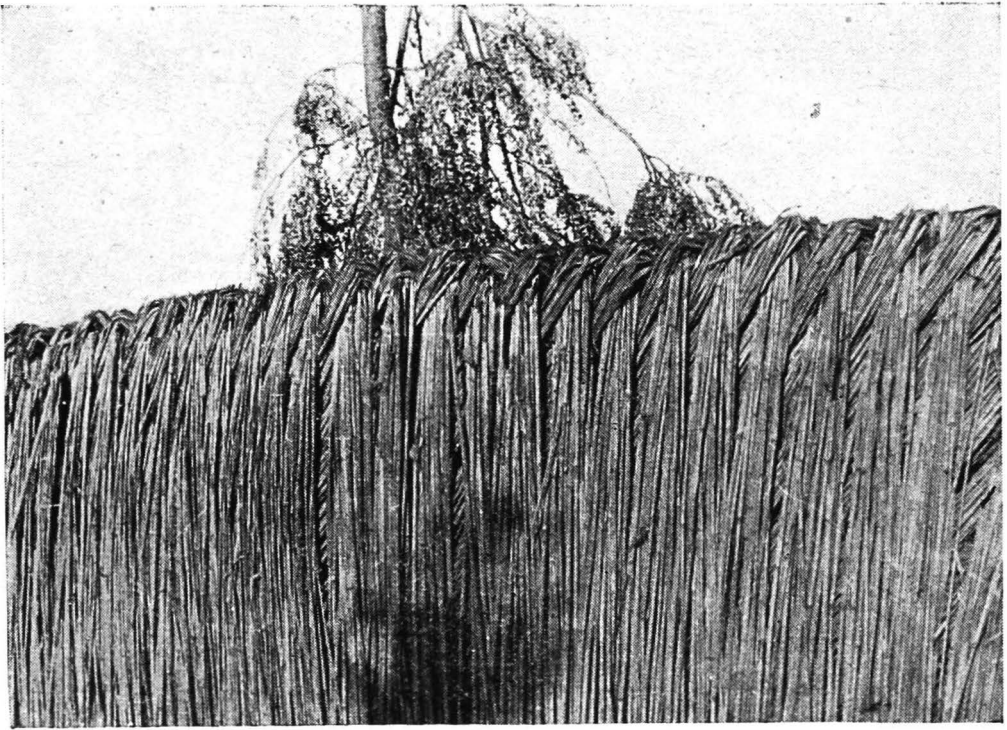
Trestia se așază în „maldări“ de eca 40 cm grosime la bază, peste lețurile de lemn bătute orizontal pe căpriori, din 80 în 80 cm, legîndu-se cu sîrmă. Așezarea se face după sistemul „în solzi“ (sau „pescăresc“ cum i se spune în partea locului) și mai rar „în rînduri“. Învelitorile „în solzi“ se fac din trestie mai subțire și se așază oblic pe lețuri, sînt mult mai durabile (25—30 ani) putîndu-se reinnoi prin baterea din nou, înlăturîndu-se capetele putrezite.

Coama se întărește printr-o împletitură de trestie sau printr-un uluc de scînduri uneori decorat.

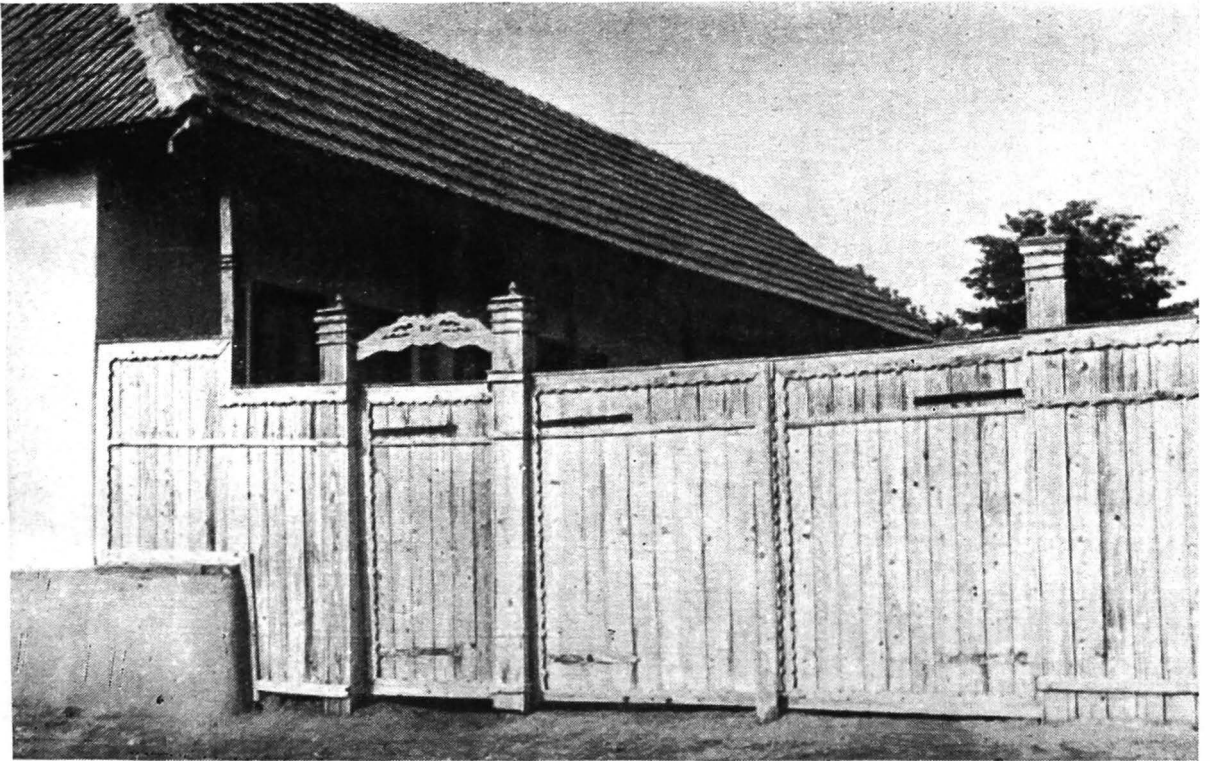
Trestia se mai întrebunțează la împrejmuire și la pereții adăposturilor pentru vehicule și unelte, sau la pereții șoproanelor pentru pleavă.

Se mai întîlnesc pe alocuri, la acareturile mici, învelitori de paie sau coceni, peste care se pune ciamur cu lipitură pe deasupra.

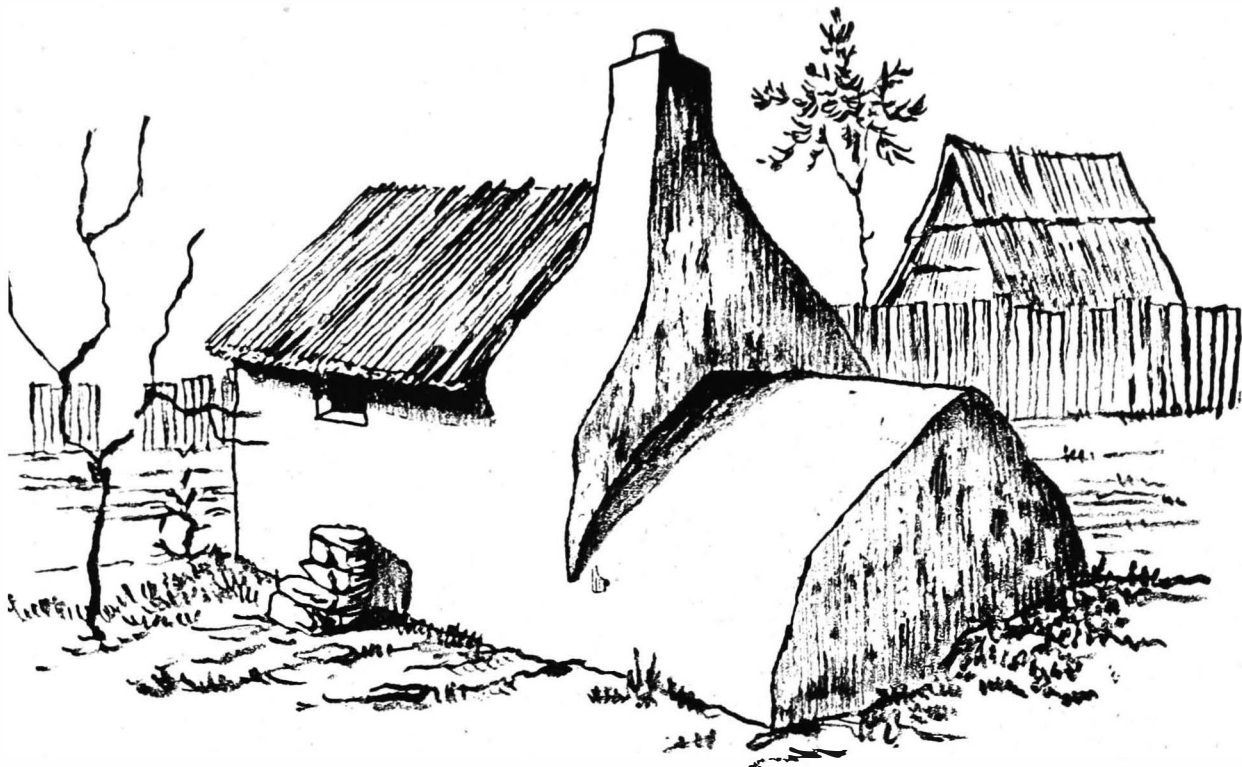
Pardoselile obișnuite în Dobrogea sînt din pămînt cămășuit cu lipitură bine întinsă cu mîna. Rare sînt casele cu pardoseală din scînduri sau din alt material.

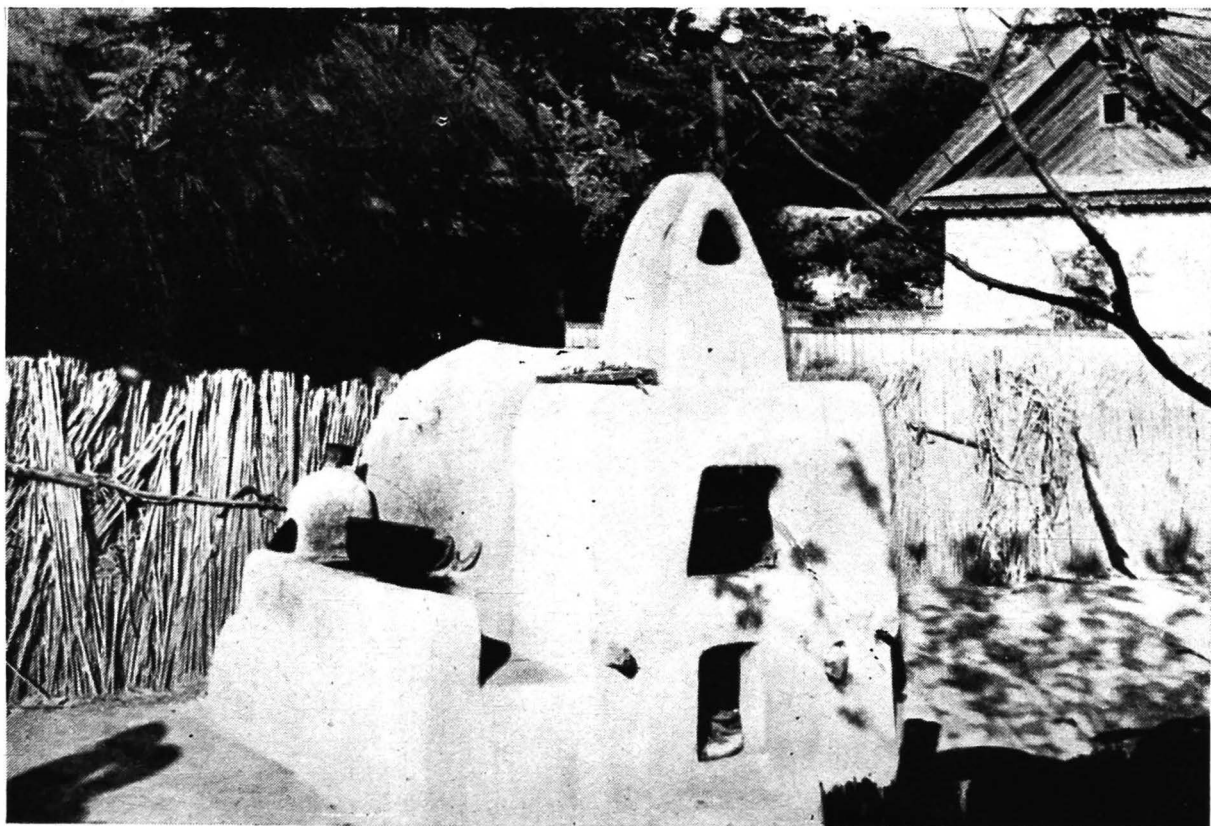
32. Mahmudia. Gard pescăresc din trestie împletită la partea superioară

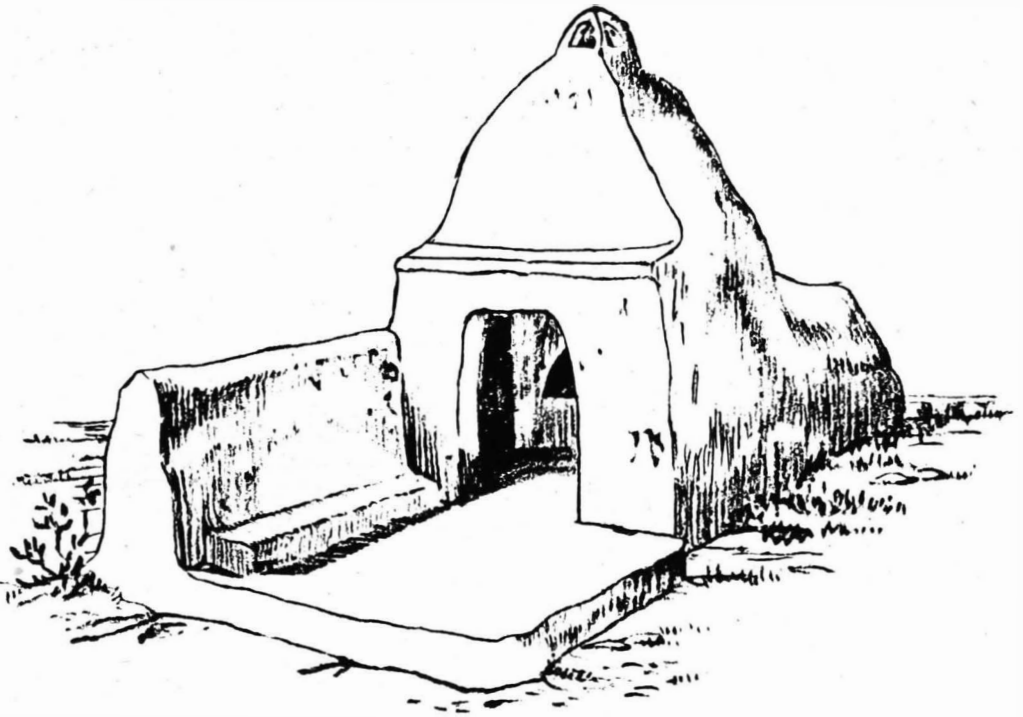
33. Ghindărești. Poartă cu gardul prelungit peste capătul prispei, cu stlpii îmbrăcați și ornamentație simplă de traforuri aplicate

34. Ovidiu. Cuptor din lut alcătuit din trei părți: cuptorul de piine boltit, hornul în trunchi de piramidă și adăpostul pentru gătit, acoperit în două ape, cu scinduri

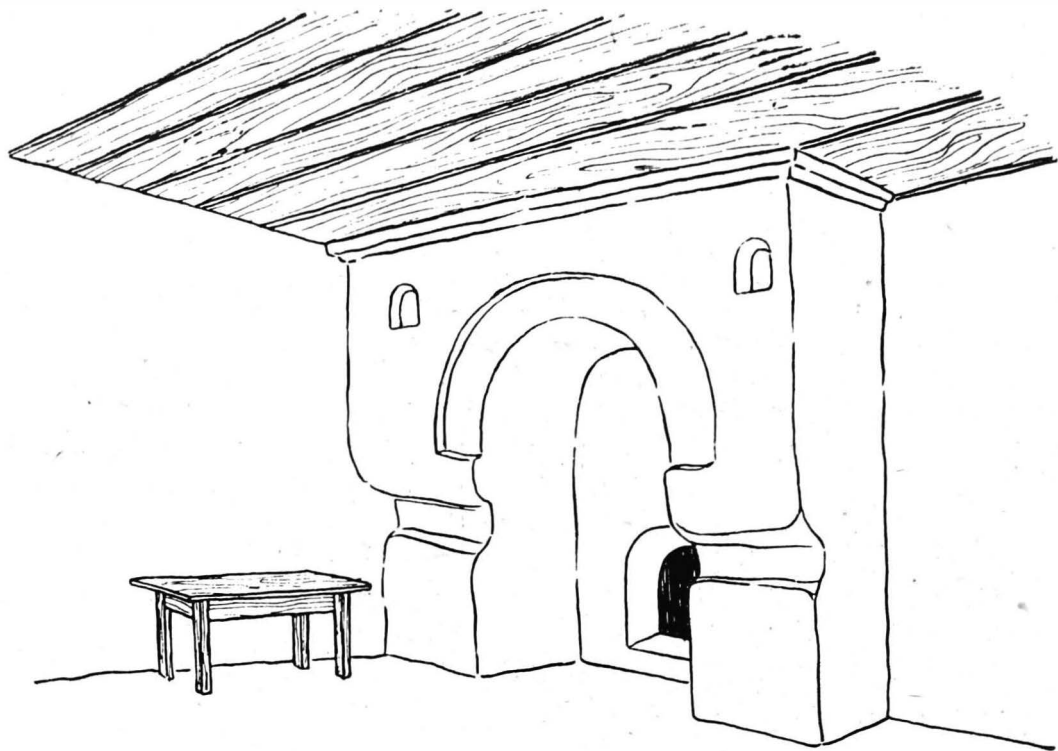
35. Zebil. Cuptor de piine cu horn redus și plită laterală pentru gătit vara

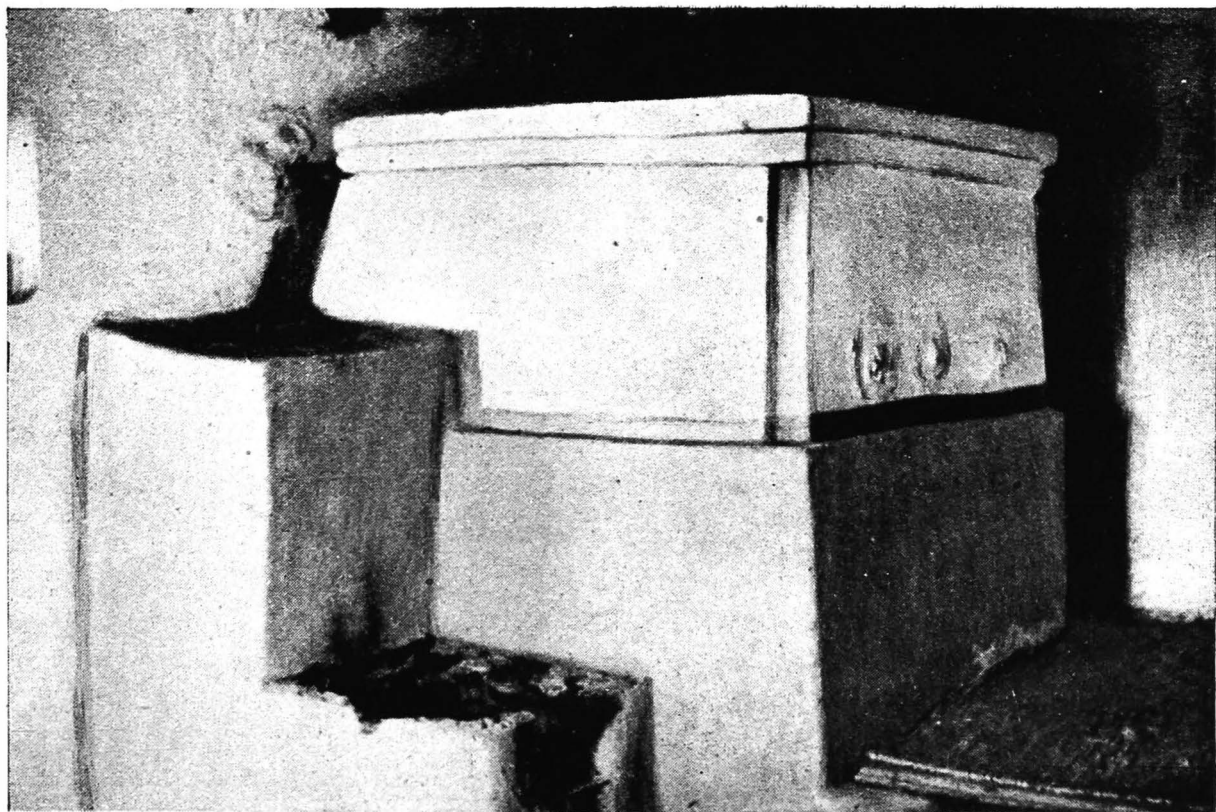
36. Crucea. Cuptor de lut din trei părți: cuptorul de pline boltit, vatra pentru gătit sub hornul boltit în piramidă și o platformă cu banchetă și zid de apărare

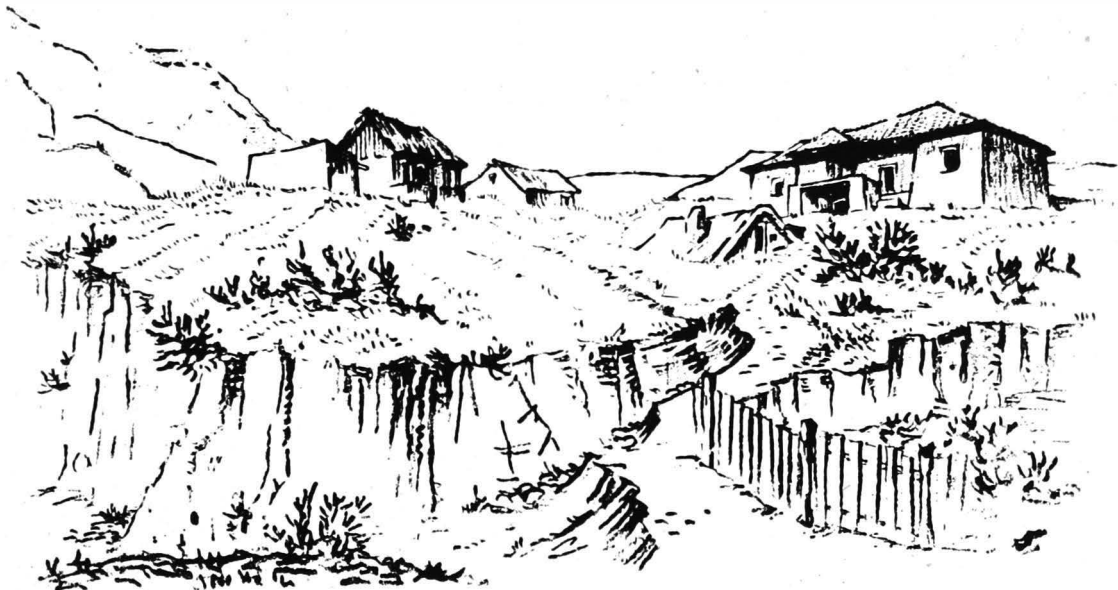
37. Babadag. Cuptor de vară fără horn alcătuit din: cuptor de pline, plită și locaș de pregătit mâncarea, cu parapet de apărare

38. Plopeni. Vatră boltită, în tindă, prin care se face focul și în soba din camera alăturată

39. Zebil. În camera de dormit, soba care se încălzește prin vatra din tindă. Latéral o mică plită cu foc propriu, la același horn

40. Măcin. Grup de case de diferite tipuri la marginea oraşului : bordei de lut, casă cu prisă în lung, casă cu balcon în faţa prispei retrase, etc.

TIPOLOGIA CASELOR ȚĂRĂNEȘTI

Tinînd seama de condițiile speciale în care s-a dezvoltat viața locuitorilor din Dobrogea, casele s-au alcătuit după criterii ce nu urmează linia cunoscută din alte regiuni. Ele capătă, în tratarea planului, o anumită independență față de tradițiile consacrate, compilînd elemente bune și rele de la naționalitățile conlocuitoare. „Casa matcă” cu tindă și două camere ; prin dezvoltarea sau restrîngerea ei dă loc la numeroase variante.

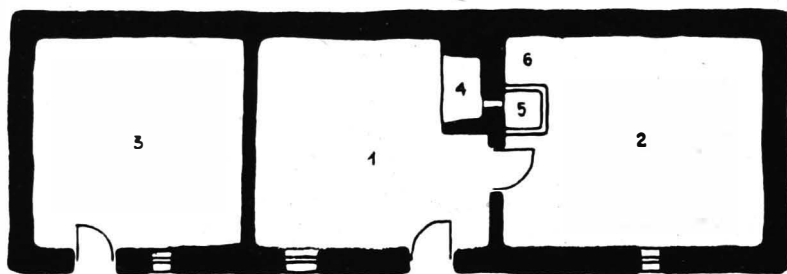
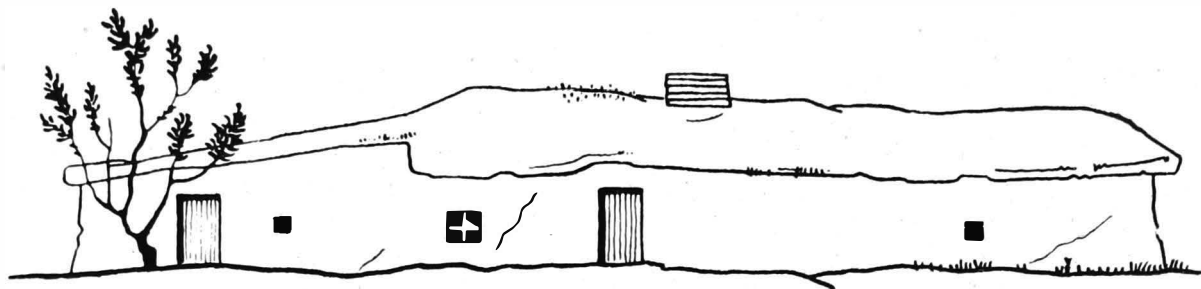
Principalele tipuri întîlnite sînt următoarele :

1. Bordeiul este prima fază de adăpostire omenească în Dobrogea. Variatele lui forme subliniază remarcabilul meșteșug și posibilitățile de realizare în lut ale meșterilor locali. Se deosebesc două variante :

a) Bordeiul cu intrarea prin capăt care este cel mai frecvent în Dobrogea. La intrare este amenajată „bucătăria”, adică cuptorul de pîine și plita de gătit, și abia în fund este dormitorul cu patul și cele cîteva mobile trebuincioase. Luminatul, destul de slab de altfel, se face pe la intrare.

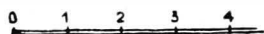
b) Bordeiul cu intrarea laterală plasată în mijlocul laturii lungi. Are aproape aceiași distribuție ca și casa matcă (tindă cu două încăperi), dar sub nivelul solului.

Bordeiul se întîlnește azi destul de rar în Dobrogea și este pe cale de dispariție.

41. Izvorul Mare. Casă tătărească pentru o familie, construită din ciamur și acoperită cu lut.

1 — aial (sală); 2 — sker (dormitor); 3 — grajd; 4 — horn; 5 — sobă; 6 — baie

2. Casa fără prispă nu prezintă condiții de viață deosebite de cele ale bordeiului, în afară de faptul că este construită la suprafața pământului și are o ferestruică ce dă o lumină mai bună în interior. Casa fără prispă are mai totdeauna două camere (tinda și o cameră de culcare) și este locuința preferată de populația tătărească. Trebuie menționat că în contrast cu aspectul ei sărăcăcios, locuința este de o curățenie neîntilnită chiar în gospodării cu pretenții mai mari. În camera de culcare se găsește chiar și un colțisor amenajat pentru baie. Podeaua este de pământ lipit, minunat întreținută și acoperită cu covoare; nu întilnim însă patul, ci se doarme pe jos, pe covor.

Casele tătărești de acest tip se înșiruie una lipită de alta, formînd uneori un șir de 50—60 m lungime, care se modelează după relieful terenului, cu acoperișul ondulat, făcut din pământ lipit, sau olane.

3. Casa cu prispă retrasă, la care prispa este formată printr-o retragere a zidului de fațadă în dreptul intrării. Acesta este un tip specific dobrogean, care se întilnește mai peste tot, din sud pînă în nord și are mai multe variante:

a) Retragera fără stîlpi, cînd tinda este îngustă și permite ca pe zidurile din linia fațadei să se așeze o grindă, formînd astfel în plan un intrînd de aproximativ 1 m (ceea ce ar reprezenta prispa) puțin ridicat de la pământ (1—3 trepte).

b) Prispa cu arc, unde în locul unei grinzi așezate sub streșină, ca mai sus, meșterii dobrogeni au zidit un arc pe care să se sprijine acoperișul.

c) Partea din fața tindei, retrasă ca în cazurile precedente, este prevăzută cu stîlpi de lemn sau de zidărie pe linia pereților camerelor. Tinda este mai largă. Stîlpii de lemn sînt simpli, fără cioplituri; grinda de asemenea. Stîlpii de zidărie sînt legați cu o grindă sau cu arce egale sau inegale; secțiunea stîlpilor este rotundă, pătrată sau cu muchiile teșite și o întregă gamă de alte rezolvări.

4. Casa cu prispă pe o porțiune din fațadă prezintă două variante :

- a) cu stâlpi de lemn ;
- b) cu stâlpi de zidărie.

Este un tip de casă destul de des întâlnit, atît în sud, cît și în centrul Dobrogei.

5. Casa cu prispă pe latura îngustă se întâlnește mai rar.

6. Casa cu prispă pe latura lungă la care se deosebesc două variante :

- a) cu stâlpi de lemn ;
- b) cu stâlpi de zidărie :
 - cu grindă,
 - cu arce.

Cu toate că acesta ar părea să fie tipul cel mai răspîndit, pentru că prispa este un lucru obișnuit la tipul cu tindă și două camere, așa cum sînt în general casele dobrogene, totuși se găsește răsleț în sud și în centru, iar ceva mai des numai în nord.

7. Casa cu prispă pe două laturi este mai răspîndită în partea de nord, la lipoveni și are mai totdeauna stîlpii de lemn.

8. Casa cu balcon (numit în alte regiuni pridvor sau foișor) se găsește în următoarele forme :

- a) balcon cu tinda retrasă ;
- b) balcon în fața prispei.

Stîlpii pot fi de lemn sau de zidărie.

Este un tip frecvent în toată Dobrogea.

9. Casa cu geamlîc, tip stingher, întîlnindu-se cîteva exemple numai în nord și în centru.

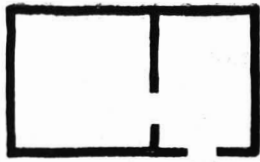
10. Casa cu marchiză (localnicii numind marchiză un fel de anteintrare în tindă, aceasta fiind mai mult un adaos, făcut să apere intrarea în casă de asprimea iernii) se găsește mai mult în centru, în raionul Medgidia.

11. Casa cu chiler, care se găsește sub două forme :

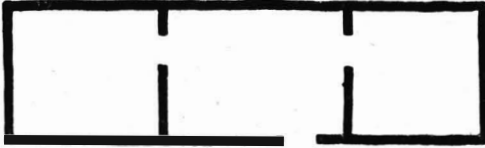
- a) cu chiler în spate ;
- b) cu chiler lateral.

Chilerul este un adaos la casă prin prelungirea pantei acoperișului și se găsește la toate tipurile enunțate mai sus. Servește ca : grajd, bucătărie, cămară, coteț, magazie sau cameră de locuit. El este de obicei așezat în partea din care bate crivățul, pentru a feri casa de asprimea vîntului.

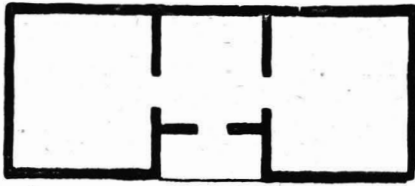
12. Casa cu etaj, socotindu-se cu etaj și atunci cînd parterul este puțin săpat în adîncime și servește ca pivniță sau grajd. Acest tip se întâlnește mai mult în sud.

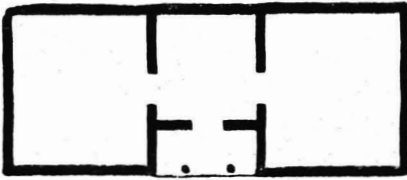
42. Casă fără prispă cu tindă și o cameră

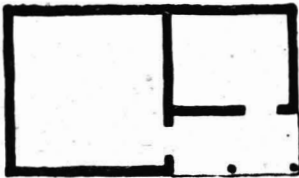
43. Casă fără prispă cu tindă și două camere laterale

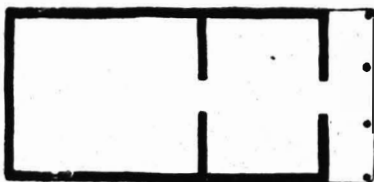
44. Casă cu prispă parțială fără stâlpi, rezultată din retragerea tindei între cele două camere

45. Același tip cu doi stâlpi la linia fațadei

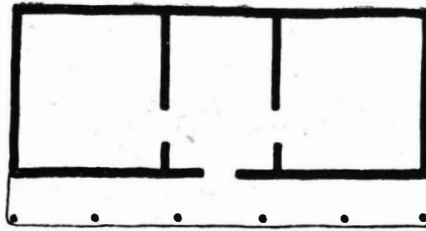

46. Casă cu două încăperi și prispă parțială cu stâlpi

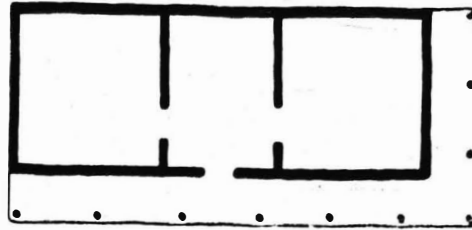

47. Casă cu prispa și intrarea pe latura îngustă

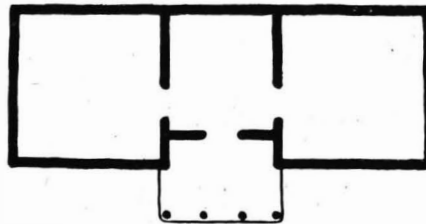
48. Casă cu prispă pe latura lungă

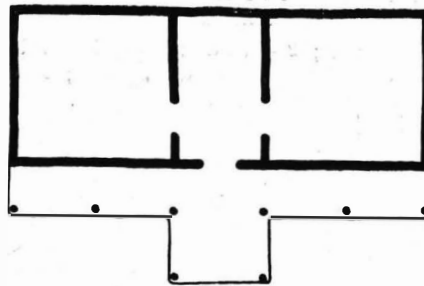
49. Casă cu prispă pe două laturi

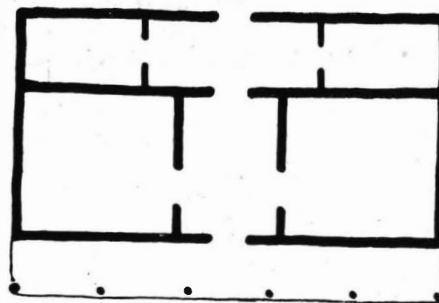
50. Casă cu balcon în fața tindei retrase

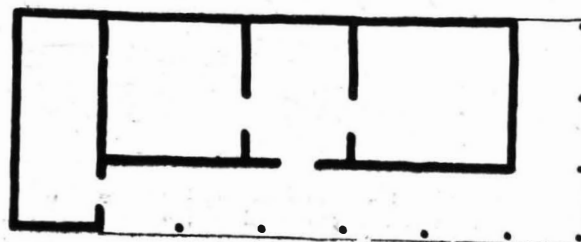
51. Casă cu balcon în fața prîspei

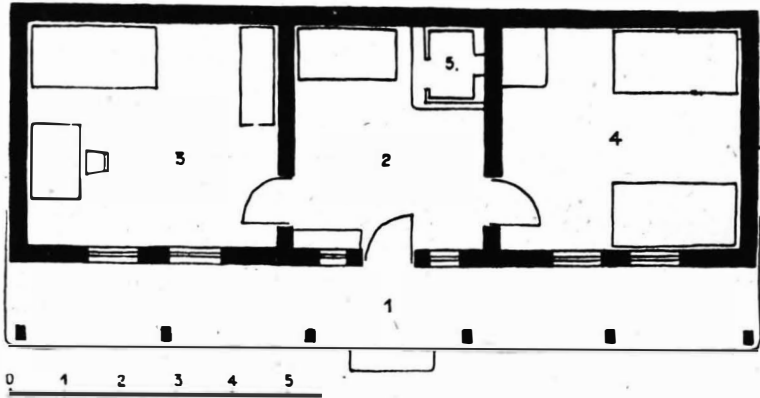

52. Casă cu chiler în spate

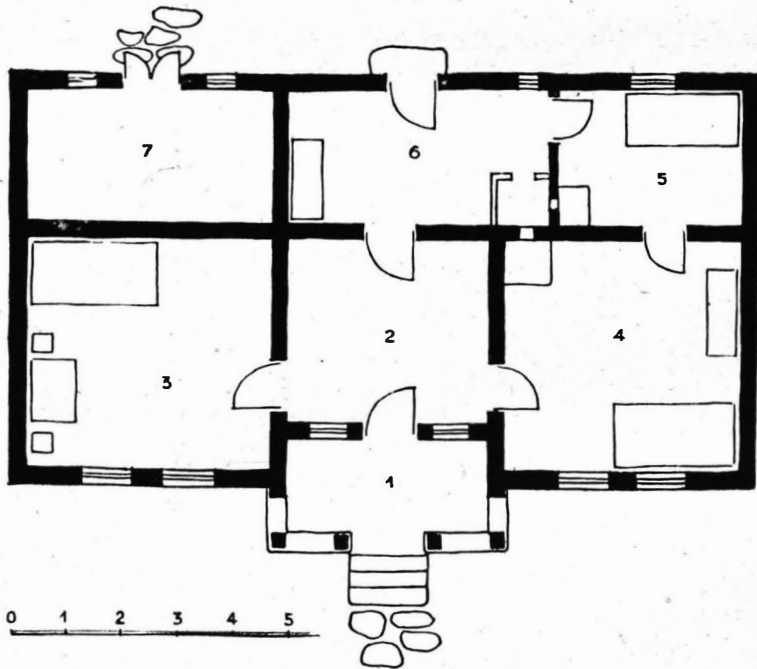
53. Casă cu chiler lateral

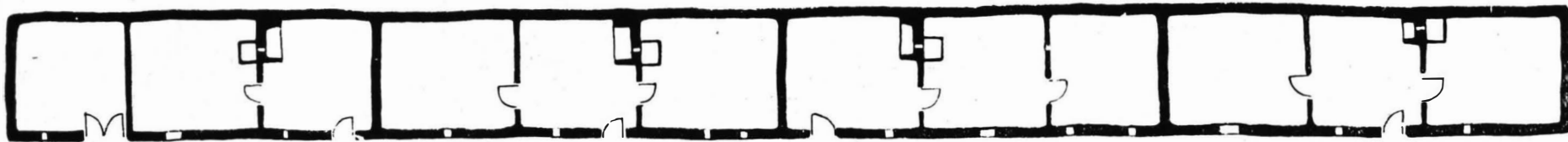
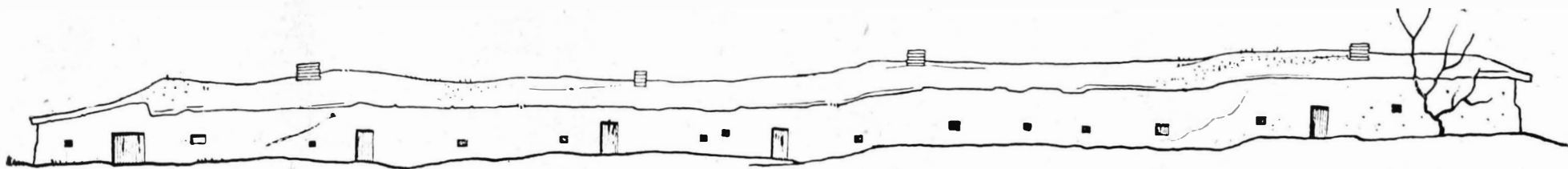
54. Tip curent de casă cu tindă și două camere, cu prispa pe stilpi de lemn fără balustradă în lungul fațadei.

1 – prispă; 2 – tindă; 3 – odaie „de ținut“ (curată); 4 – odaie de dormit; 5 – vatră

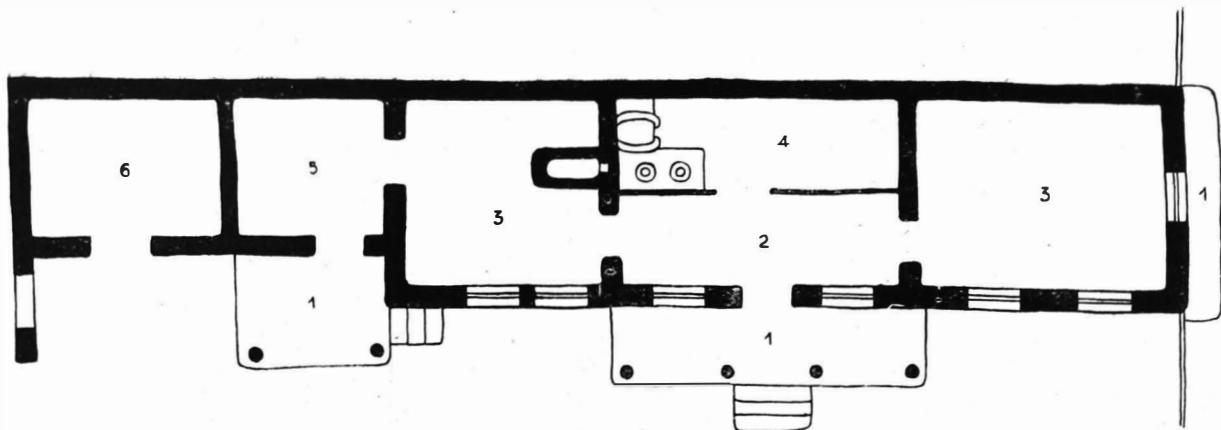
55. Tip evoluat de casă cu balcon și chiler.

1 – balcon; 2 – sală retrasă; 3 – odaie „de ținut“ (curată); 4 – odaie de dormit; 5 – odăiță; 6 – cuptor (bucătărie cu vatră); 7 – grajd sau magazie

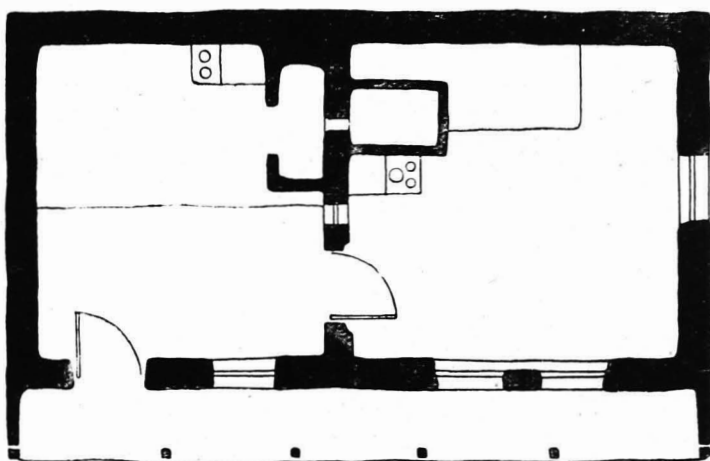

0 1 2 3 4 5

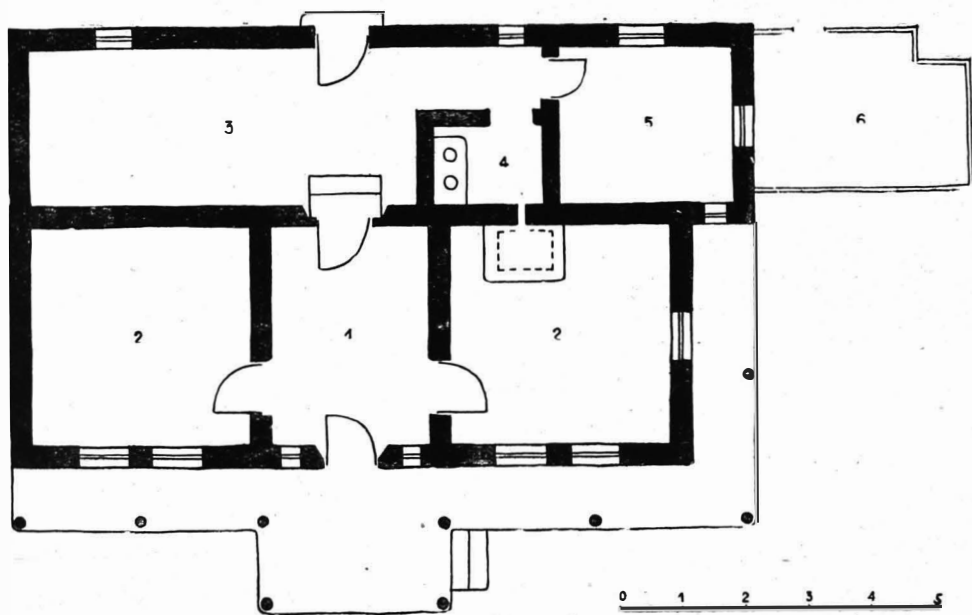
56. Izvorul Mare. Casă tătărească de lut pentru patru familii, dezvoltată în lungime prin repetarea tipului cu două și trei încăperi, urmărind undulațiile terenului. În capăt, sub poartă, grajdul

57. Slava Cercheză. Casă lipovenească dezvoltată în lung, cu prisă fără stâlpi pe latura îngustă, formînd bancă în stradă, în afara gardului gospodăriei. 1 — prisă sau balcon; 2 — sală; 3 — cameră; 4 — bucătărie cu plită și cuptor prin care se încălzește și soba din cameră; 5 — cămară; 6 — staul de oi

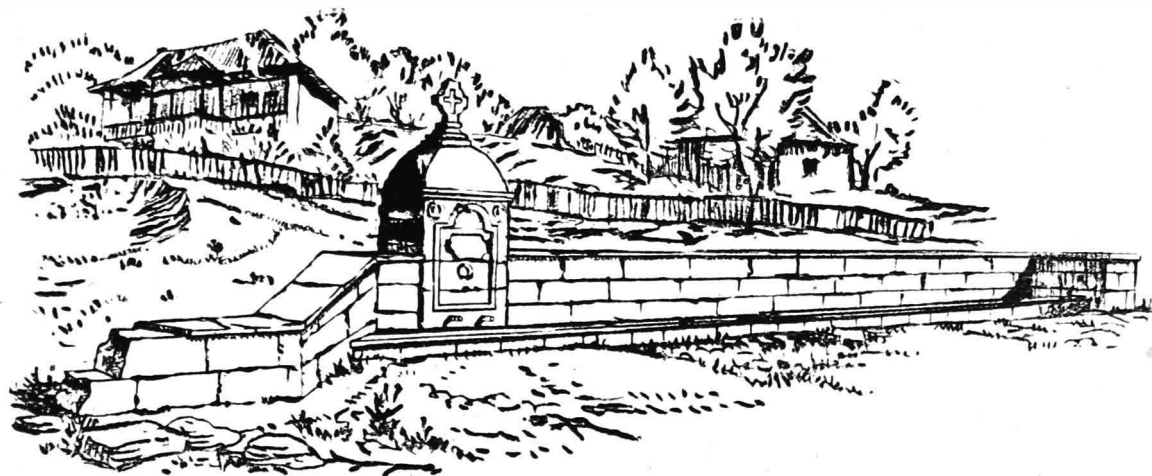

58. Zebil. Casă cu tindă și o cameră, cu prispa în lung închisă la capete. Pe același horn vatra legată cu soba, avînd fiecare cîte o plită alăturată

59. Pantelimonul de Jos. Casa lui Stan Ciță. Casă de tip evoluat, cu prisă pe două laturi și balcon, avînd chiler în spate.

1 — sală; 2 — odaie; 3 — cămară-depozit; 4 — horn cu plită; 5 — odăiță; 6 — coteț

60. Canlia. Cișmea în mijlocul satului foarte asemănătoare cu cișmeaua din Carvanul Mare, sat din apropiere

ARHITECTURA

In colțul acesta de țară s-au infiltrat în timp patru curenți de influențe din afară, care au determinat patru aspecte diferite de arhitectură populară dobrogeană. Aceste influențe au acționat asupra elementelor locale, s-au adaptat condițiilor naturale ale regiunii și au dat naștere unui specific dobrogean, diferit de al altor regiuni.

1. Una din influențe a venit pe uscat, din sud, din peninsula Balcanică și s-a răspândit mai ales în sudul Dobrogei, în raionul Adamclisi.

Caracteristic acesteia este casa înălțată de la pământ, cu grajd sau pivnițe sub casă, uneori chiar și camere. Ca plan este tipul matcă (tindă + 2 camere), tip răspândit pe o arie întinsă, ce cuprinde toată țara noastră și depășește cu mult hotarele ei. Ca înfățișare se prezintă cu un balcon central, de obicei peste prispă, cu înălțime mare la streășină, cu stâlpi subțiri de lemn, fără cioplituri. Balustrada prispei și a balconului este joasă (40—50 cm), ceea ce contribuie la accentuarea efectului de înălțime. Această balustradă este făcută de obicei din stîngii de lemn așezate în cruciș. Ferestrele mari sînt cuplate cîte două pentru o cameră, cu vederea larg deschisă prin prispă în curte și în stradă. Streășina, mult ieșită de la fața zidului, este formată parte din grinzile tavanului, parte din căpriori; acoperișul este în patru ape. Casele sînt spoite în alb cu var fără nici un fel de ornamentații.

În restul țării această compoziție de fațadă se întâlnește și în bazinul Jiului, al Argeșului și în alte părți, dar acolo balustrada este înaltă, cu scîndură cu creștături, cu streășină joasă, cu stâlpi de lemn ciopliți, dînd cu totul altă proporție și alt aspect casei.

61. Cuiungiuc. Detaliu de prispă, în consolă pe grinzile planșeului. În dreptul balconului prispă este lărgită prin retragerea tindei

62. Cuiungiuc. Detaliu de fațadă și streașină. Prispă puțin ieșită pe capătul grinzilor. Streașina este lărgită prin prelungirea câpriorilor peste grinzile tavanului

63. Cuiungiuc. Casă veche părăsită, formată din tindă și două camere, cu prispă parțială continuată cu un balcon larg pe latul casei, deasupra grajdului

64. Oltina. Casă de pescari la punctul pescăresc, cuprinzând apartamente de o cameră sau cameră și tindă, pe prispă comună, cu balustrada joasă, specifică în raionul Adamclisi. Învelitoarea din trestie așezată în rinduri

65. Ion Corvin. Casa lui Irope, cu tindă și o cameră pe prispă cu balustradă joasă, închisă în capete. Dedesubt pivnița, iar în eșcherul lateral bucătăria de vară

66. Carvanul Mare. Casa Mariei C. Anton. Tip evoluat cu tindă și trei camere peste pivnițe și grajd, cu bucătărie de vară în chilerul din stînga. Un balcon înalt în fața prispei cu intrare prin capăt și închisă în celălalt

67. Ion Corvin. Casa lui Petru I. Culea, mai puțin înălțată, cu tindă și două camere. Intrarea prin balcon, peste girliciuul pivniței. Balustrada joasă dă înălțime stîlpilor

68. Negureni. Casa lui Oane Florescu, cu tindă și două camere ridicate la etaj. O scară repede urcă în balconul cu doi stâlpi, acoperit în trei ape, din fața prispei ce se întoarce și pe latura îngustă

69. Negureni. Casa lui Petre Mocanu, înălțată pe pivniță și o cameră. Intrarea prin grădinișă în balconul înalt cu patru stâlpi, acoperit în două ape. Aceeași balustradă joasă și ferestre cuplate la camere

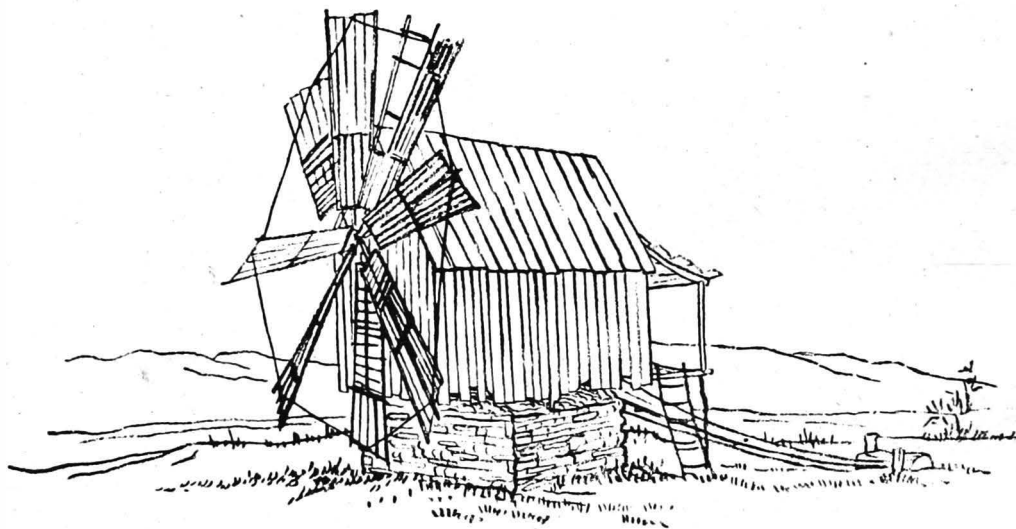
70. Oltina. Casă pe pivniță, mai puțin înălțată, cu balcon și tinda retrasă în dreptul său, dar fără prispă. Balconul acoperit în două ape, cu timpanul de scinduri

71. Oltina. Casă înălțată, cu prispă și balcon pe patru stilpi legați la partea superioară prin scinduri tăiate în arce ondulate. Ornamentație foarte simplă de trafor și la pazii

72. Ion Corvin. Detaliu de balcon cu timpanul simplu, din scinduri. Singura ornamentație o formează scindura tăiată în arce, care leagă stlpii

73. Curcani. Moară de vânt cu opt pale și un balcon deschis în partea opusă. Construcție de scinduri pe un soclu din piatră, mult mai scundă ca cele din nordul Dobrogei — este mobilă, putând fi îndreptată în direcția vântului prin brațul din dreapta ce se fixează cu țaruși

74. Biserica din Istria — construcție de influență mediteraneană, cu un portic cu arcade ce formează pridvorul deschis și profilele de sub streșină marcând orizontala

2. O altă influență a venit pe mare din timpuri străvechi, aducând o atmosferă mediteraneană pe pământul Dobrogei. Ea pătrunde de la mare către interior, în raionul Medgidia și se caracterizează prin linia orizontală, prin înălțime mică și prin acoperiș de olane în două ape.

Prispa este formată din retragerea peretelui tindei, cu grindă sus, sau cu una pînă la trei arcade, cu stâlpi de lemn sau de zidărie, cu sau fără balustradă. Planul casei este plan cu două camere, sau plan de tipul matcă. Casele tătărăști, care intră și ele în această categorie, sînt fără prispă și cuplate mai multe la un loc, accentuînd linia orizontală. Ferestrele, în general, sînt mici, streșina este puțin ieșită de la fața zidului. Împrejmuirea de piatră și lipsa de vegetație din jurul casei dau o înfățișare specifică, cu cenușiul pământului, cu linia albă a peretelui și cu dunga brun-roșcată a învelitorii, toate scăldate în lumina soarelui.

Influența orientală mediteraneană s-a imprimat mai puternic în centrele orășenești: Constanța, Mangalia, Babadag, Tulcea (de exemplu: piața cu arcade din Tulcea).

3. O altă influență a venit peste Dunăre din celelalte ținuturi ale țării, purtată de ciobanii turmelor de oi, de mocani și mărgineni, care de multe ori se fixau aici, sau de coloniștii împrăștiți după războaiele din 1877 și 1918, care au adus obiceiurile lor de baștină, ca și felul de întocmire al gospodăriei și al casei. De aceea se găsesc în Dobrogea de sus, ca și în cea de mijloc, locuințe cu prispă puțin ridicată de la pământ, acoperișuri de țiglă și tablă și compoziția planului casei cu tindă și două camere.

Tot în această categorie trebuie înglobate și puținele elemente germane, găsite în comuna Nicolae Bălcescu și în alte sate: case masive, solid construite, cu camere pardosite cu cărămidă și scînduri.

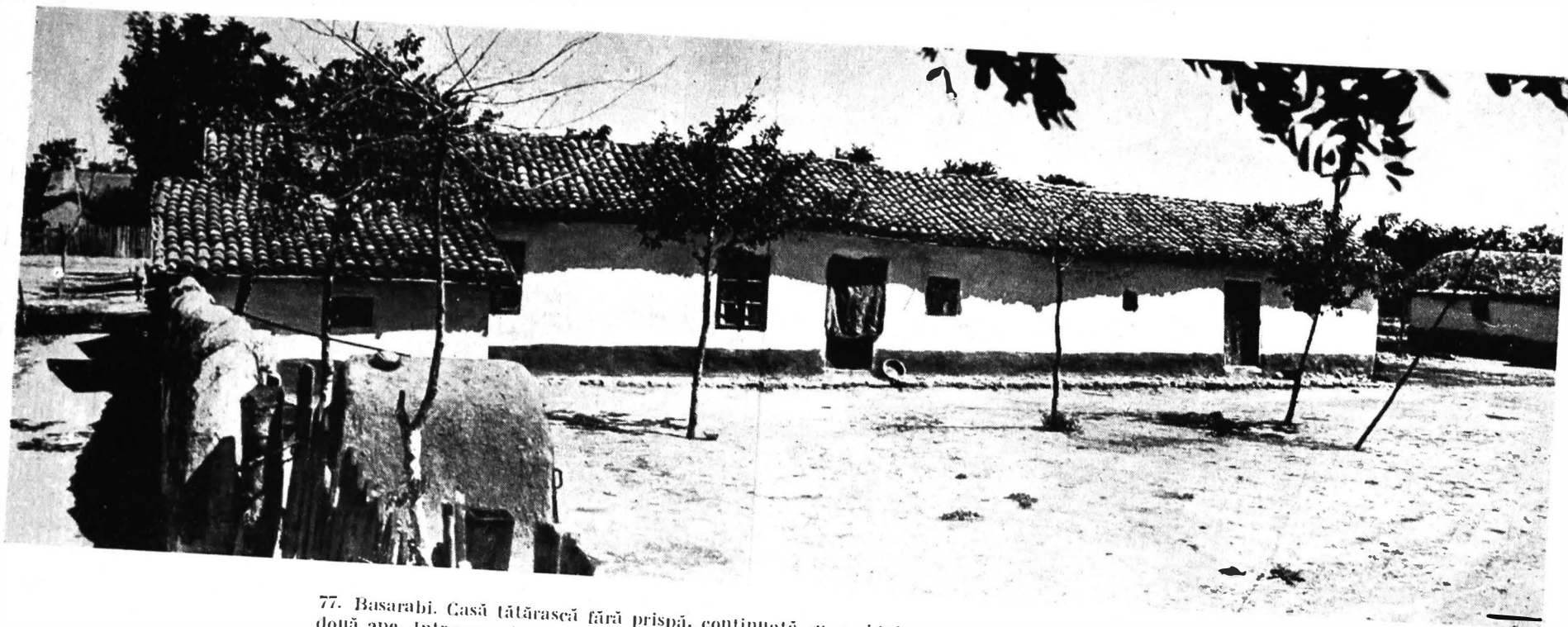
Gospodăriile coloniștilor s-au completat în timp cu acareturi, s-au îmbrăcat în plantații de pomi roditori, iar casele s-au dezvoltat.

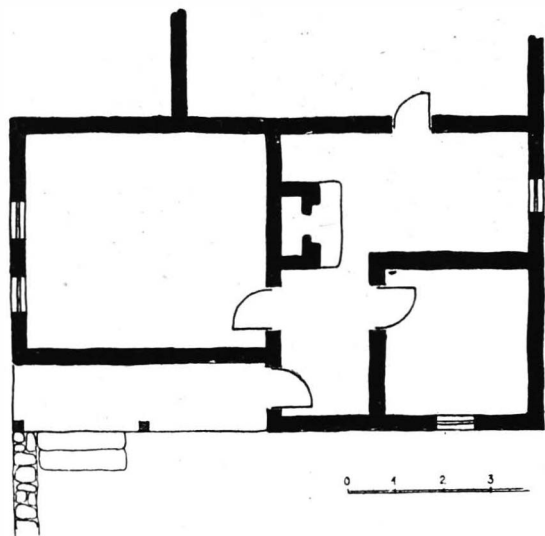
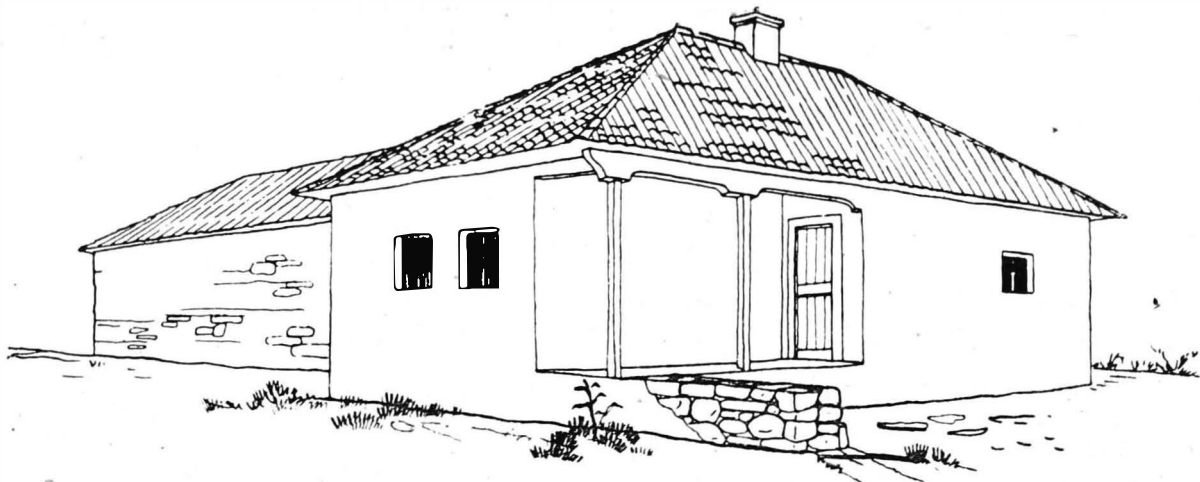
75. Cocargea. Casa Ilenei Mitacu. Prispă redusă formată prin retragerea tindei, cu grinda nesuținută de stâlpi. Învelitoare de olane în patru ape, cu prelungire de pantă în stînga, peste chiler

76. Băneasa. Casă din piatră, cu prispă pe stâlpi de zidărie, pe latura îngustă, în stradă, în afara împrejurii. Învelitoare din țiglă cu prelungire de pantă peste prispă

77. Basarabi. Casă lătarască fără prispă, continuată cu grajdul sub același acoperiș din olane, în două ape. Intrarea este apărată de soare și muște printr-o perdea. În stînga, la stradă, bucătăria și un cuptor din lut ca și împrejmuirea

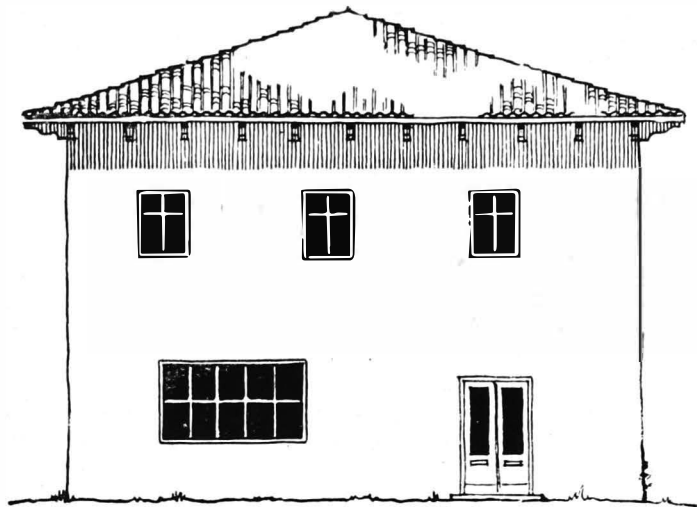
78. Tuzla. Casă veche din piatră, acoperită cu olane, cu prispă parțială de colț pe stâlpi de lemn. Locuința se compune din tindă și două camere (din care cea mică pare a fi ulterior despărțită din tindă). În spate, grajdul, lipit de locuință, cu acces direct din tindă

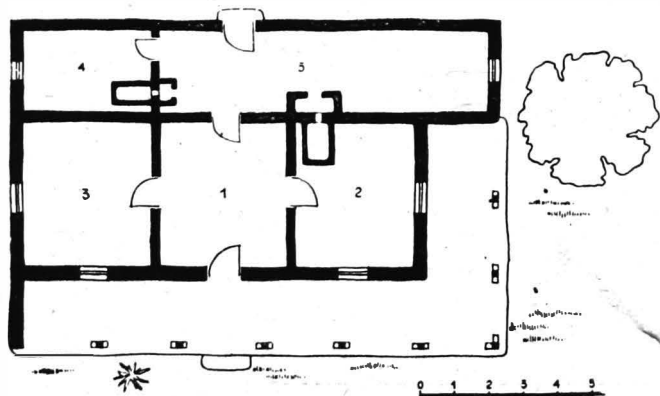
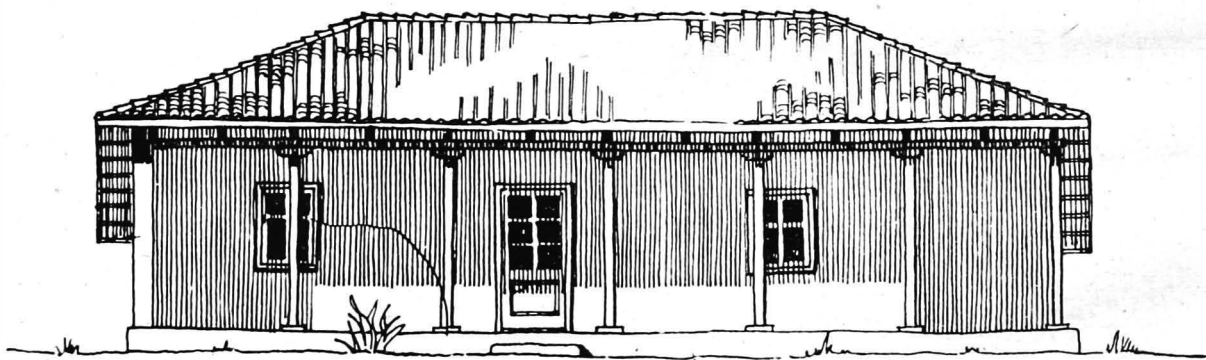
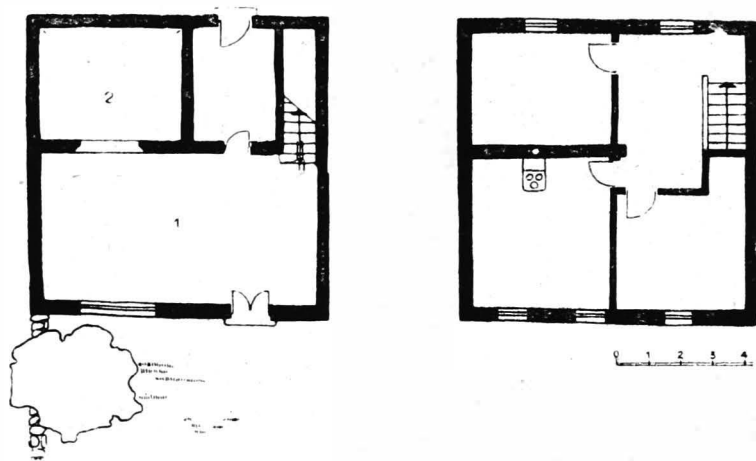
79. Cocargea. Han la drumul mare cu prispă parțială în mijloc, pe trei stâlpi de lemn, acoperită în trei ape. O intrare din prispă și a doua pe colțul țesit, închise cu obloane ca și ferestrele

80. Cocargea. Gospodărie cu grajdul așezat în mod neobișnuit în față, cu intrarea din stradă. Locuința puțin înălțată, cu o dezvoltare în stînga, are prispă pe fațada principală și balcon, pe stîlpi de lemn, fără balustradă

81. Independența. Brutărie pe plan pătrat, avînd la parter o sală de vînzare (1) și cuptorul (2), iar la etaj locuința. Fațada simplă, văruiată. Învelitoarea în patru ape, cu streșina pe console

82. Comana. Casă dezvoltată, cu chiler în spate și prispă pe două laturi ridicată cu două trepte, pe stilpi de lemn, fără balustradă. 1 — sală; 2 — odaie; 3 — magazie; 4 — odăiță; 5 — tindă

83. Mangalia. Casă veche de tip evoluat, lângă geamie, avînd pe două laturi, la nivelul solului, o prispă largă pe stîlpi înalți de lemn, cu un gîrduleț nou în locul balustradei

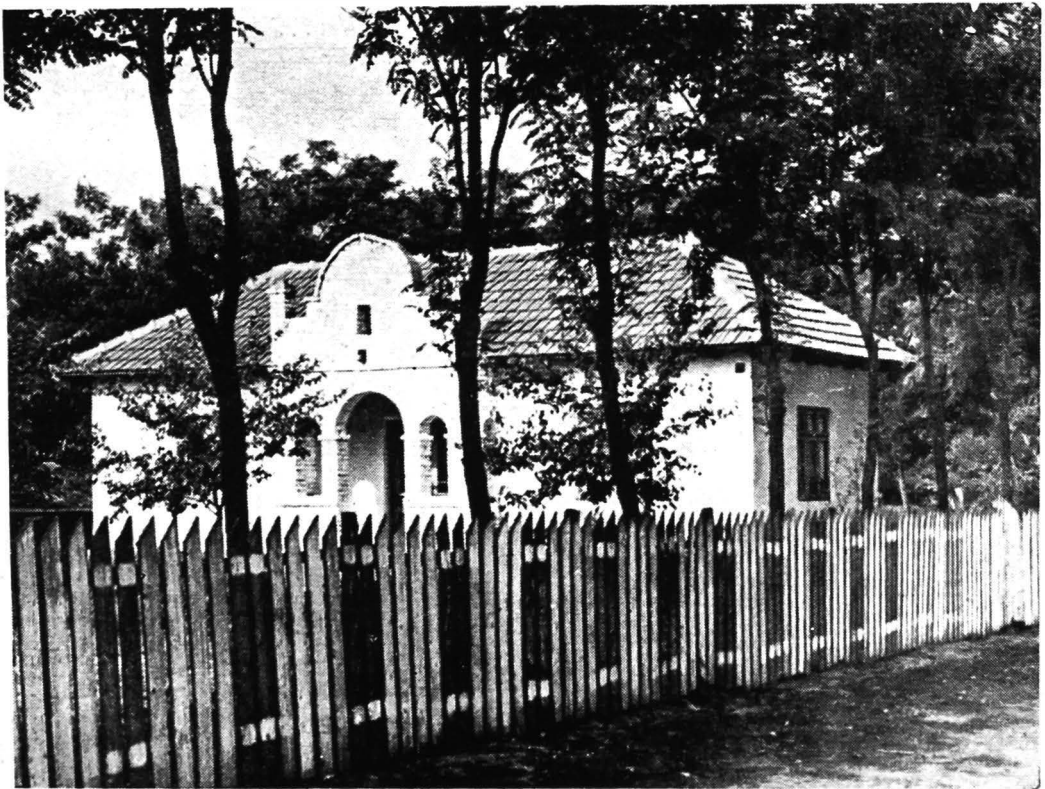
84. Cocargea. Casa lui Dumitru Lazăr, cu prispă parțială cu patru arce pe stâlpi zidiți pe parapetul plin, la fața soclului. Spre dreapta acoperișul de olane prelungit în chiler

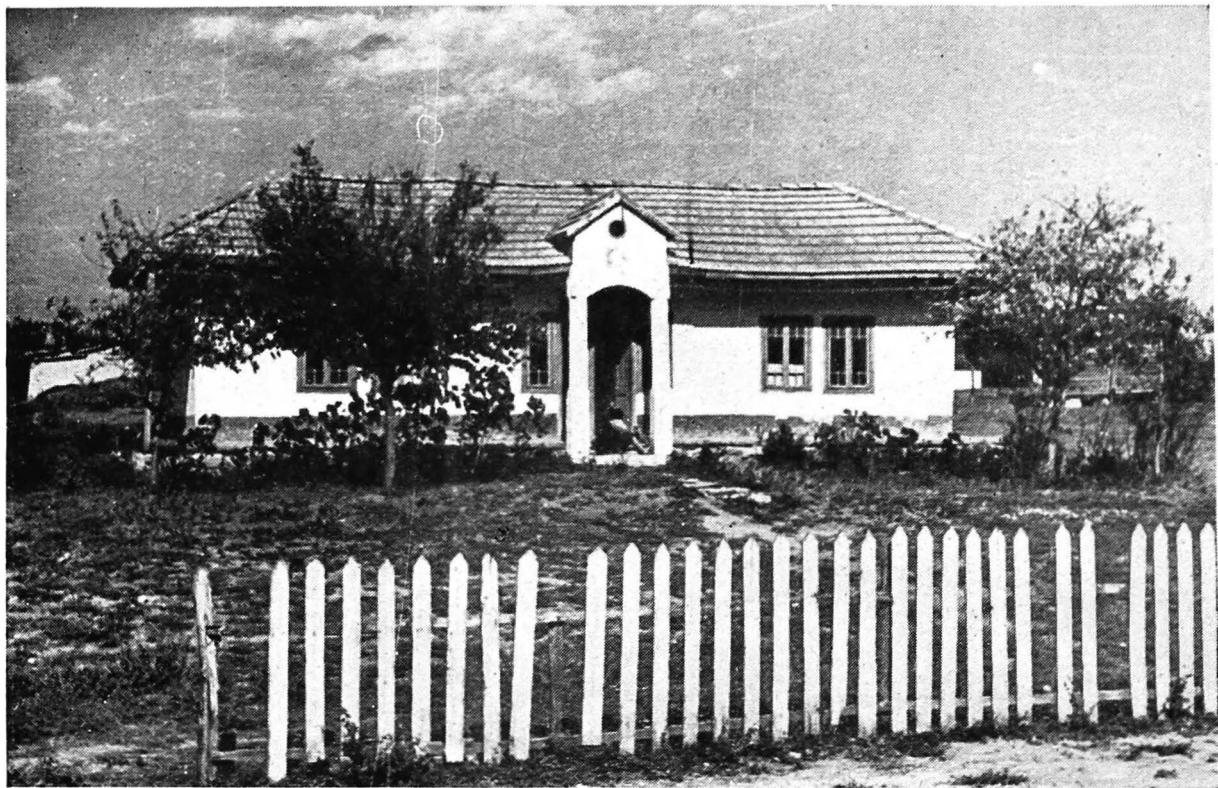
85. Ion Corvin. Casă nouă fără prispă, cu balcon de intrare zidit, acoperit în trei ape, având arcuri în plin cintru, dintre care cel din mijloc mult mai mare

86. Cocargea. Casa lui Vasile Andrei, vecin cu Dumitru Lazăr, cu prispă parțială din retragerea tindei, terminată într-un singur arc

87. Vișoara. Casă de colonist, cu balcon de intrare zidit, cu arcuri în plin cintru, de asemenea neegale, pe stâlpi pătrați, avînd deasupra un fronton arcuit de influență bănățeană

88. Giocirlia. Casă la care balconul se reduce la o intrare acoperită îngustă, pe doi stâlpi înalți cu arcadă turtită sub timpan, intrare complet străină regiunii

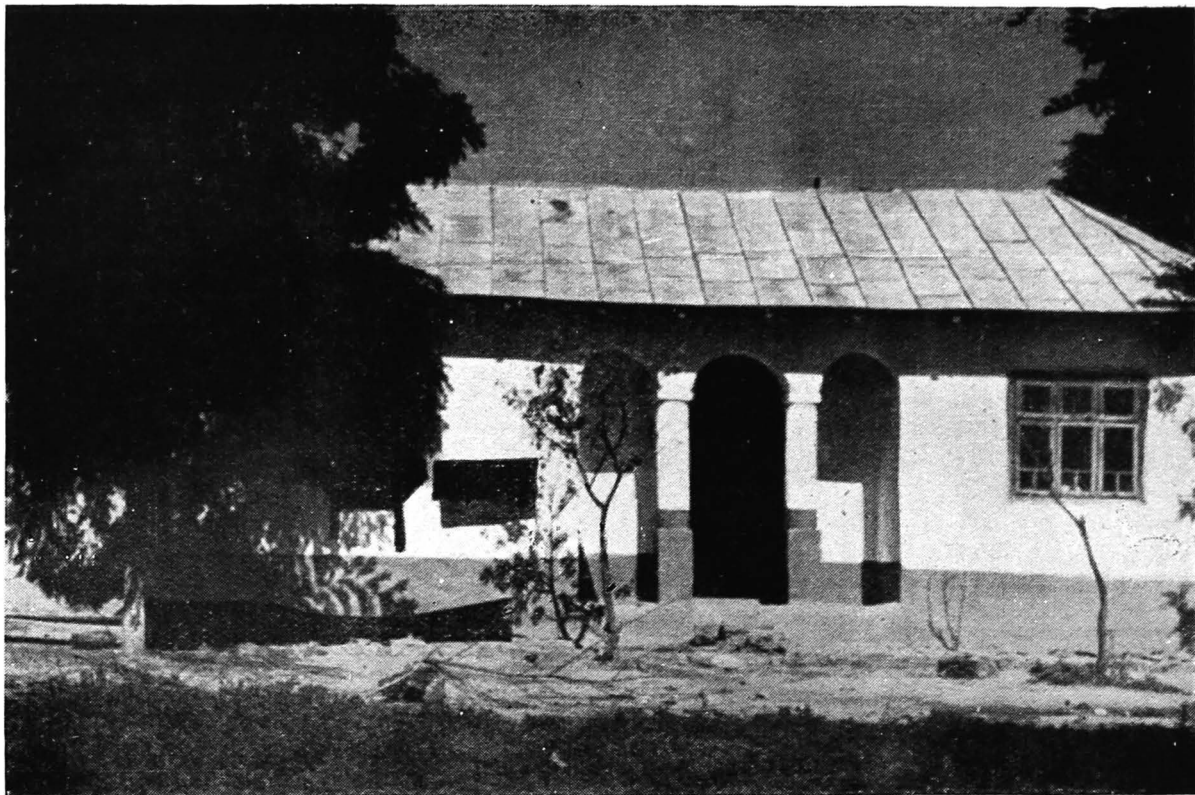
89. Crucea. Casă cu un singur arc lățit, pe doi stâlpi angajați, la prispă formată prin retragerea tindei

90. Tichilești. Casă cu tindă retrasă, o cameră și chiler în spate. Prispa, pe colț, cu trei arce inegale pe stâlpi zidiți deasupra parapetului

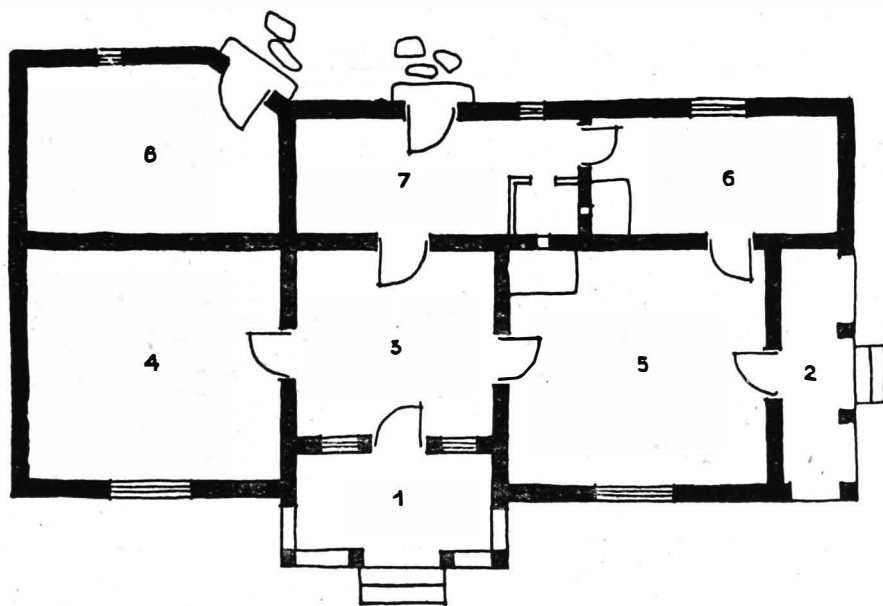
91. Bărăganul. Prispă formată prin retragerea tindei, la mijloc, între cele două camere, cu trei arcade și mai diferențiate, conturate ca și ferestrele cu un briu colorat

92. Măgurele. Prispă formată prin retragerea tindei cu trei arce aproape egale, pe doi stilpi înalți, fără parapet. Ferestre largi la camere, soclul lipit cu lut și învelitoare de tablă

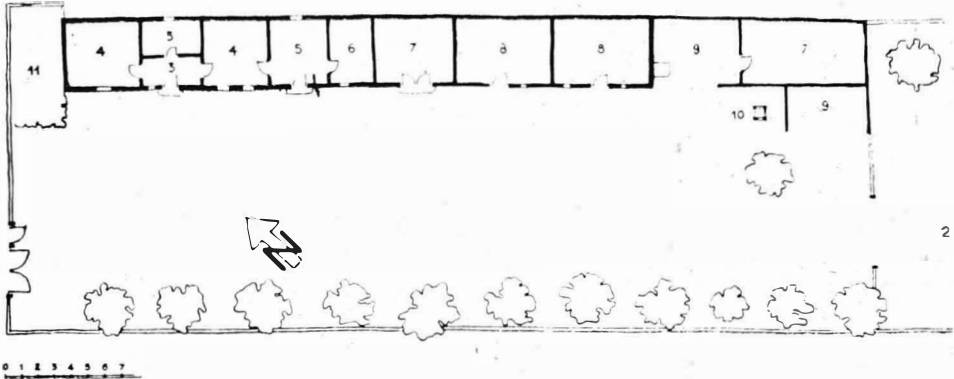
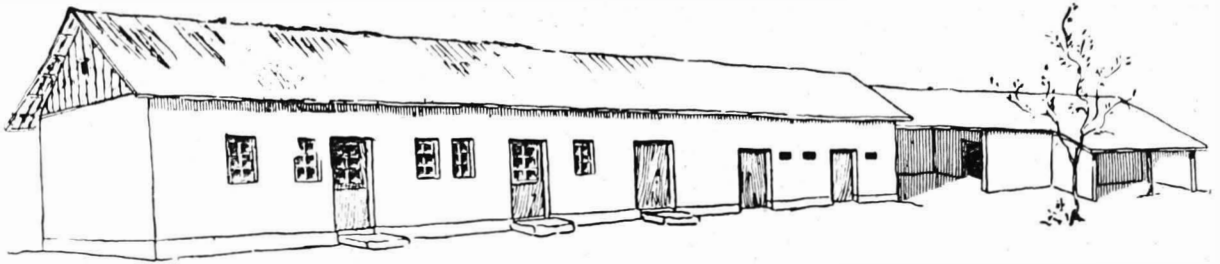

93. Ciocrlia. Casă nouă din chirpici cu prispă pe latura lungă, cu arcade supraînălțate, dintre care cele două de la intrări mai largi, pe stilpi scurți, zidiți deasupra parapetului

94. Crucea. Casă cu balcon pe fațada principală, cu arce inegale pe stâlpi zidiți peste parapet și prispă pe fațada îngustă, cu arce inegale pe stâlpi înalți. În spate un chiler dezvoltat.

1 – balcon; 2 – prispă; 3 – sală; 4 – odaie curată 5 – odaie de dormit; 6 – odaie de vară; 7 – cuptor; 8 – grajd

95. Cogealac. Gospodăria lui Constantin Bobulendra, puțin retrasă de la stradă, cuprinde sub același acoperiș și acareturile care se înșiră pe toată lungimea curții

1 – curte; 2 – grădină; 3 – sală; 4 – cameră; 5 – bucătărie;
6 – cămară; 7 – magazie; 8 – grajd; 9 – șopron;
10 – fântină; 11 – flori

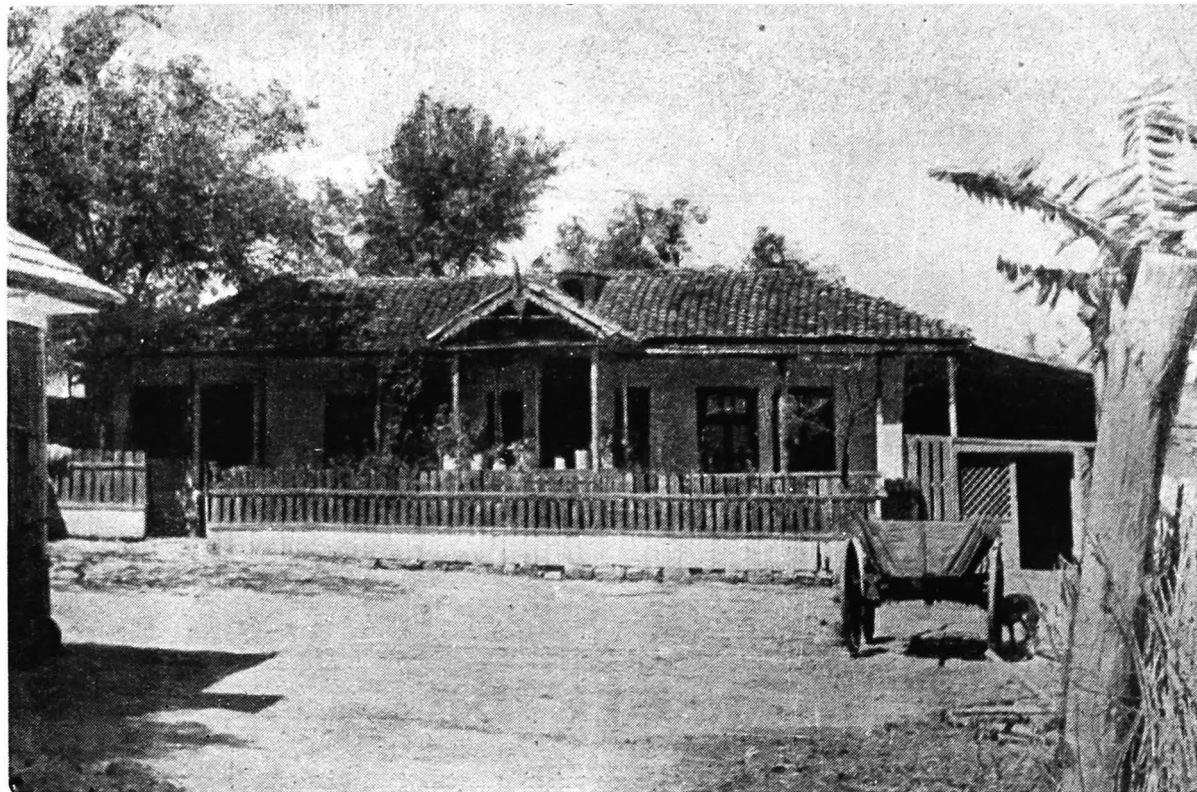
96. Zebil. Casă cu tindă, două camere și prispă pe șase stilpi de lemn, cu balustrada joasă asemănătoare celor din sud. La camere în locul ferestrelor cuplate, cite o fereastră largă

97. Cerna. Casă puțin înălțată, cu prispă parțială fără balustradă, pe stâlpi de lemn

98. Măcin. Casă dezvoltată, pe plan pătrat, înălțată peste o serie de magazii. La etaj o prispă parțială, largă, pe stâlpi de lemn, cu parapet plin

99. Niculițel. Casa lui Niculae Cimingică dezvoltată în lung prin adăugarea unei a patra încăperi și a unui chiler lateral în partea opusă. Prispă pe toată lungimea și balcon pe stilpi de lemn, cu fronton. Ornamentație simplă la pazii

100. Topolog. Fântină așezată în prispa unei case, deschisă spre stradă

102. Babadag. Casă înălțată cu prispa pe patru stâlpi de lemn, susținută tot pe stâlpi de lemn

103. Babadag. Casă joasă, cu prispa pe șase stâlpi de lemn fără balustradă

104. Babadag. Casă joasă cu prispa pe opt stâlpi de lemn

105. Geamia din Babadag

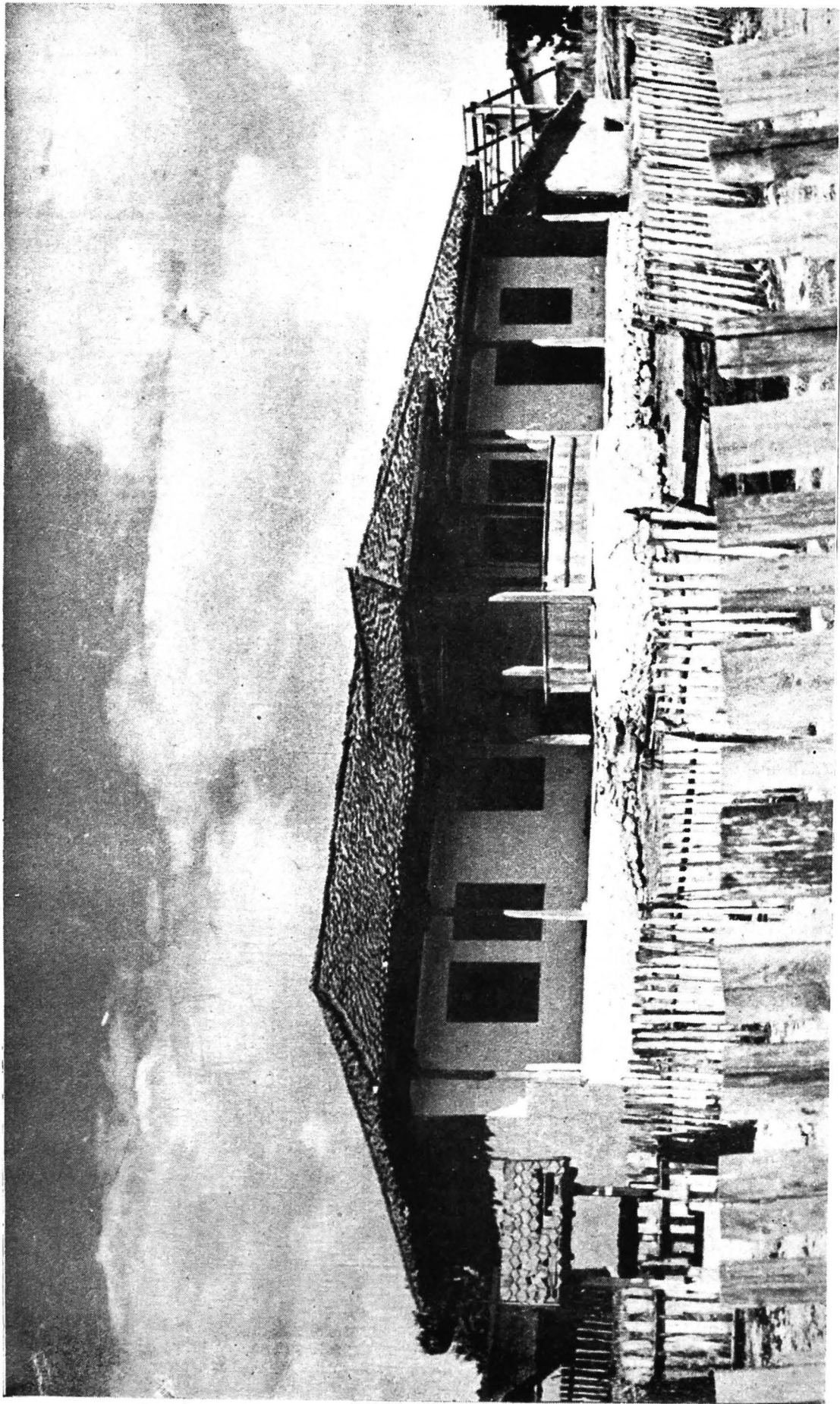
106. Babadag. Casa veche, în parte dărîmată, de lângă geamie. Prispa pe stilpi de lemn avînd sub grindă tîlpi cu tăieturi în ferăstrău, ridicată pe alți stilpi scunzi tot cu tîlpi la partea superioară. O scară repede, din lemn, urcă pe dedesubt în mijlocul prispei

107. Babadag. Casă ridicată pe pivniță, cu prispă parțială închisă pe colțul dinspre stradă cu un parapet înalt de scinduri

108. Jurilofca. Casă nouă cu prispa închisă spre stradă cu geamlie. Acesta ca și ancadramentele ferestrelor și friza sînt din lemn sculptat

109. Zebii. Casă dezvoltată, cu tindă, trei camere și chiler, avînd balconul peste prispă, cu stîlpi de lemn

110. Babadag. Casă cu balcon jos, cu balustradă, acoperit în două ape cu timpan în față

111. Ada Marinescu. Detaliu de balcon peste prispă, cu stlpi de lemn, fără balustradă

112. Babadag. Casă cu balcon jos, peste girliciul scund al pivniței, fără balustradă, acoperit în trei ape

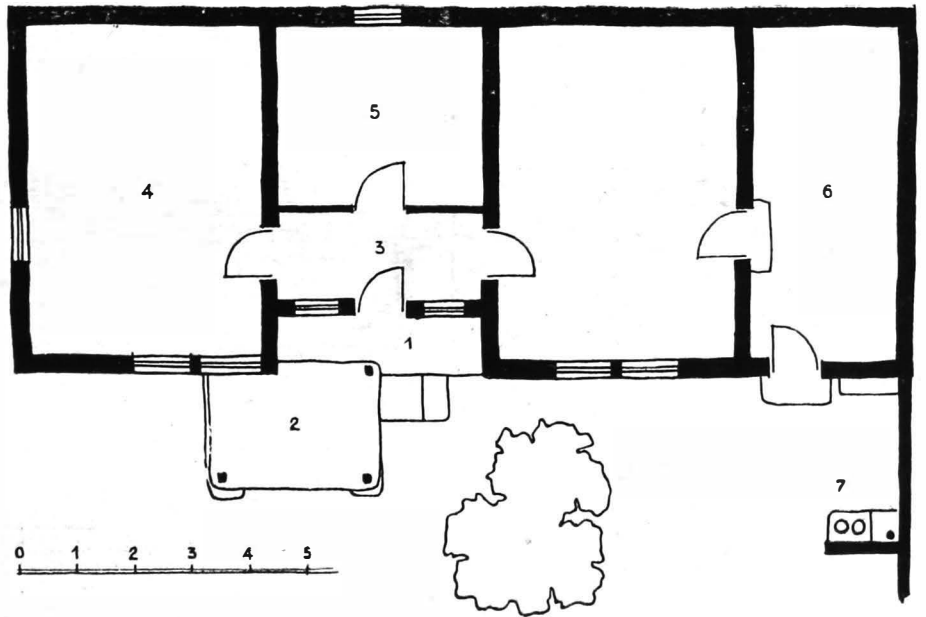
113. Babadag. Detaliu de balcon scund acoperit în prelungire de pantă, cu balustradă, ridicat peste girliciul pivniței

114. Babadag. Casă cu balcon jos, peste girliciul pivniței, pe stâlpi de lemn cu balustradă, acoperit în trei ape

115. Babadag. Detaliu de balcon. În fața prispei retrase balconul cu balustradă ridicat peste girliciul înalt în care se află cuptorul de piine

116. Babadag. Casa veche a Gherghinei Babencu. În fața unei prispă parțiale, prin retragerea sălii, balcon scund fără balustradă peste un gîrlci larg
 1 – prispă; 2 – balcon; 3 – sală; 4 – odaie; 5 – odăiță; 6 – bucătărie; 7 – bucătărie de vară deschisă

117. Tulcea. Portic cu arcade în fața magazinelor din piață

118. Tulcea. Arcadele din capătul străzii cu porticuri, lângă piață

119. Tulcea. Vedere generală asupra acclorași porticuri

120. Tulcea. Vedere de sub arcade

121. Ilgani de Sus. Grup de case pescărești în Delta

4. O categorie specială o formează satele lipovenești de pescari, din Delta Dunării, de pe lângă lacurile și bălțile Dunării de Nord, ca și din interior, cum sînt Slava Cercheză, Ciucurova, Slava Rusă etc. Arhitectura caselor lipovenești s-a dezvoltat sub influența rusă și se deosebește mult de cea din restul ținutului. Caracteristica ei o formează atît compunerea planului cu sală și cuptoare mari, cît și înfățișarea exterioară.

Casele sînt așezate cu latura lor îngustă la stradă, avînd pe această latură o prispă, care iese în stradă, în afara împrejuririi. În lungul casei, în curte, se află o prispă cu stîlpi de lemn subțiri, cu pardoseală lipită cu pămînt, ridicată cu 3—4 trepte, de cele mai multe ori fără balustradă. Sub streșină, de-a lungul stîlpilor, ca și la marginea streșinei sînt așezate scînduri ornamentate cu tăieturi simple de ferăstrău. Învelitorile în mod obișnuit sînt de trestie, în două ape, cu timpan de scînduri, împodobit către stradă cu pazii de lemn în lungul pantelor, care se termină la coamă prin tăieturi reprezentînd mai totdeauna capete de cal.

Casele sînt construite din ciamur bătut între tipare de scînduri, sau din chirpici. Zidurile sînt lipite cu lut, văruiate în alb, iar cîteodată zugrăvite; pardoselile sînt din lipitură de pămînt bine netezit. Culorile deschise ale tîmplăriei (pe bază de verde, albastru și portocaliu), foarte luminoase și vesele, se îmbină armonios cu albul pereților.

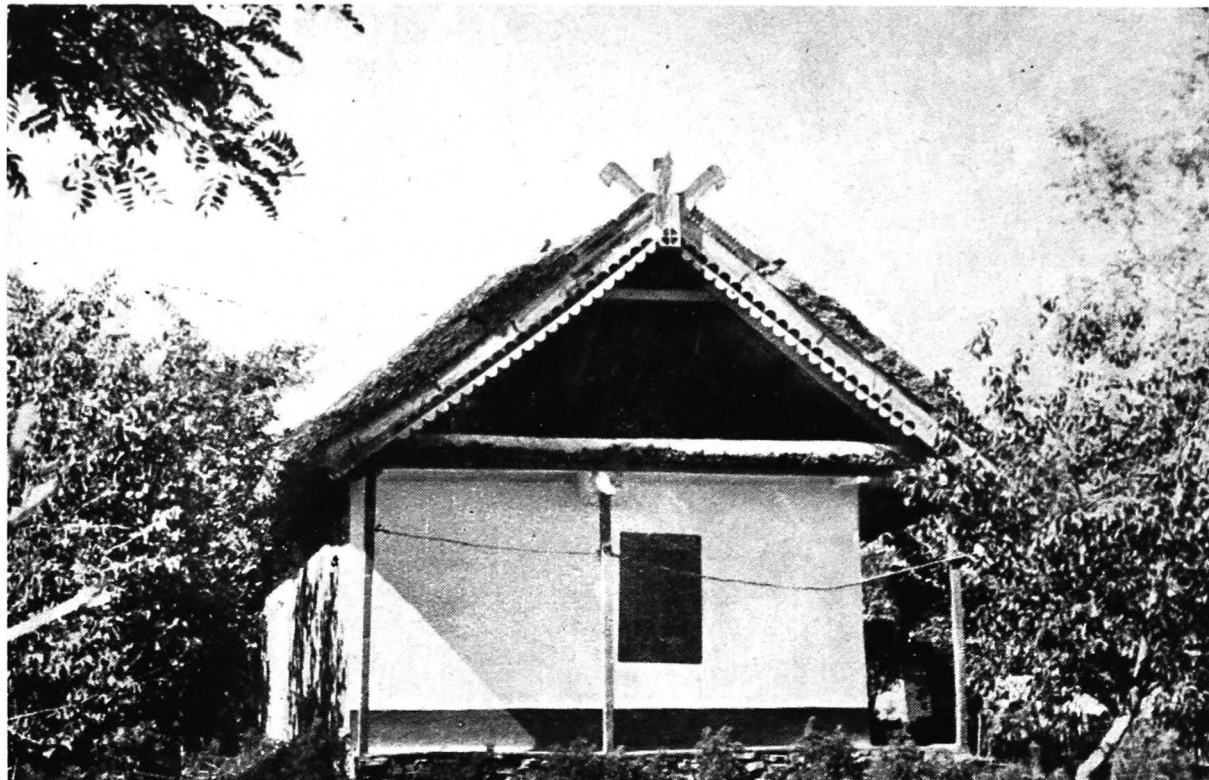
În afară de aceste influențe cu caracteristicile lor, mai sînt multe adaptări ale arhitecturii la condițiile aspre ale ținutului, ca și multe încrucișări de influențe. Studiul lor s-ar putea dezvolta și urmări mai în profunzime, dar ar depăși cadrul lucrării de față.

122. Ilganii de Jos. Tip de gospodărie în Deltă. Construcții acoperite în două ape cu trestie, cu pazii terminate în cap de cal, retrase de la stradă mai pe înălțime din cauza viiturilor apelor Dunării

123. Ilganii de Jos. Casă de pescar, cu o prispă prin retragerea tindei, acoperită în patru ape, cu trestie așezată pescărește

124. Zebil. Casă cu timpanul deschis, cu utilizarea la pazii a celor două părți de scindură tăiate. Casa are prispa întoarsă și pe latura îngustă, dar este retrasă de la stradă.

125. Mahmudia. Casă cu timpanul din trestie, fără pazii, de asemenea retrasă de la stradă, dar cu prispa pe latura lungă

126. Zebil. Casă cu timpanul deschis în care sint puse la uscat năvoadele.
Prispă pe latura lungă, lărgită la mijloc prin retragerea tindei

127. Mahmudia. Casă cu timpanul din scinduri cu ornamentație aplicată
și streășină peste prispă întoarsă pe latura îngustă

128. Mûrighiol. Gospodărie de pescari. Casă cu prispa întoarsă și pe latura îngustă, dar retrasă de la stradă. Tîmpane de scinduri, cu ornamentație redusă

129. Mahmudia. Casă nouă, îngrijită, cu ornamentație mai bogată. Prispa parțială pe latura lungă este întoarsă și în față

130. Mahmudia. Casă de pescari cu prispă pe toată lungimea fațadei pe opt stilpi, cu timpanul din trestie

131. Murighiol. Casă cu prispă parțială acoperită cu trestie în rinduri și timpanul tot din trestie

132. Murighiol. Casă cu prispa și intrarea pe latura îngustă

133. Ilgani de Jos. Casă cu prispa pe două laturi și intrarea tot prin capăt

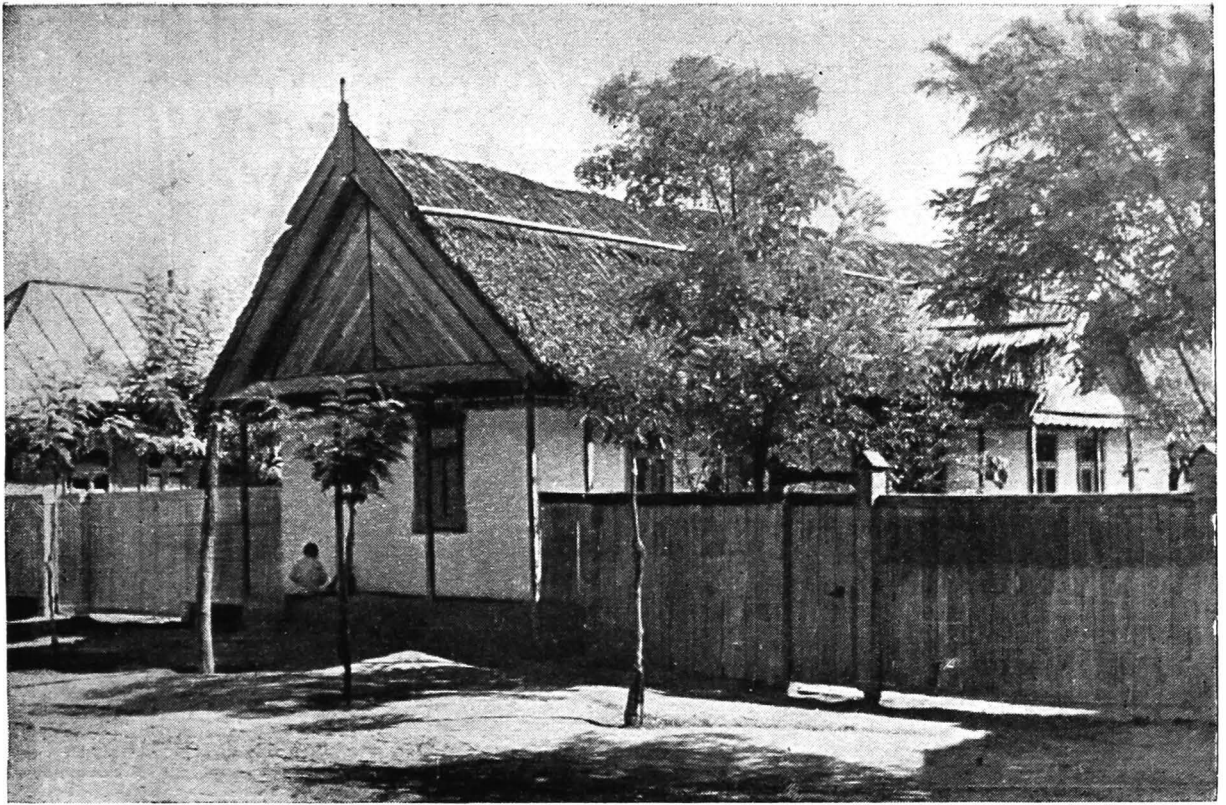
134. Ghindărești. Stradă cu case lipovenești. Prisa se întoarce pe latura îngustă, ieșind în afara împrejuririi și trecind prin diferite forme, de la o simplă bancă la adevărate balcoane cu balustradă și ornamentații bogate

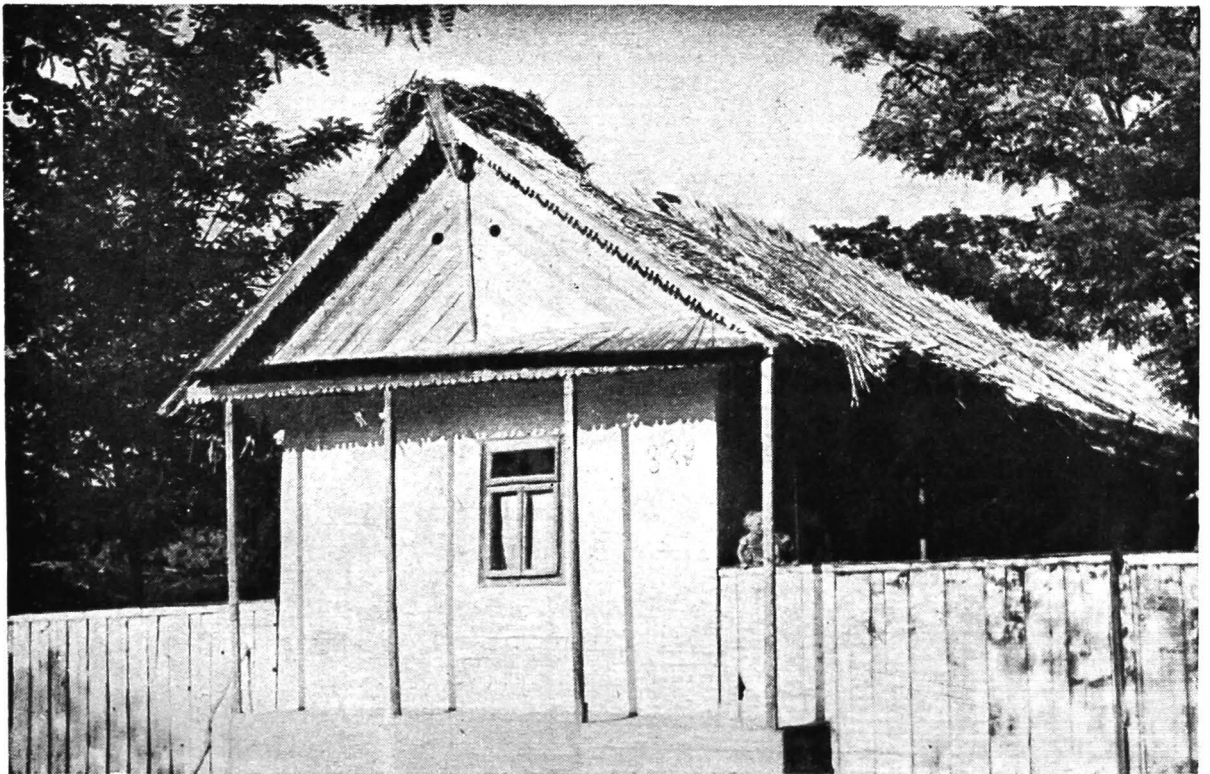
135. Slava Cercheză. Casă lipovenească cu prispă îngustă fără stilpi, întoarsă la stradă formind bancă

136. Slava Cercheză. Casă cu prispa întoarsă la stradă, pe trei stâlpi de lemn

137. Carcaliu. Casa lui Ion Casaian, de tip lipovenesc, cu prispa întoarsă la stradă, formind bancă, pe patru stâlpi

138. Ghindărești. Casă de același tip cu prispa din stradă tot pe patru stâlpi, lipită cu lut

139. Ada Marinescu. Atelier de meșteșugar la colț de stradă. Prispă pe latura îngustă cu stâlpi de zidărie cu arcade. Învelitoare, timpan și gard de trestie

140. Ciucurova. Circiumă în piață, cu prispă largă pe stâlpi de lemn fără balustradă, acoperită în prelungire de pantă

141. Babadag. Casă cu tindă și o cameră, cu grajdul în continuare. În fața prispei, peste girlici, un mic balcon acoperit în trei ape

142. Murighiol. Casă mai dezvoltată, cu balconul foarte mic, acoperit în două ape, cu pazii traforate

143. Mahmudia. Casă cu prispa pe două laturi și balcon mai mare. Atît frontonul dinspre stradă cît și al balconului cu ornamente mai bogate

144. Ada Marinescu. Casă dezvoltată în lungime cu prispa pe două laturi și balcon în fața intrării. Învelitoare de țiglă

145. Zebil. Casă cu prispa pe o singură latură și balcon. Balustradă traforată și pazii bogat ornamentate. La stradă o bancă joasă. Gardul retras la linia balconului cu intrarea direct din stradă

146. Mahmudia. Detaliu de balcon cu fronton ornamentat cu traforuri din scindură

147. Zebil. Detaliu de balcon cu paziile și balustrada traforată.
La prispă baluștrii sînt lucrați la strung

148. Grup de case la Ilganii de Sus

149. Mahmudia. Detaliu de pazie din scîndură traforată

ORNAMENTAȚIA

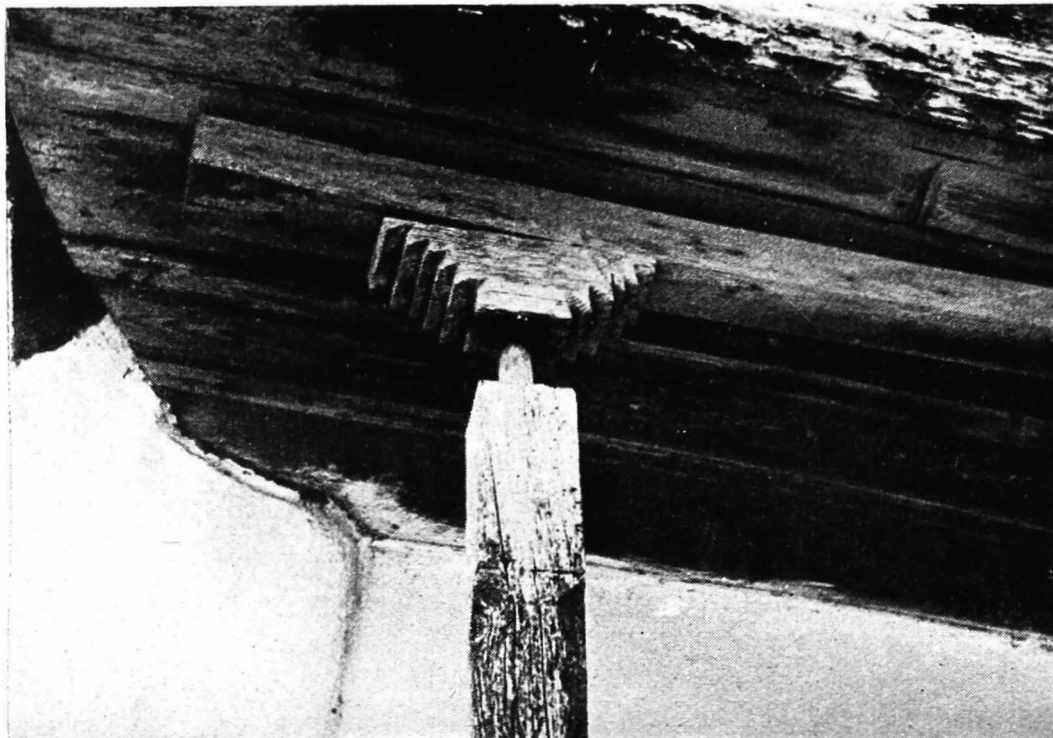

n sudul și în centrul Dobrogei nu se întîlnesc manifestări de artă populară în cioplituri sau în tencuieli. Stîlpi ciopliți nu se găsesc decît rar, cu tăietură simplă, cu teșitura muchiilor, cu terminarea sub grindă și la bază în bulb.

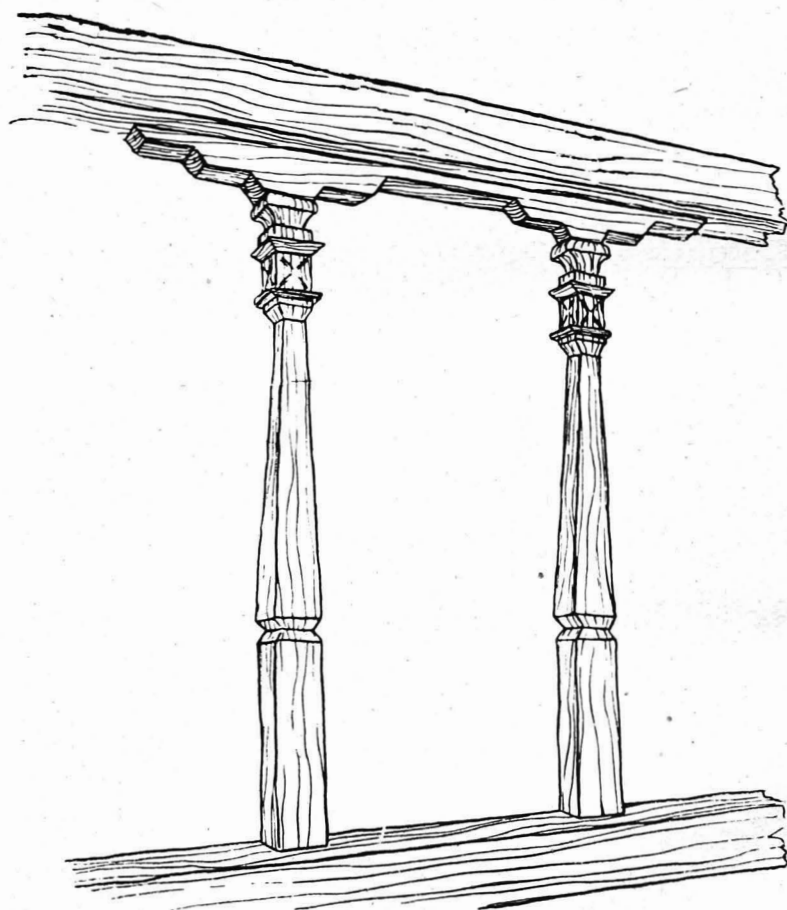
În nord, în satele lipovenesti, apare însă o foarte bogată orna- mentație în lemn (traforuri în scînduri). Deoarece lemnăria este puțină în regiune meșterii lipoveni au imaginat utilizarea ei într-o formă ingenioasă; folosind ambele părți ale tăieturii, scot dintr-o singură scîndură două modele, golul și plinul. Această tăietură este simplă (semicercuri de 6—8 cm diametru) și se găsește aplicată aproape la toate casele lipovenesti, între stîlpi, legîndu-i la partea superioară sub streășină, la paziile frontonului și pe coamele acoperișului. Peste paziile frontonului și la coamă, unde stratul de trestie al învelitorii se îngroașă, meșterii mai adaugă o porțiune de scîndură tăiată, de astă dată așezînd-o cu modelul în sus; la fel și de-a lungul coamei. Peste cele două pazii, care se petrec una peste alta, terminîndu-se în formă de cap de cal, sau imbinîndu-se una cu alta, se bate altă scîndură verticală, tăiată în diferite forme.

Dar cel mai frumos ornament, cu motivele cele mai interesante, îl prezintă timpanul, adică triunghiul de capăt format de pantele acoperișului. Acest triunghi este uneori deschis, astfel că din stradă se pot vedea în pod năvoadele întinse la uscat. De obicei însă acest timpan este astupat cu un perete de scînduri peste care se bate orna- mentația, tot din scînduri cu tăieturi reprezentînd fel de fel de motive decorative. Unul din cele mai apreciate și mai des înfățișate este reprezen- tarea așa-zisului pom al vieții, cu crengi laterale și cu lujerul roditor la mijloc, avînd pe crengi păsări, frunze etc. În cîmpul liber apar pești, evantaie și alte motive.

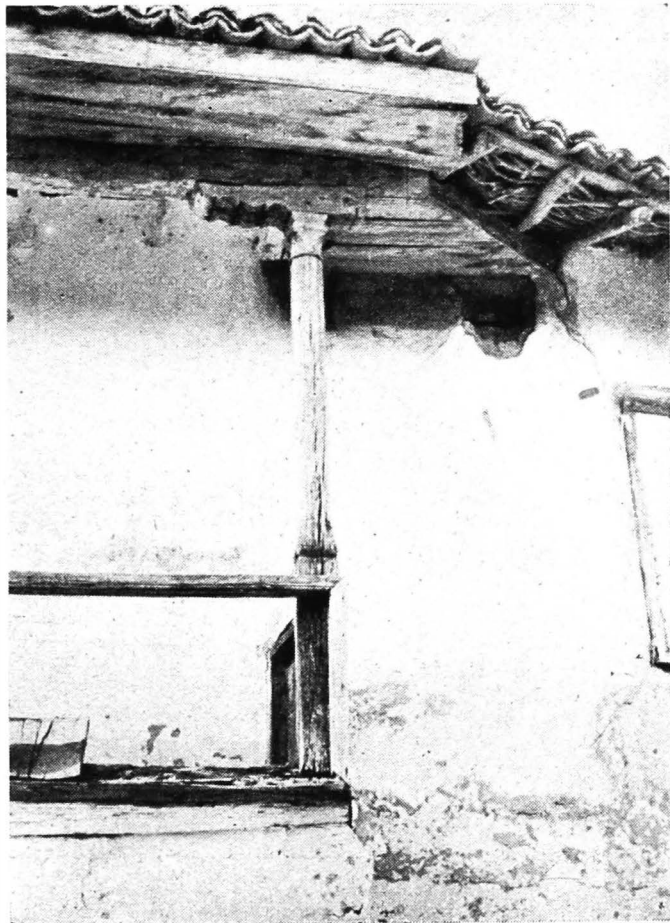
Cîteodată, în timpan se lasă o mică deschidere pentru luminatul podului, formînd un motiv de decorație ea însăși. Adeseori acestea sînt niște traforuri repre- zentînd cai de mare.

150. Zebil. Detaliu de stâlp cu mică consolă cu crestături sub grindă

151. Cogealac. Stâlpi de prispă cu partea superioară terminată în bulb și consolă comună tăiată în trepte sub grindă

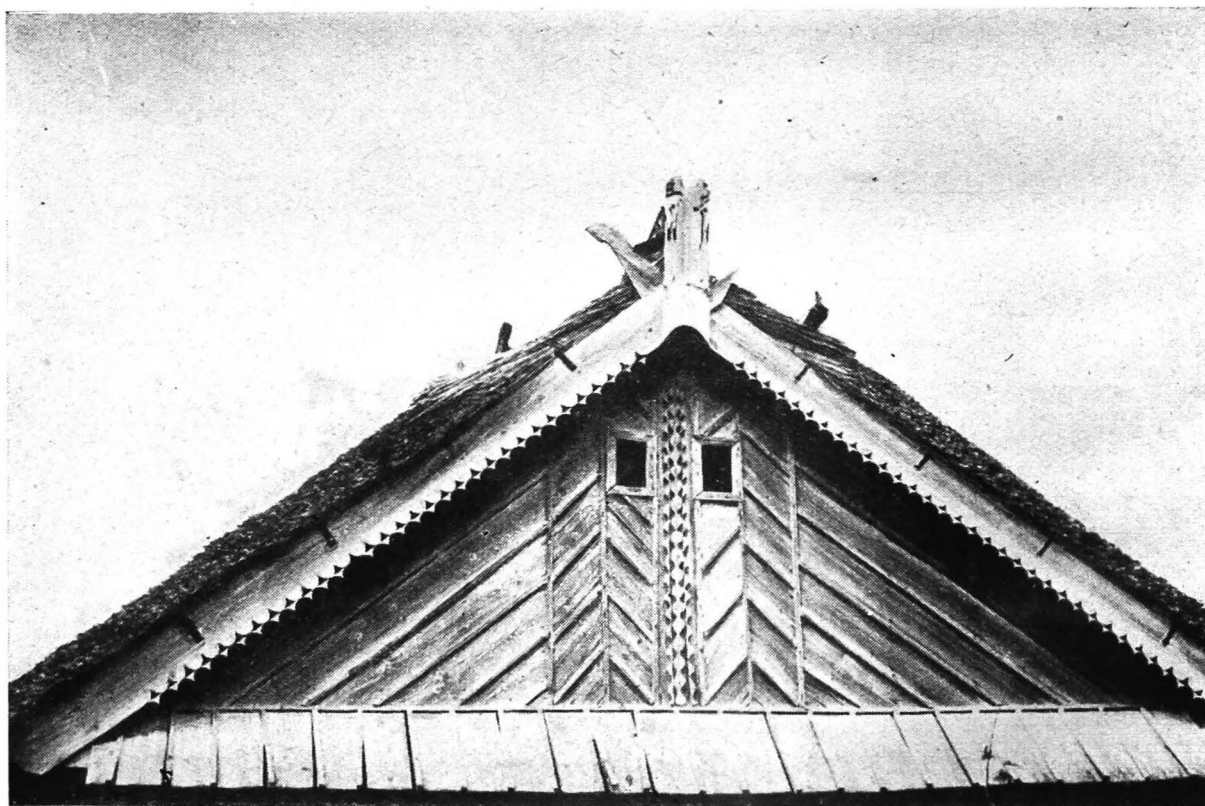
152. Zebil. Stîlp de colț terminat deasupra balustradei și sus în bulb, cu jumătate de consolă cu tăieturi în ferăstrău

153. Zebil. Stîlp de colț cu terminațiile tot în bulb, cu consola de sub grindă întreagă

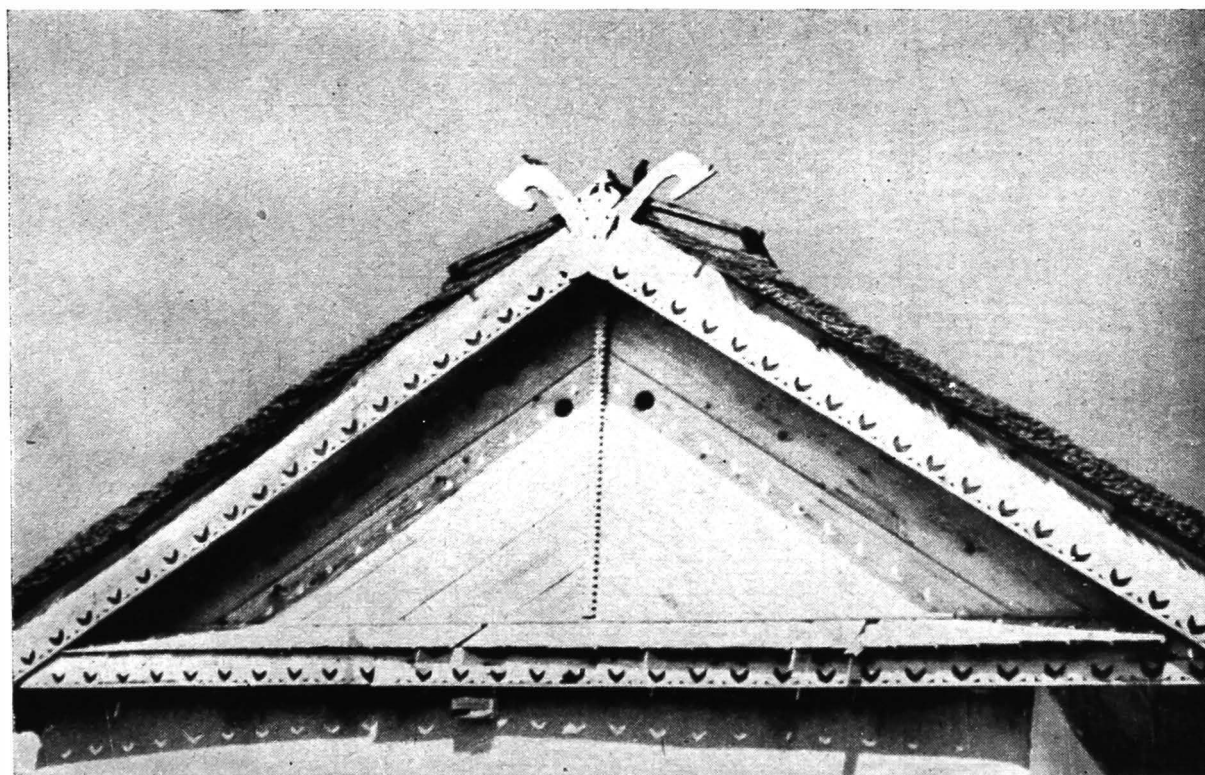
154. Malmudia. Timpan cu două ochiuri rotunde. Ornamentație simplă. La coamă, paziile terminate în cap de cal

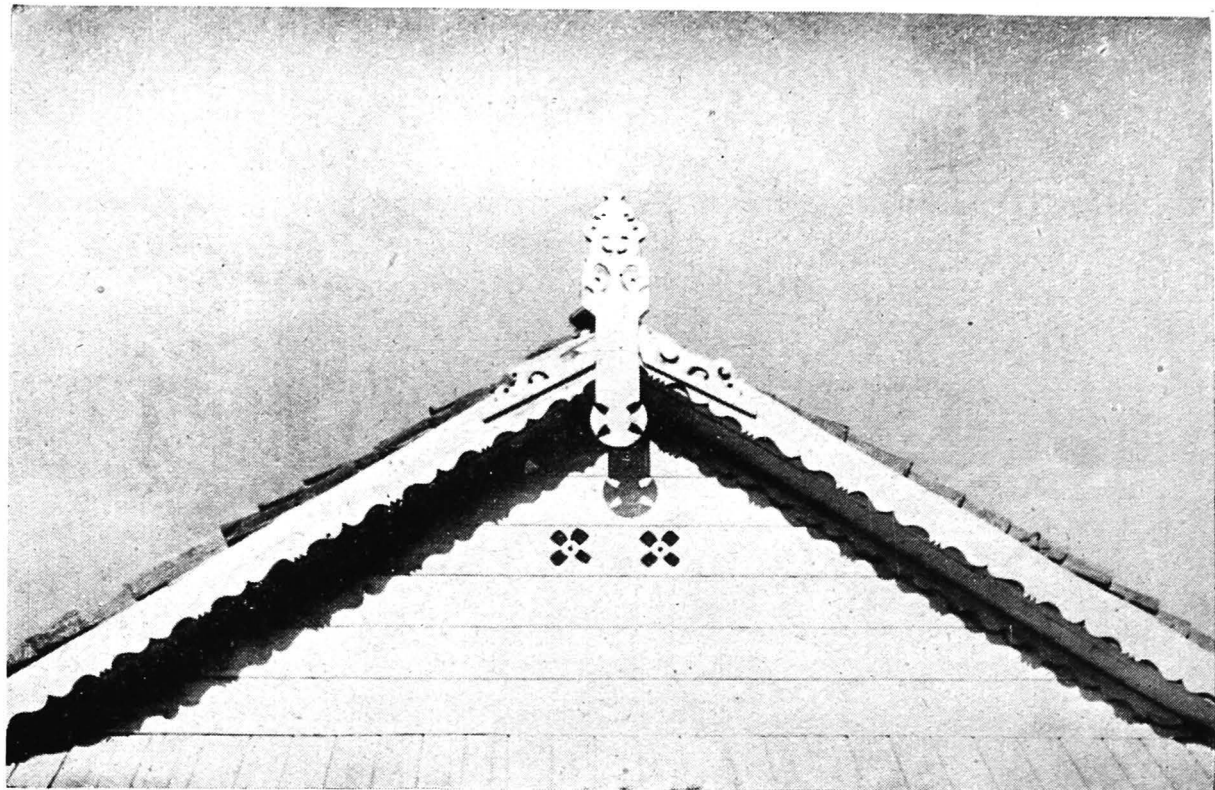
155. Zebil. Timpan cu două ferestruici [dreptunghiulare. Paziile utilizează amindouă părțile tăiate din scindură iar motivul vertical aplicat pe timpan, cele trei părți tăiate

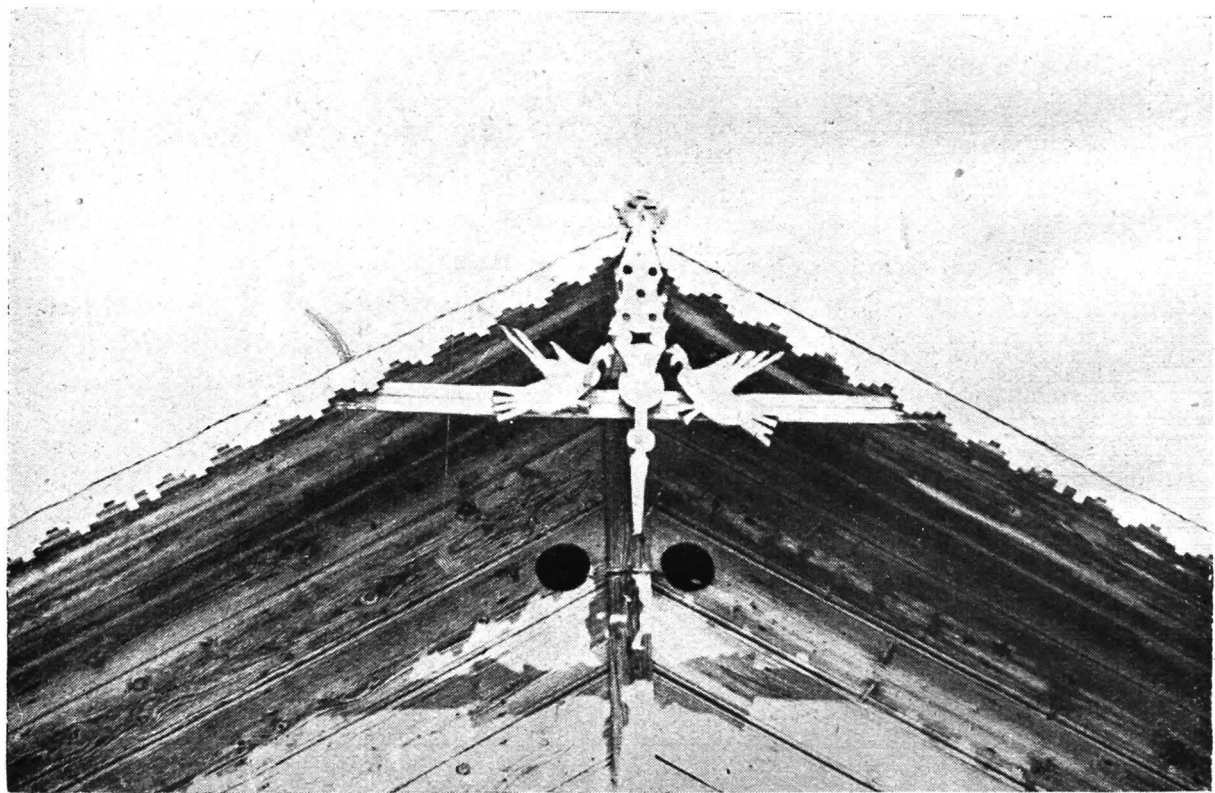
156. Mahmudia. Timpan cu o singură ferestruică dreptunghiulară și fără ornamentații. Doar săgeata din virf și pazia orizontală frumos traforate. Scindurile deasupra paziilor și coama cu tăietura în sus

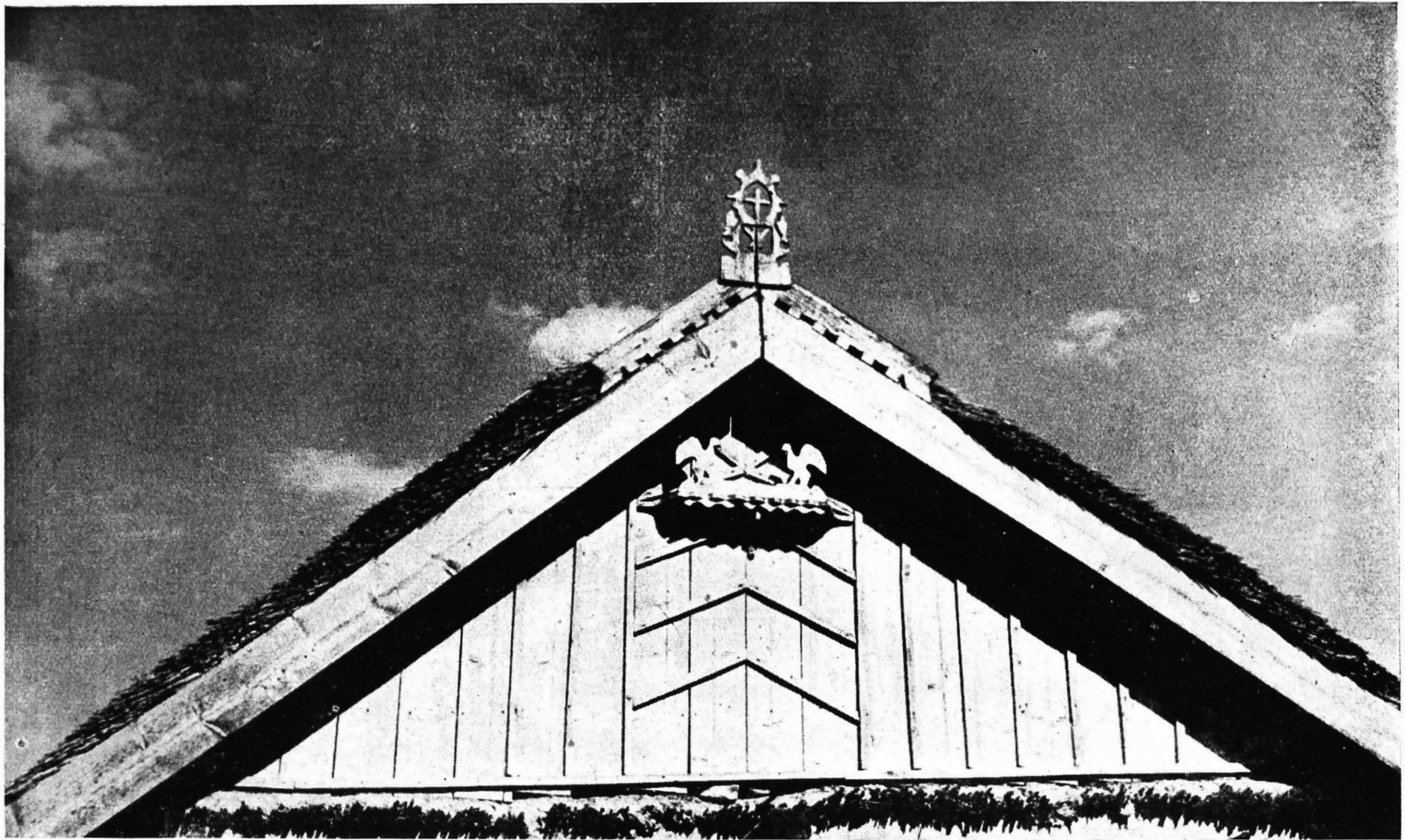
157. Zebil. Timpan cu două ochiuri mici. Paziile traforate se termină în cap de cal

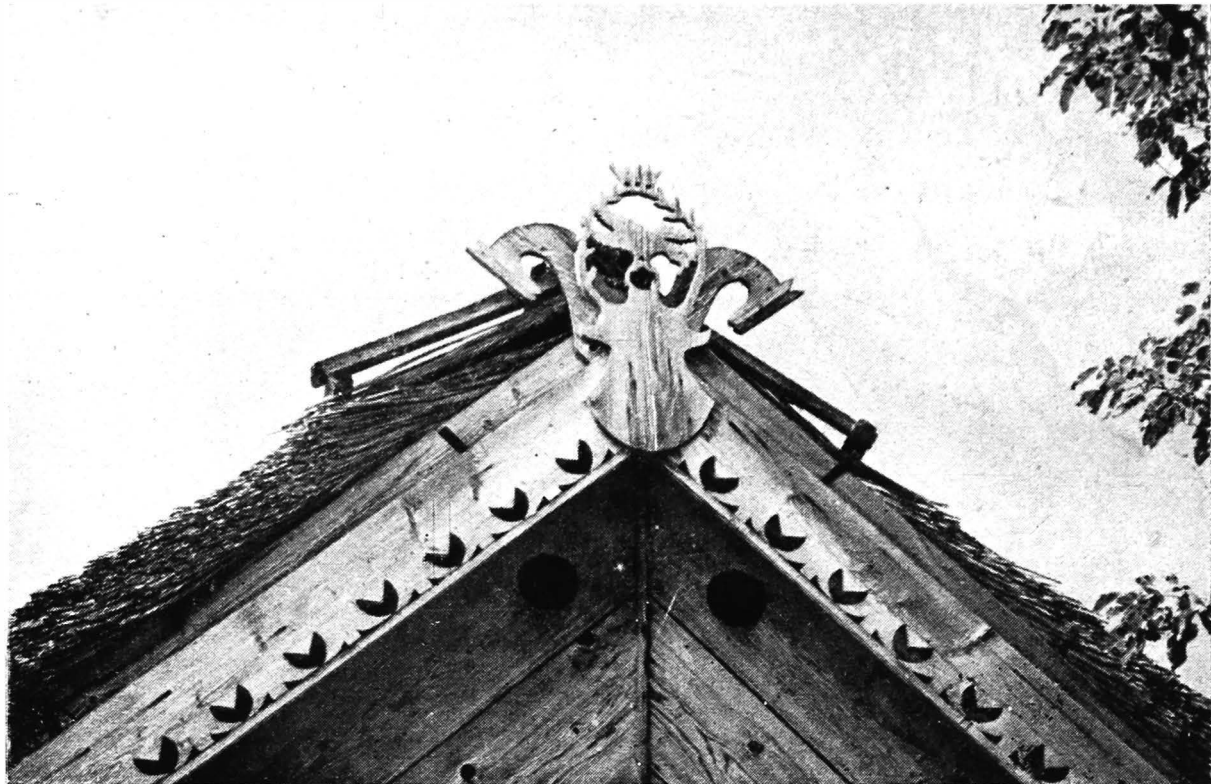
158. Babadag. Timpan simplu cu paziile, săgeata și scindurelele de la coamă frumos traforate

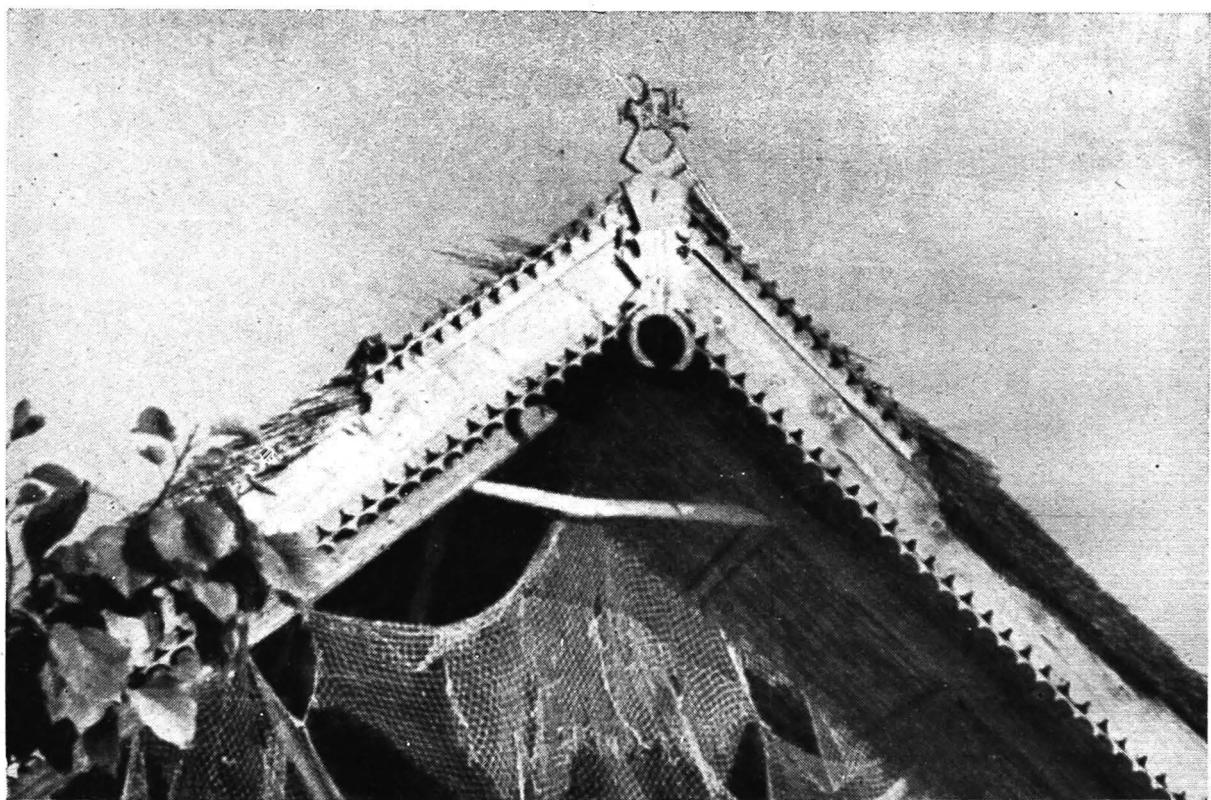
159. Zebil. Timpan simplu cu două păsări tăiate în scindură, fixate de o parte și de alta a săgeții

160. Zebil. Timpan simplu fără fereastră, avind un balconaş cu păsări.
Paziile netraforate cu o săgeată scurtă în virf.

161. Zebil. Peste capetele de cai cu care se termină paziile, o săgeată scurtă, cu motiv de răgace ținând o rață sălbatecă și deasupra o coroniță

162. Mahmudia. Timpan gol. Paziile și scindurelele de la coamă întoarse în sus
 • utilizează ambele părți tăiate ale scindurii. Săgeata terminată în vîrf cu un căluț întreg

163. Murighiol. Timpan de balcon cu utilizarea ambelor părți ale tăieturii la pazii, coamă și săgeata terminată cu un cocoș

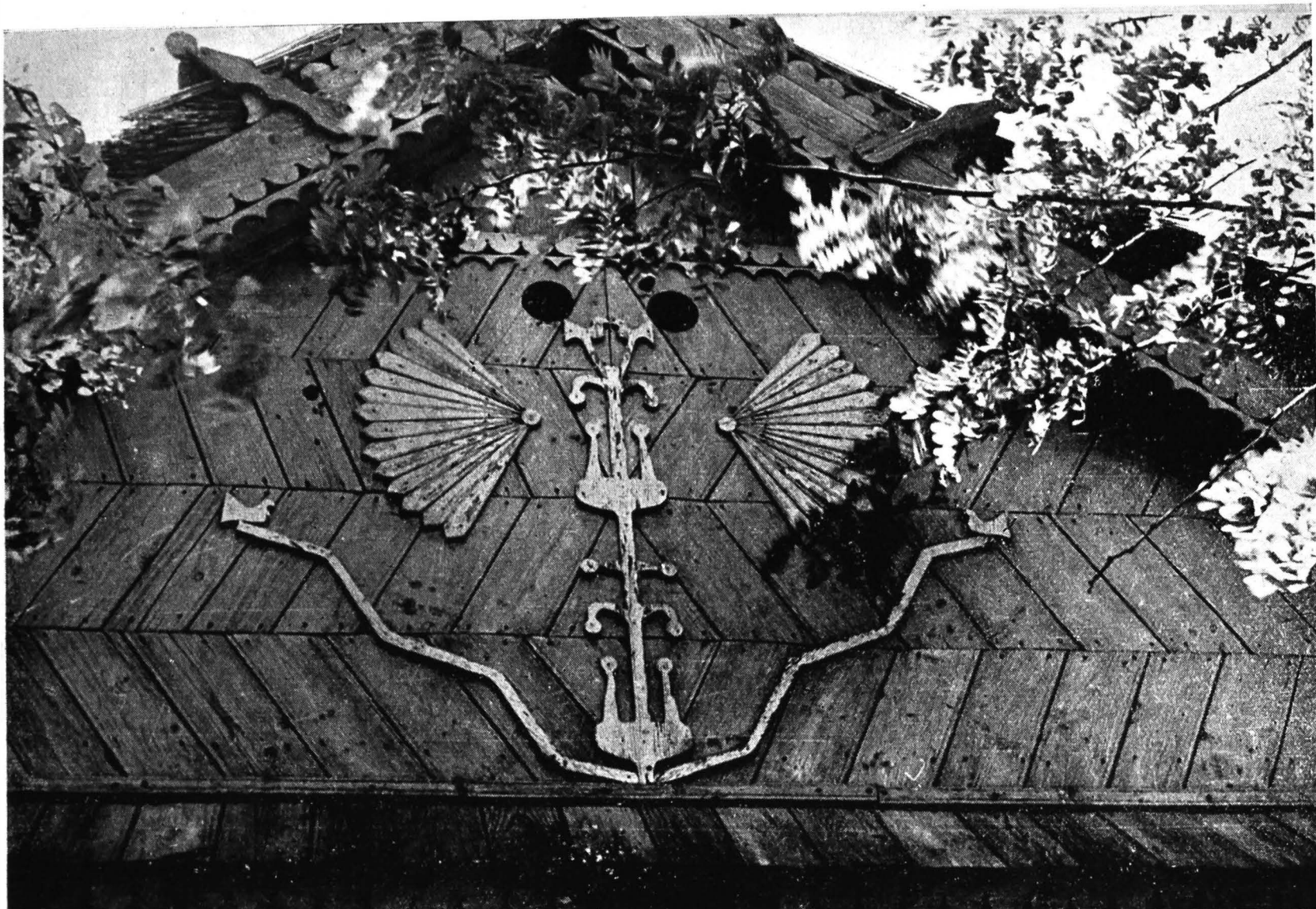
164. Murighiol. Timpan de balcon foarte asemănător cu cel de sus, avînd în plus motivul paziilor aplicat și în mijlocul său, orizontal. Săgeata terminată cu un cuc

165. Mahmudia. Timpan din scinduri verticale cu decorație aplicată: „pomul vieții” cu lujerul roditor și două crengi laterale; deasupra streașinei o friză de cornițe, care, cuplate câte două, apar și în cîmp împreună cu doi pești. În jurul ferestruicii patru evantaie egale

166. Murighiol. Timpan asemănător cu cel de sus, dar cu „pomul vieții” mai redus, căpătînd în schimb importanță motivele decorative în evantai, aici de dimensiuni diferite

167. Mahmudia. Timpan cu scindurele bătute în zig-zag peste cele verticale. Aplicat deasupra, „pomul vieții” cu lujerul dezvoltat, avînd în vîrf, ca și crengile laterale, păsări. De o parte și de alta două evantaie mari

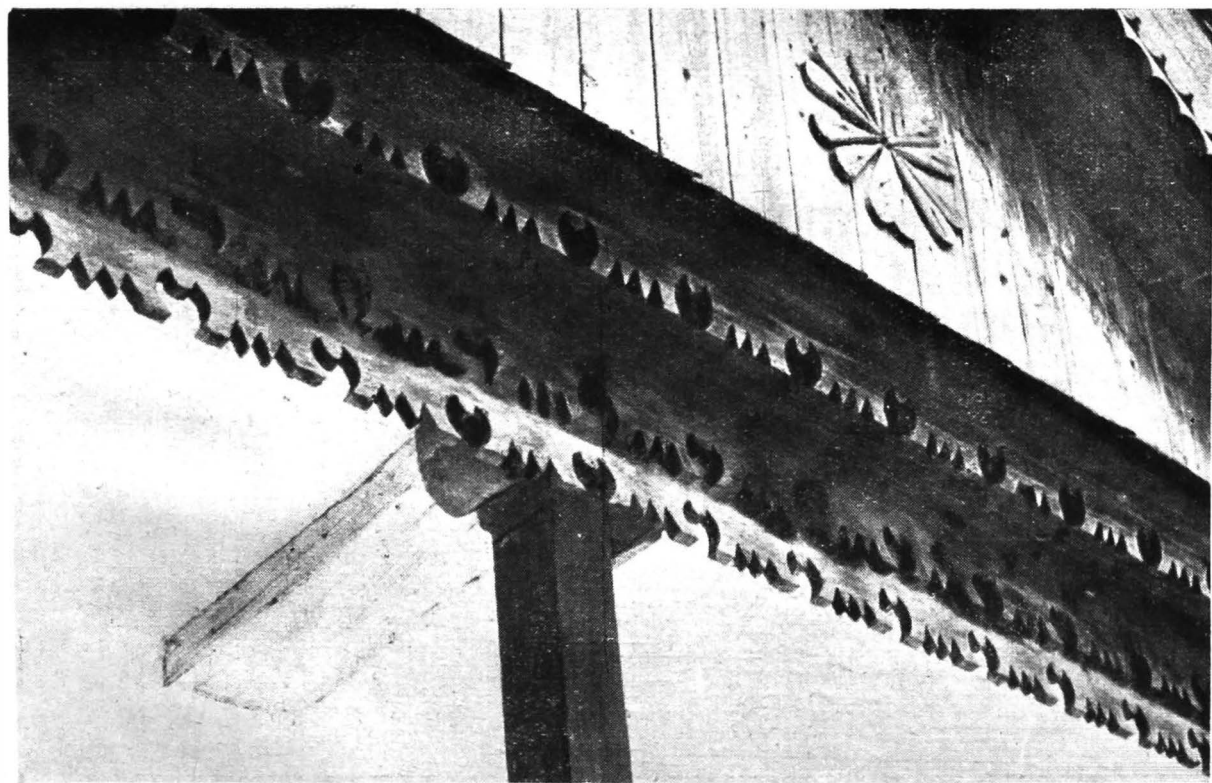
168. Mahmudia. Colț de fronton. Detaliu de pazii cu utilizarea celor două părți ale scindurii tăiate

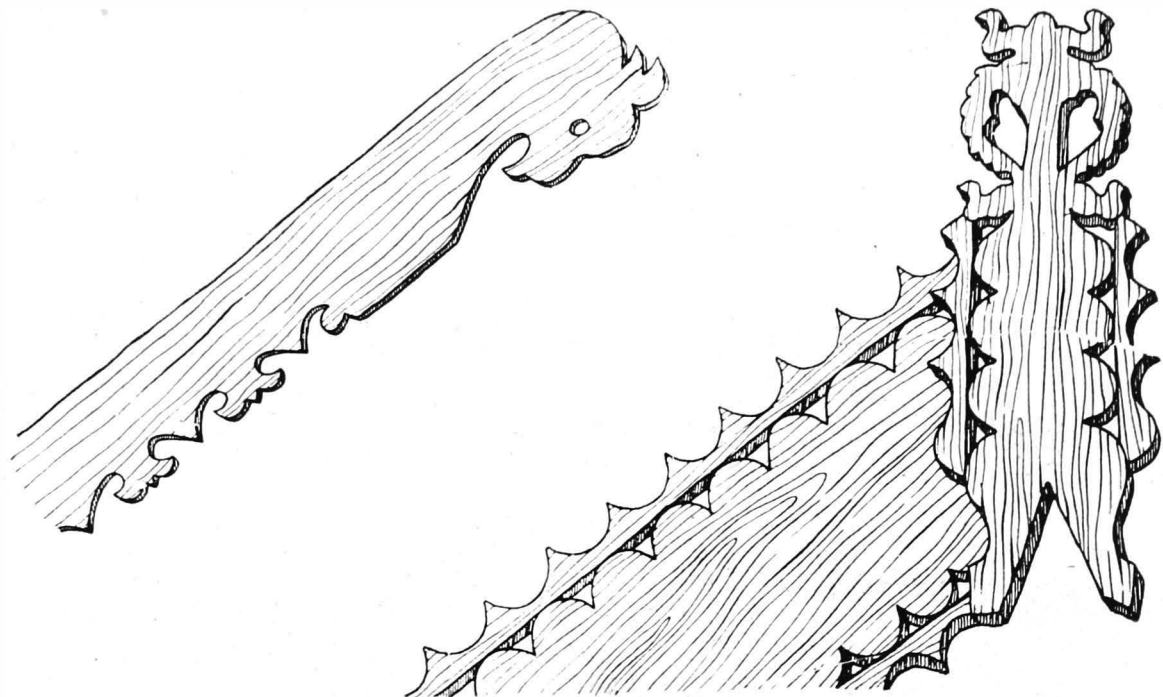
169. Ghindărești. Colț de casă cu fronton, detalii de săgeată, pazii cu motive diferite și cap de stîlp îmbrăcat în scinduri traforate

170. Mahmudia. Detaliu de timpan cu decorație aplicată. În jurul ferestruicii evantaie, iar în cîmp rozete și motive animale

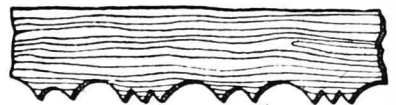
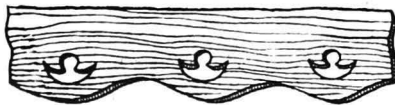
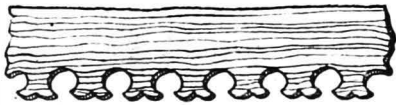
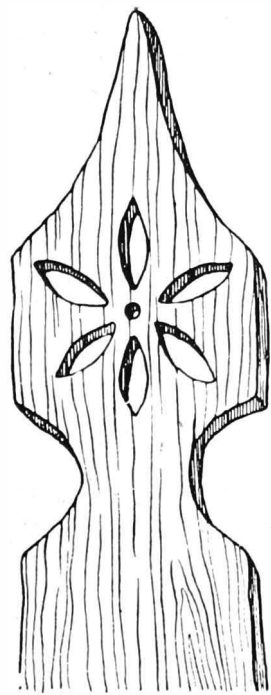
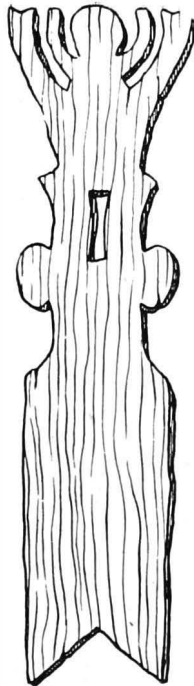
171. Mahmudia. Detaliul celor trei pazii orizontale suprapuse, sub streșina aceluiași timpan

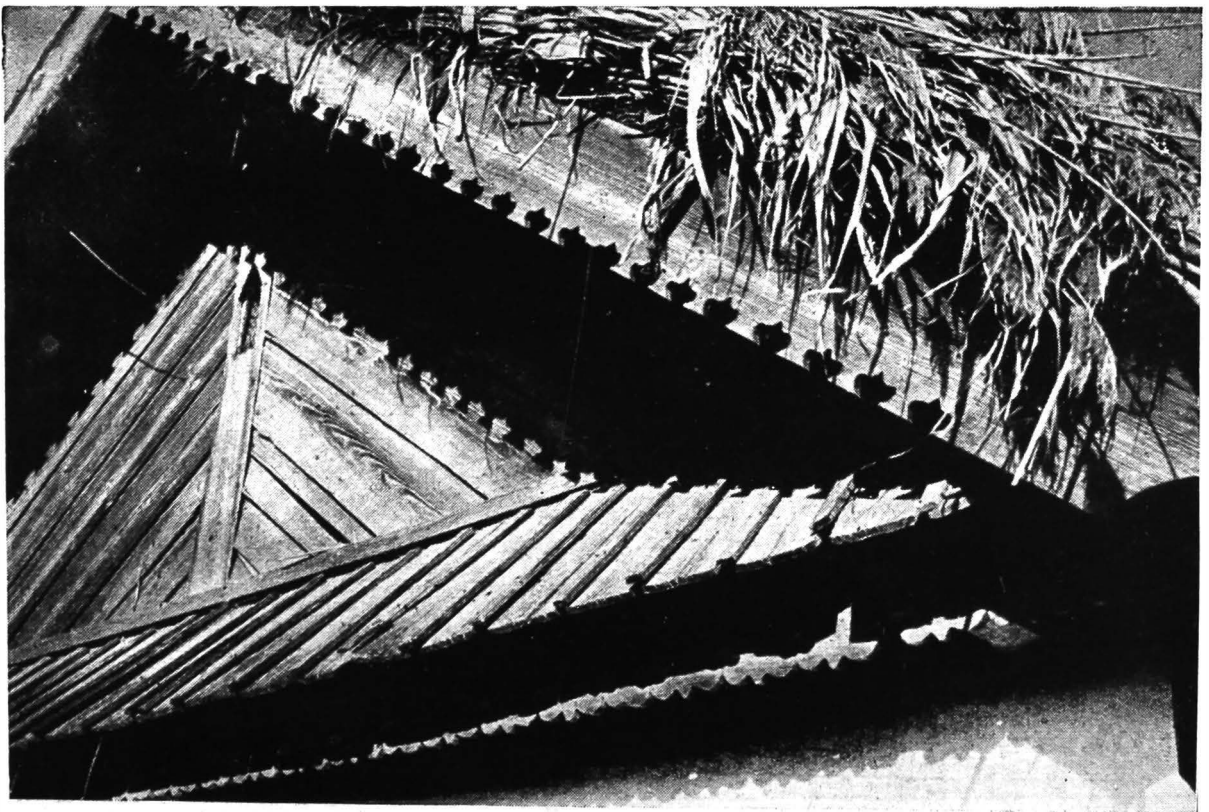
172. Detalii de pazie terminată în cap de cal și pazie cu săgeata în vîrf

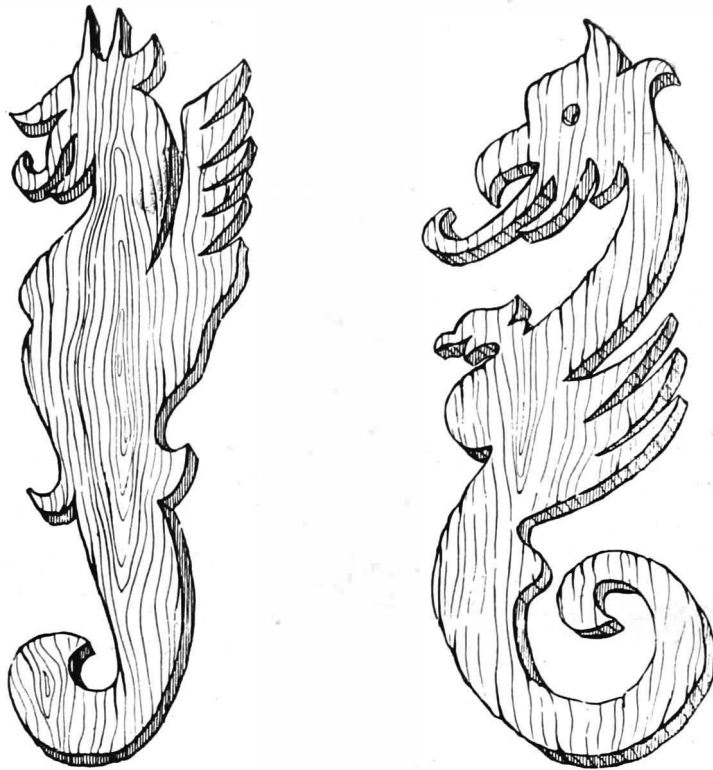
173. Mahmudia. Colț de fronton cu detaliu de ornamentație traforată a paziilor

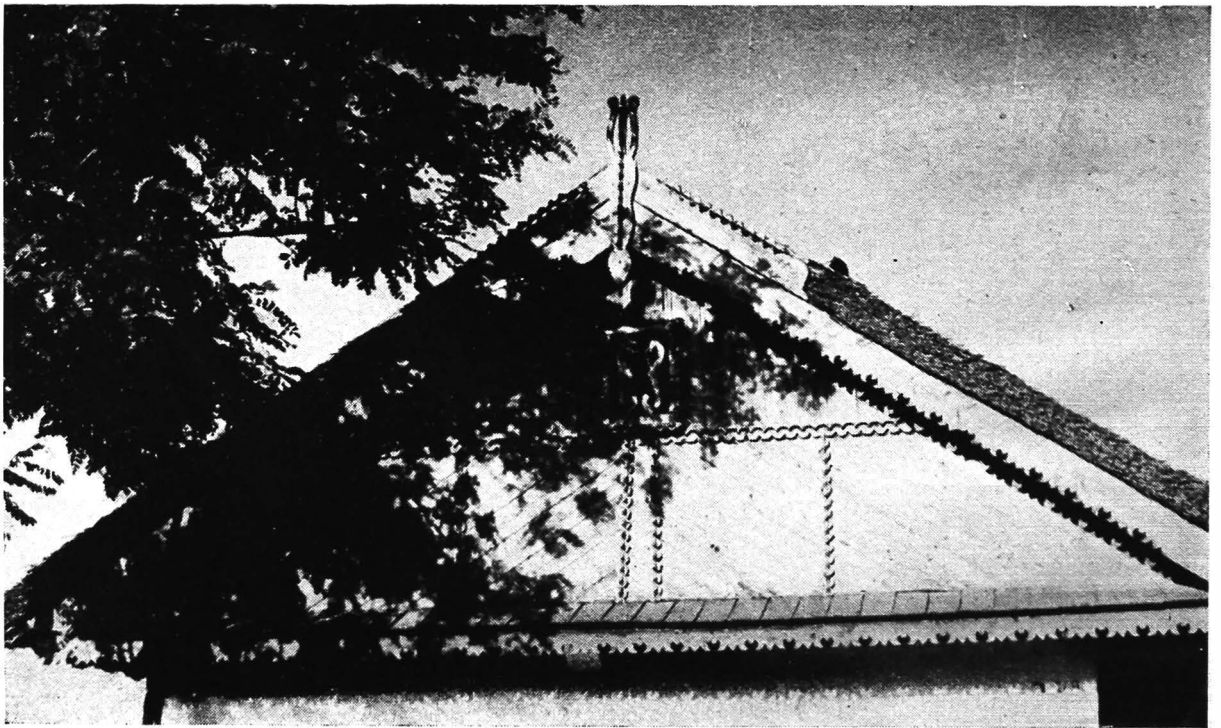
174. Detalii de săgeți de vîrf și pazii

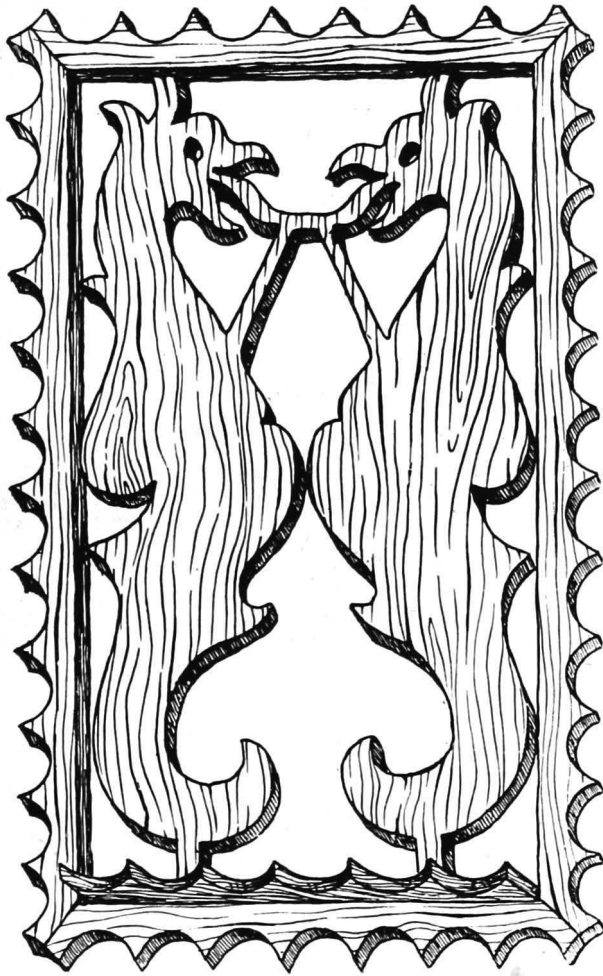
175. Mahmudia. Colț de fronton cu detaliu de traforaj la pazii

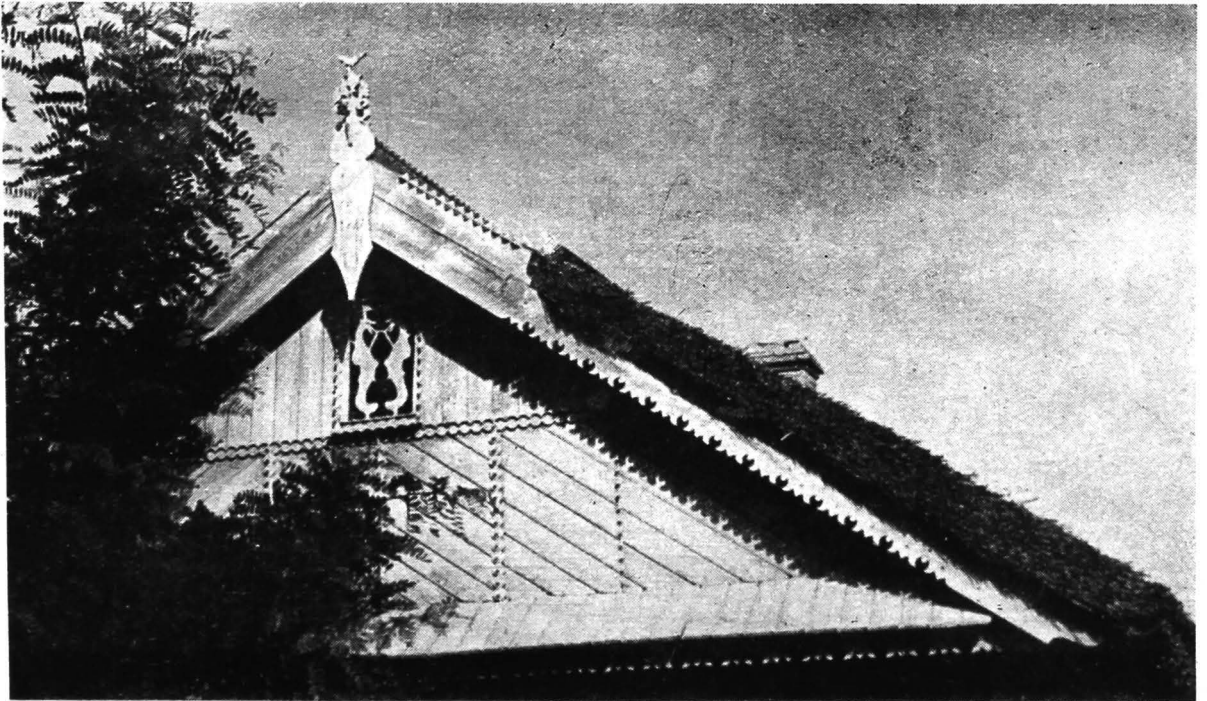
176. Detalii de lemn traforat. Cai de mare, motiv des întâlnit la ferestrele timpanelor

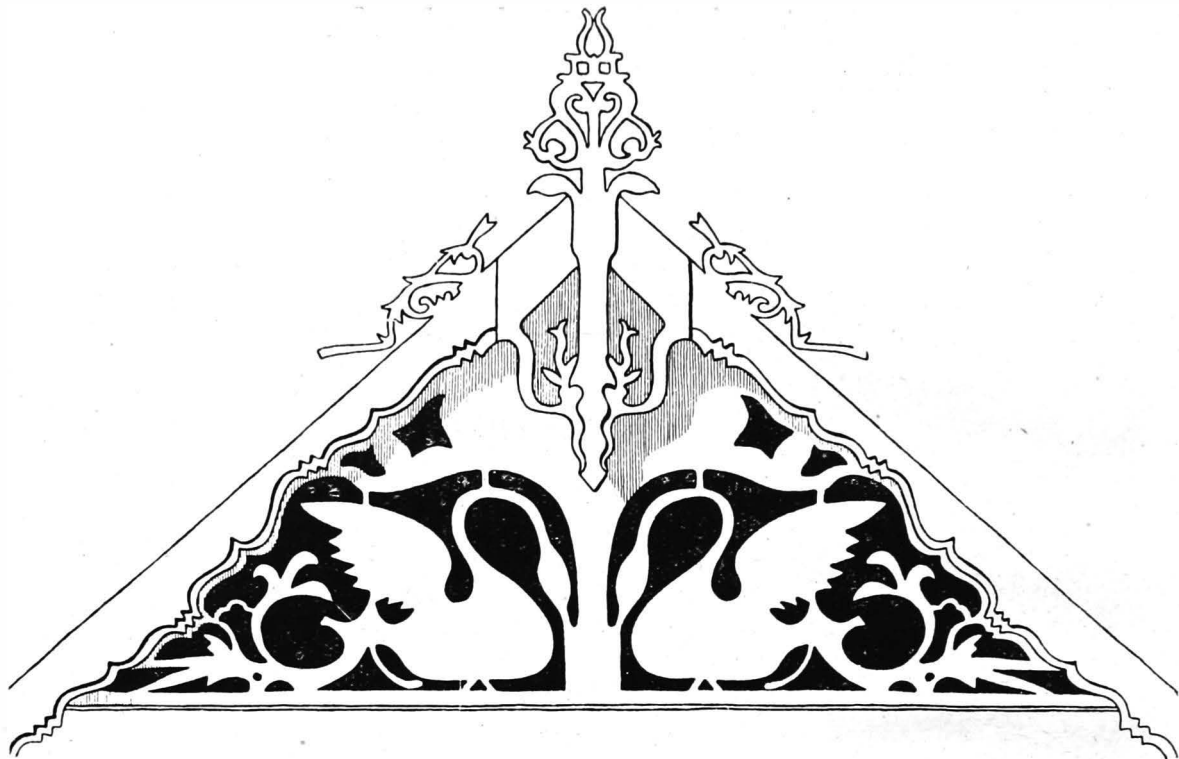
177. Murighiol. Fronton cu timpanul împărțit în două registre, cel de jos fiind subîmpărțit în patru. Fereastra cu ancadrament și cai de mare traforați. Săgeata terminată în liră

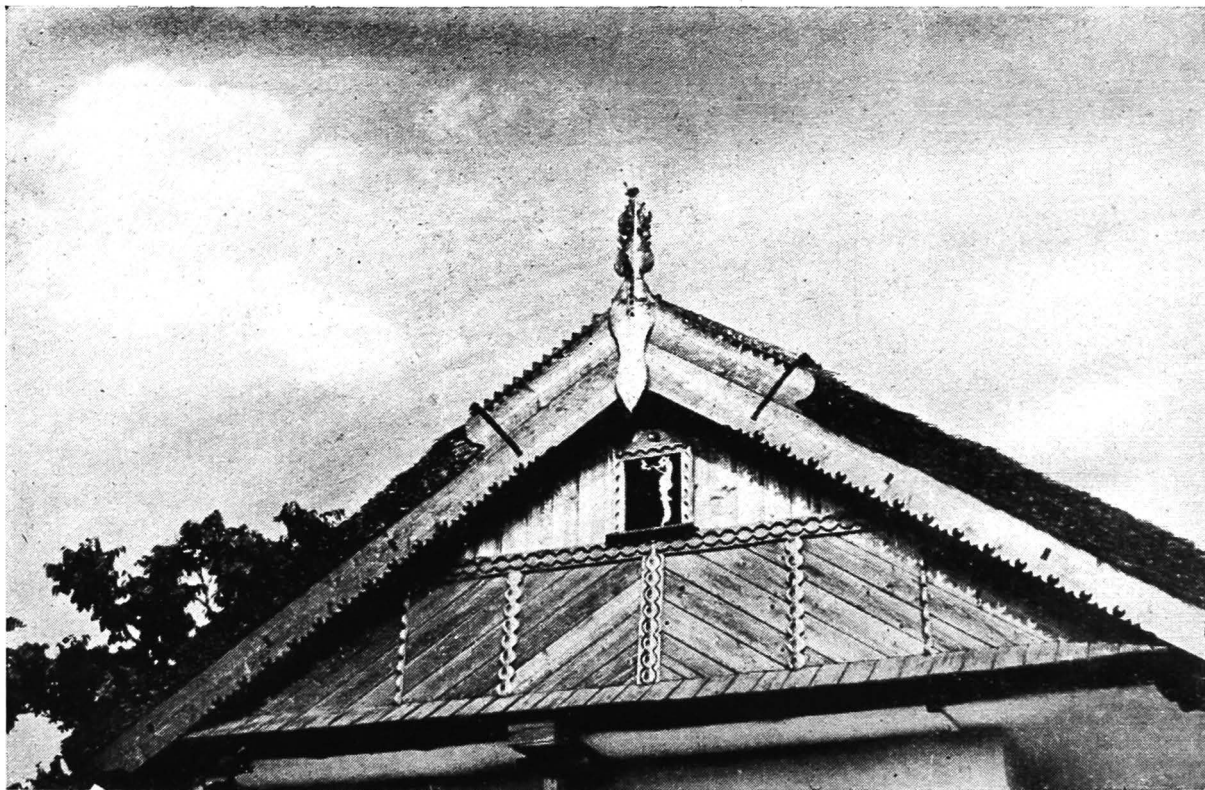
178. Mahmudia. Detaliul unei ferestre de timpan cu ancadrament și trafor de lemn, reprezentind cai de mare

179. Mahmudia. Detaliu de fronton cu timpanul de asemenea împărțit în registre, avind fereastra cu cai de mare. Săgeata din două scinduri, cu o pasăre în vîrf

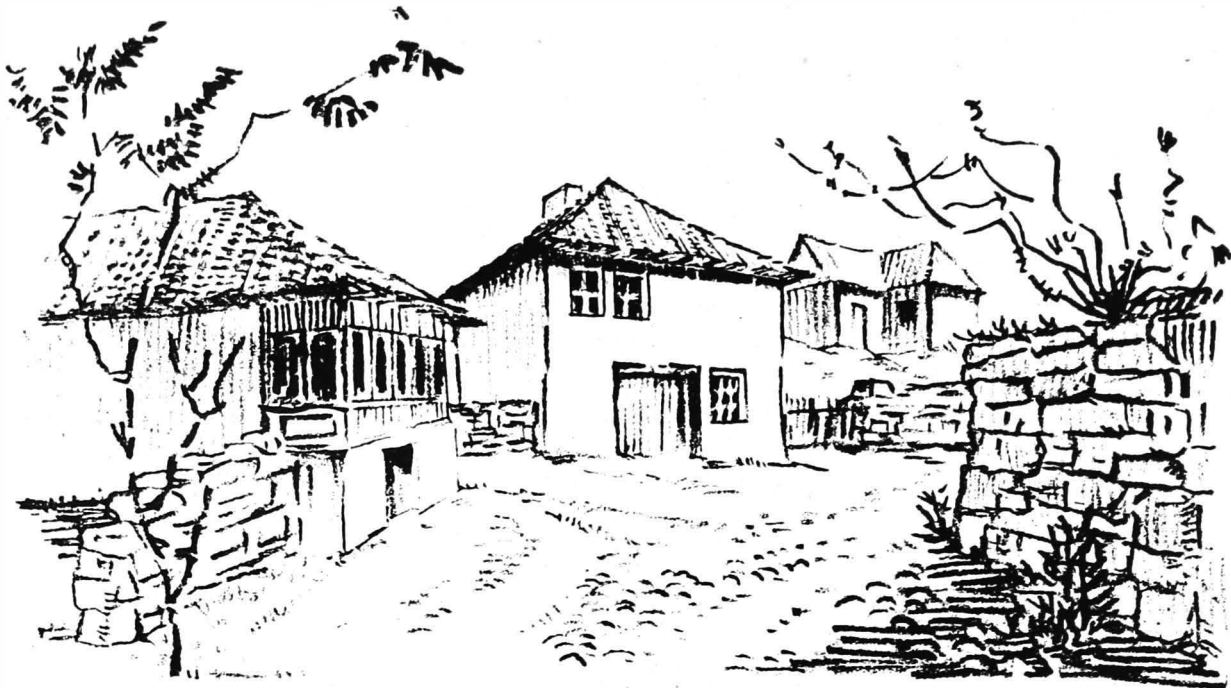
180. Slava Cercheză. Frontonul casei lui Marfa Filat cu timpanul în întregime traforat cu motiv de lebede frumos stilizate. Trafor îngrijit, bogat, atît la săgeată cit și la partea din afară a paziilor aproape de coamă

181. Murighiol. Fronton cu timpanul împărțit în două registre cel de jos fiind subîmpărțit în șase

182. Mahmudia. Detaliu de fronton cu cai de mare în fereastra timpanului. Săgeata din două scinduri traforate și îmbinate în cruce, terminată în vîrf cu o pasăre

183. Încrucișare de ulițe în Babadag

CONCLUZII

Din materialul expus se pot trage anumite concluzii referitoare, la folosirea în proiectare a elementelor pozitive de concepție și decorație.

În arhitectură, utilizarea materialului expus poate da rezultate valoroase.

Dacă luăm în considerație locuința, putem observa anumite caracteristici care corespund condițiilor de viață din Dobrogea. În găsirea unei soluții de plan, se vor căuta exemplele bune din casele existente, adaptându-le sistemului de viață și tehnicii moderne. În acest sens este de urmărit planul casei lui Stan Ciță din Pantelimonul de Jos cu bucătăria în polată. Sistemul ne dă posibilitatea utilizării acestui spațiu, introducând și o cămară și o spălătorie-baie.

De asemenea se poate folosi felul în care este conceput planul casei vechi din Tusla cu vestibul, două camere și bucătărie, la care se poate adăuga baia și cămara în spate unde astăzi este grajdul.

O altă rezolvare practică și economică ne prezintă casele cu prispa formată prin retragerea zidului din față al tindei, sau cele cu balcon, sau cele cu prispa numai pe o porțiune a fațadei.

Numeroase exemple ca acestea se întâlnesc pe tot cuprinsul Dobrogei din sud pînă în nord.

Ca fațade reprezentative și care ar forma o sursă de inspirație cu rezolvări interesante, putem lua în considerare casele din sud din raionul Adamclisi, cu stîlpii subțiri ai prispelor mergînd sub streășină și balustrada joasă, obținîndu-se astfel o înfățișare deschisă și bine luminată.

Atunci cînd prispa este puțin ridicată de la teren cu 2—3 trepte, balustrada poate să lipsească, cum se vede la casele din nord.

De asemenea un model practic îl pot constitui ferestrele cuplate cîte două, din numeroasele exemple prezentate în lucrarea de față.

Din ornamentație se poate utiliza stîlpul cu bulb cu tăietura simplă și frumoasă.

Sistemul de a se întrebuița la pazii îmbinarea ingenioasă a ambelor părți ale tăieturii scîndurii, cum se vede la frontoanele de la casele lipovenești este iarăși un exemplu bun de adoptat.

Din toate aceste creații ale artei populare, proiectanții și constructorii pot găsi și alte elemente pozitive pe care să le aplice atît la construcțiile din Dobrogea pentru a le încadra în specificul local, cît și în alte părți, pentru a îmbunătăți, a ieftini și a înfrumuseța construcțiile.

184. Moară de vînt, cu șase pale și un singur balcon lateral deschis, la Babadag

INDICELE ILUSTRĂȚIILOR

Fotografii și schițe de teren luate de :

Foto. St. Butak : 35, 37, 39, 96, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 110, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 175, 177, 179, 181, 182, 184. Arh. T. Coheci : 23, 54, 55, 94a. Arh. R. Cosma : 17, 22, 26, 38, 81, 82. Geogr. C. Ionescu-Popp : 73. Arh. G. Pîrvulescu : 14, 15, 16. Arh. M. Possa : 2, 13, 20, 40, 121, 148, 183. Arh. Fl. Stănculescu : 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 18, 19, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 108, 111, 115, 116, 120, 122, 123, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 144, 154, 169, 172, 174, 176, 178. Arh. I. Sturza : 21, 24, 41, 56. Foto. Țațu : 83. Arh. A. Toma : 1, 9, 25, 59, 74, 95, 105, 151, 180.

Clișeele și schițele originale se găsesc la Biblioteca și în Arhiva I.C.S.O.R.

Relevu :

Institutul de Arhitectură Ion Mincu : 58

Desenele executate de :

Arh. M. Possa, Y. Faur și arh. T. Oteteleșanu.

TABLA DE MATERII

INTRODUCERE	3
SCURTĂ DESCRIERE	5
POPULAȚIA ȘI AȘEZĂRILE OMENEȘTI	11
GOSPODĂRIILE	15
SISTEME DE CONSTRUCȚII	19
TIPOLOGIA CASELOR ȚĂRĂNEȘTI	27
ARHITECTURA	35
ORNAMENTAȚIA	85
CONCLUZII	104
INDICELE ILUSTRĂȚIILOR	106

Responsabil de carte : Arhitect Vlahuță Ruxandra
Tehnoredactor : Dobrinescu Constantin
Corector responsabil : Volnescu Ecaterina

Dat la cules 08.10.1956. Bun de tipar 01.03.1957. Hirtie Kunstdruck de 100 g/m² 61 x 86/8. Coli editoriale 10. Coli de tipar 14.25. Planse tipo 1 Comanda R. 3346. A 04010. Indicele de clasificare pentru bibliotecile mari și mici 72 (R006)

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică nr. 3, Bd. 6 Martie 29,
București — R.P.R.

